

Історія пана й пані Бе,
записана пастором Еріком Фолі

ПОКОЛІННЯ ВІРИ

Історія північнокорейської сім'ї,
яка понад п'ятдесят років виконувала
Велике доручення Ісуса Христа в
найнебезпечнішій для християн країні світу

ПОКОЛІННЯ ВІРИ

**Історія північнокорейської сім'ї,
яка понад п'ятдесят років виконувала
Велике доручення Ісуса Христа
в найнебезпечнішій для християн
країні світу**

Історія пана й пані Бе,
записана пастором Еріком Фолі

ГОЛОС МУЧЕНИКІВ

ПОКОЛІННЯ ВІРИ

Початково книжку опубліковано під назвою «These are the Generations»
Copyright © 2012 Голос мучеників

Цитати з Біблії, якщо не вказано інше, наведено з перекладу І. Огієнка.

Переклад Маргарити Тучкової
Редактори — Світлана Фотина, Петро Нікітін

Книжку створено на пожертви християн і не призначено для продажу. Ідеї та погляди північнокорейських біженців, подані в цій книзі, не завжди відображають переконання «Голосу мучеників». Попри це, ми вважали за потрібне донести до читача їхні погляди такими, якими вони є.

Щоб отримати додаткову інформацію про організацію «Голос мучеників» та наші ресурси, зокрема й наш молитовний бюлетень, відвідайте вебсайт www.vom-ru.org.

Ви також можете безкоштовно підписатися на наші друковані та цифрові матеріали за адресою: info@vom-ru.org.

Надсилайте нам свої фото про поширення наших матеріалів, а також свідчення про те, як вони діють у вашому житті та житті тих, хто вас оточує. Без зворотного зв'язку з вами ми не знаємо, як Бог використовує нашу працю. Ваші повідомлення стануть величезним підбадьоренням команді «Голосу мучеників».

Про «Голос мучеників»

У Євангелії від Луки 9:23 Господь Ісус говорить: «Коли хоче хто йти вслід за Мною, хай зречеться самого себе, і хай візьме щоденно свого хреста, та й за Мною йде». Це може здатися сумним і тривожним для світських християн, які часто співчують тим, хто змушений страждати за віру. Вони сподіваються на життя, повне добробуту та процвітання, без болю для себе та інших.

Однак існує «велика хмара свідків» (Послання до Євреїв 12:1), які знають кращий шлях. Це чоловіки і жінки з усього світу й вашої країни, як із минулого, так і наші сучасники, хто в одну мить віддали своє життя за Господа або ж демонструють Його жертвну любов упродовж років. Вони вчать нас, що Божа любов варта найнестерпнішого людського болю й що жодна сила на землі, зокрема й смерть, не може зупинити таку любов. Їхній шлях — це єдиний шлях до глибокої і вічної радості. Ось таке справжнє християнське життя!

«Голос мучеників» покликаний допомогти братам і сестрам із усього світу згадати цей шлях і вчитися разом йти ним. Ми робимо це, уважно прислухаючись до голосу Ісуса, а також християнських мучеників і переслідуваних християн, які попри все йдуть услід за Ним. Ми співпрацюємо й спілкуємося з тими, хто страждає за Господа, не з жалю, співчуття чи бажання їх врятувати, а з переконання, що жертвна любов Христа є найбільшим скарбом, який люди можуть отримати від Бога й відзеркалювати у своєму житті.

Організацію «Голос мучеників» було засновано 1967 року пастором Річардом Вурмбрандом, який відбув чотирнадцятирічний термін ув'язнення в комуністичній Румунії за віру в Ісуса Христа. Його дружина Сабіна три роки провела у виправно-трудовах таборах. 1965 року Річарда і його сім'ю викупили з Румунії, і вони заснували всесвітню мережу місій, які й досі служать переслідуваному Тілу Христовому.

Передмова

Коли ми з дружиною розповідаємо про Північну Корею на різноманітних конференціях і семінарах, нам ставлять одне й те ж запитання: «Як молитися за християн Північної Кореї?» Тому ми вирішили поставити його самим братам і сестрам із північнокорейської підпільної церкви. Вони відповіли: «Ви молитесь за нас?! Та це ж ми молимося за вас!»

Коли ми, здивовані, поцікавилися, чому вони моляться за нас, підпільні віруючі відповіли: «Тому що християни на Заході мають багатство, свободу й владу. І більшість із них не знають, як це, коли все, що ти маєш у житті, — це Бог».

Історія пана та пані Бе є свідченням того, що північнокорейські християни не бажають жалості й не прагнуть свободи понад усе. Натомість, перебуваючи під постійною загрозою смерті в чи не єдиному в історії людства суспільстві, побудованому як навмисне спотворення християнства, вони шукають і жадають Царства Божого.

Нам може здатися дивним, що уряд Північної Кореї так відчайдушно намагається позбутися християн. Адже, крім християнства, він, здається, нічого не боїться. Країна має четверту за величиною постійну армію на планеті, яка налічує понад 1,1 мільйона військовослужбовців¹, і найбільший контингент спецназу у світі², навіть більший, ніж мають США та Китай. Економічні санкції фактично не гальмують розвиток країни, оскільки 80 % економіки належить до тіньового сектора³. Північна Корея заробляє мільярд доларів на рік за рахунок відмивання грошей і торгівлі наркотиками⁴. І це не враховуючи прибутків від торгівлі

зброєю. Чому ж уряд Північної Кореї так заповзято намагається винищити християн?

Щоб відповісти на це запитання, варто відмовитися від стереотипу, що комуністична Північна Корея є атеїстичною державою. Правда полягає в тому, що ця країна, поза жодними сумнівами, є найбільш релігійним місцем на землі. Навіть більше, релігія Північної Кореї може здатися нам дуже знайомою.

Релігія Північної Кореї (уряд надає перевагу терміну «ідеологія») називається *чучхе*, що перекладається як «самовпевненість» або «опора на власні сили»⁵. Щотижня всі без винятку громадяни країни збираються у спеціальних будівлях, де проходять так звані «збори самокритики»⁶. У чучхе навіть є своя трійця: Кім Ір Сен, його дружина й син Кім Чен Ір, і, що прикметно, повага до останнього не слабшає навіть після смерті та приходу до влади його спадкоємця Кім Чен Ина⁷. Під час цих щотижневих зборів північнокорейці співають гімни, що складають збірник із 600 хвалебних пісень Кім Ір Сену та Кім Чен Іру⁸. А 1998 року, коли Північна Корея спробувала вивести на орбіту супутник, щоб безперервно транслювати гімни чучхе по всьому світі, на превеликий жаль для них, він упав на землю⁹.

Жителі Північної Кореї моляться, благоговійно споглядаючи портрети вождів династії Кімів, які висять на почесному місці в кожному будинку¹⁰. Перший представник династії, Кім Ір Сен, помер 1994 року, однак громадяни продовжують називати його президентом країни й шанувати як безсмертного бога Північної Кореї¹¹. Одного разу китайський репортер запитав молодого студента-північнокорейця:

— Чи приділяєте ви час, наприклад, перед сном, для Кім [Ір Сена]? Чи спілкуєтеся з ним? Чи відповідає він вам?

— Так! — відповів студент¹².

Що стосується Кім Чен Іра, то легенда запевняє, що, коли посеред зими він народився у скромному зрубі, на небі з'явилася

зірка. Як сказав один репортер: «Не вистачає лише трьох мудреців і верблюдів»¹³.

Якщо чучхе нагадує вам спотворену імітацію християнства, ви можете собі уявити, чому уряд Північної Кореї так намагається його викоренити: адже лише християнство може зірвати маску з чучхе, підробки істинної віри. Саме тому Північна Корея докладає таких величезних зусиль, аби винищити на своїй території кожного християнина.

Християнство прийшло в Північну Корею раніше, ніж у Південну. До 1941 року близько трьохсот тисяч північнокорейців називали себе християнами¹⁴. Однак першу християнську кров було пролито на північнокорейській землі не за наказом Кім Ір Сена, а за наказом японців, під окупацією яких Корея перебувала з 1910 року до кінця Другої світової війни. Більшість корейських християн за порадою своїх пасторів виконали вимогу окупантів поклонитися японським синтоїстським святиням. Однак не всі церкви прислухалися до їхніх порад, а тих, хто чинив опір, нещадно переслідували. Деякі з них утекли через кордон на північний схід Китаю, утім просування Японської імперії в цей район означало, що корейські християни й там зазнали гонінь.

Після звільнення Кореї від Японії її було умовно поділено на північну й південну адміністративні зони. Північ потрапила до сфери впливу Радянського Союзу. Християни, які опинилися на цій території, відмовилися підкоритися комуністичному впливу, і спочатку їхня чисельність дозволяла їм чинити опір. Утім Кім Ір Сен, безумовно, розумів, що, аби встановити владу комунізму, християнство необхідно викоренити.

Спершу уряд завдав економічного удару по церкві, конфіскувавши її власність під егідою Закону про земельну реформу 1946 року. У 1949 році, коли Північ готувалася до війни, Кім Ір Сен наказав заарештовувати всіх, хто провадив будь-яку релігійну діяльність. І знову пролилася кров віруючих. Незліченні тисячі

людей, чії історії, на жаль, тепер назавжди втрачено, постраждали за віру в Христа.

Після війни в Північній Кореї церковні будівлі було знесено або ж переобладнано на дослідницькі центри життя й діяльності Кім Ир Сена. Християн, які не втекли на південь під час війни, оголосили контрреволюціонерами та публічно стратили або ув'язнили в трудових і концентраційних таборах. 1959 року уряд ініціював кампанію з пропаганди антихристиянської літератури. «Чому ми заперечуємо релігію?» — одна з пропагандистських книжок, у якій стверджувалося: «За останні три роки Корейська та Південно-Корейська війни були спровоковані в ім'я Бога й очолювались американцями, що призвело до масових убивств, підпалів, грабежів та інших злочинів проти людства. Це доказ того, що релігія є причиною усього зла».

Звинувачені в розв'язуванні війни як ті, що змовилися із ненависними американцями, північнокорейські християни зазнавали переслідувань, масових страт упродовж 1960-х років, а офіційну церкву було повністю винищено. Нечисленні християни, що жили, прагнули зберегти віру, перейшовши в підпілля.

Звісно, підпільна церква не мала офіційної організації чи структури. Будь-який контакт з іншими віруючими був смертельно небезпечним. Душпастирська підготовка стала неможливою. Більшості християн доводилося проводити таємні домашні богослужіння лише з близькими родичами. Ті, хто увірував у Христа до закінчення Корейської війни й ще встиг здобути хоч якусь духовну освіту чи будь-яку підготовку, старіли; у якийсь момент середній вік християн почав становити шістдесят років і більше. У країні залишилося лише кілька Біблій і хрестів, які вдалося зберегти від винищення, та навіть їх було пошкоджено. Батькам заборонялося розповідати дітям про Бога, а в школі вчителі намагалися обманом змусити учнів видати членів своєї родини. Якщо віруючі батьки помирали до того, як дитині виповнювалося п'ятнадцять років, вона часто не знала, що вони були християнами.

На початку 1980-х років створена урядом Кореїська християнська асоціація відкрила демонстраційну церкву, метою чого було переконати іноземних гостей у тому, що віруючі країни можуть вільно сповідувати християнську віру. Під час майстерно режисированих богослужінь невелика група спеціально навчених акторів співала гімни зі Збірника псалмів Пресвітеріанської церкви Кореї, укладеного в середині 1930-х років. А 1984 року північнокорейські комуністи переклали й надрукували невеликий тираж Біблій і збірок християнських гімнів. 1988 року завершилося будівництво приміщення першої демонстраційної церкви, а 1989 року відкрилися ще дві — «*Бонгсу*» й «*Чулгол*», де для відвідувачів організовували такі релігійні заходи, як різдвяні та великодні богослужіння¹⁵.

Однак саме в цей період почала спостерігатися справжня релігійна активність, що було величезною несподіванкою для влади. Приблизно в той же час Китай став більш відкритим для громадян Північної Кореї. На початку 1990-х років етнічні корейські християни, які жили в Китаї, натхненні південнокорейськими місіонерами, поїхали до Північної Кореї, щоб проповідувати там Євангеліє. Потім, під час «Важкого походу» — безпрецедентного періоду голоду в середині 1990-х років — сотні тисяч північнокорейців втекли до Китаю та Росії, де християнські місіонери привели їх до віри в Христа. Багато хто став Його послідовниками, а потім повернулися до Північної Кореї із баченням відродження північнокорейської церкви.

Кількість підпільних християн стрімко зростала, а разом із нею й кількість мучеників за віру. Після повернення на батьківщину цих новонавернених було заарештовано за звинуваченням у шпигунстві. Спочатку Департамент боротьби з корупцією та забезпечення чесності й непідкупності проводив розслідування щодо окремих осіб на підставі доносів сусідів, зроблених через страх перед урядом. А після слідства християн або публічно страчували, або відправляли до концтаборів.

Нині, коли Кім Чен Ин відрядив сорок тисяч північнокорейських робітників до сорока країн світу, намагаючись забезпечити приплив украй необхідної твердої валюти¹⁶, імовірність того, що північнокорейці перетнуть кордон і повернуться до Північної Кореї разом з іноземною валютою, а також із Євангелієм, продовжує зростати. Однак християни Північної Кореї не можуть свідчити про свою віру, доки не втечуть в іншу країну й не отримають там громадянство. Найчастіше цією країною є Південна Корея. Нині в Південній Кореї налічується понад двадцять три тисячі північнокорейських біженців¹⁷, і менше 1 % з них відомо про існування на їхній батьківщині підпільної християнської церкви. Більшість біженців уперше почули про Бога в Китаї. Багато з них присвятили себе місіонерському служінню й намагаються повернутися на батьківщину, щоб проповідувати там Євангеліє. Нині, за найбільш достовірними даними, у Північній Кореї налічується близько ста тисяч підпільних християн.

Це історія християнства в Північній Кореї — дати, подробиці й статистика. Упродовж останніх десяти років ми з дружиною поширюємо її на всіх континентах світу. А минулого року ми почули історію, яка вразила мене настільки, що я вирішив переповісти її вам. Ми познайомилися з подружньою парою, яких, із міркувань безпеки, я назву пан та пані Бе, не виказуючи їхніх справжніх імен. Їхня сім'я була свідком усіх етапів розвитку християнства в КНДР: від переслідувань під час японської окупації через щораз густішу темряву становлення північнокорейської держави, роки абсолютного мовчання, ізоляції та терору, через воз'єднання з місіонерами в Китаї, а тепер і прибуття до Південної Кореї, щоб розповісти свою історію світові. Їхнє свідчення — про чудесне Провидіння, яке врятувало їх від голодної смерті; про визволення від зла і перебування безпосередньо в Його люблячих руках; а також про віру настільки сміливу, що вона вразила цілі міста, і таку тиху, утім непохитну, що залишилася непоміченою під самим носом пильної влади.

Це історія, яка якнайбільш наочно демонструє світові, наскільки північнокорейська підпільна церква відрізняється від будь-якої іншої церкви у світі, а отож, наскільки вона прекрасна і цінна та наскільки повчальним є її досвід. Упродовж багатьох років наше (неправильне) сприйняття північнокорейської підпільної церкви полягало в тому, щоб розглядати її як більш екстремальну версію китайської підпільної церкви, де під покровом ночі віруючі, мовчазно переглядаючись і ховаючи Біблії, таємно збираються в пустинних печерах і віддалених будинках віруючих. Однак підпільна церква Північної Кореї, про яку ми дізнаємося із майже столітньої історії сім'ї Бе і про яку йтиметься у цій книжці, руйнує всі наші стереотипи про підпільну церкву. Як ви переконаєтеся, підпільні християни Північної Кореї схожі на людей, які успадкували невелику жменьку сильно пом'ятих і майже вицвілих шматочків пазла. Вони знають, що переданий їм скарб безцінний, та навіть уявити собі не можуть, що за картина утвориться, якщо скласти всі частинки до купи. Вони захищають ці шматочки ціною власного життя, і навіть саме їхнє життя присвячене тому, щоб якомога глибше зануритися в розуміння частин, які вони мають, аби переконатися, що ті перейдуть із покоління в покоління, і знайти додаткові шматки та інформацію про коробку, на якій можна побачити повну картину.

Нинішні християни Північної Кореї, про яких ви, можливо, чули, не є такими християнами. Найчастіше сучасні північнокорейські християни — це ті, хто дізнався про Христа нещодавно, перебуваючи в сусідньому Китаї, і привіз це знання, разом із навчальними програмами та матеріалами, назад до Північної Кореї. Однак сім'я Бе не належить до овець цього двору. Вони — залишок народжених від мучеників, спадкоємці безстрашної віри своїх предків, охоронці Євангелія в найтемнішому закутку світу, Божий залишок із семи тисяч, яким Він довірив майже нездійсненне завдання ніколи не схилити коліна перед Ваалом¹⁸, очевидно, в одній із найбільш ідолопоклонницьких країн в історії людства.

Назву книжки *«Покоління віри»* пов'язано з фразою «в їхніх поколіннях», так часто повторюваною в Книзі Буття, коли Бог дає наказ, який мали виконувати нащадки народу Ізраїлю. Те ж саме стосується і поколінь північнокорейської церкви. Це покоління, про які ми не знаємо нічого, крім дат, цифр і статистики, які і є слідом, що його вони залишили після себе. Тепер усі ці люди постають перед нами в повному кольорі, не як живі святі, а як бізнесмени й пекарі, в'язні й пророки, благовісники й невидимі стовпи непорушного Божого Царства.

Пан та пані Бе все ще перебувають на місії, хоча вона й не є особистою місією чи баченням, яке почалося з них. Це віра, яку вони успадкували та яку вони зобов'язані зберегти й довести до кінця. Мене дивує і впокорює ступінь дорогоцінної та досконалої вірності, яку вони продемонстрували, незважаючи на те, що у них було набагато менше шматочків пазла, ніж у мене, не кажучи вже про те, що вони ніколи не бачили, який вигляд повинна мати повна картина.

Я все ще чую, із яким подивом підпільні християни Північної Кореї відповідають на запитання, яке ми поставили їм кілька років тому. «Ви молитесь за нас?!» Ми можемо мати повний пазл і навіть коробку з інструкціями й картину, яку потрібно скласти, а вони з трепетом і благоговінням тримають у руці один зім'ятий і вицвілий шматочок, поклоняючись Йому та довіряючи Йому так, як мені ще лише доведеться навчитися це робити. Маючи відносний добробут, владу й свободу, я занадто часто переводжу свій погляд на інші пазли, щоб нарешті зрозуміти, що насправді лише цей єдиний має значення.

*Ерік П. Фолі, виконавчий директор
організації «Голос мучеників»*

22 червня 2012 року

Сеул, Корея

РОЗДІЛ I

Дід — християнський фанатик

Пан Бе

Деякі свідчення віри вражають настільки, що не терпиться дізнатися, чим же вони закінчилися. Такими завжди були історії, які розповідав мій дідусь. Я, одинадцятирічний північнокорейський хлопчик, який надзвичайно сумував після смерті діда, темними зимовими вечорами благав бабусю знову й знову переповідати мені його історії, хоча ми обоє знали, що розповідати або навіть слухати їх було актом зради, і це загрожувало життю всіх членів нашої родини. Багато років по тому, просиджуючи на холодній підлозі північнокорейської в'язниці з раннього ранку до десятої години вечора, я цілими днями воскрешав у пам'яті спогади про найменші подробиці цієї історії. І тепер, коли я працюю на автомийці в Південній Кореї і, слухаючись Божого поклику, виховую свою дочку, щоб вона була цілителькою нашої розбитої, розділеної нації, саме його розповіді спадають мені на думку, коли я дивлюся на небеса.

Як би мені хотілося, щоб ви знали мого дідуся! Я розповім вам історію його життя, як Бог говорив із ним, та так голосно, що він ледь не оглух; як із Божої ласки він неодноразово рятував своє містечко, підкоряючись Божим повелінням, які часто бентежили його (і кожне наступне більше, ніж попереднє); як він благовістив бандитам і солдатам окупаційної армії; як він жертвував собою, щоб не допустити спалення церкви (коли пастор

церкви заховався), — я впевнений, що ви захочете перегорнути сторінки розділу до кінця, щоб дізнатися, чим усе закінчилося.

Тому я врятую вас від цієї спокуси й почну розповідати з кінця.

Отож, мій дідусь спалив усі Біблії, як Бог наказав йому, і таким чином перехитрив владу Північної Кореї. І Євангеліє продовжило поширюватися.

Такий фінал може здатися незвичним для свідчення про вірність і непохитність віри, що передається у нашій родині з покоління в покоління, однак Північна Корея не є місцем, де легко залишатися вірним Богові. У цій країні християни щодуху намагаються всіма своїми розумом, душею, тілом і силою залишатися вірними Богові, а це, майже в кожному випадку, можливо досягнути лише ціною життя. Ось чому ця вірність така дорогоцінна, і ці історії часто мають незвичайний початок та кінець. Тож і це свідчення не є винятком.

Історія мого дідуся починається не з Північної Кореї. У той час не було ні Північної, ні Південної Кореї, а тільки одна Корея, що перебувала під суворим ярмом Японської імперії, яка тайфуном змітала все на своєму шляху й пронеслася навіть Китаєм. Ви здивуєтеся, дізнавшись, як Бог наділив мого дідуся силою стояти посеред цього бурхливого тайфуну й утихомирювати його в ім'я Ісуса!

Однак я знову забігаю наперед. Почну з самого початку.

Мій дідусь може здатися вам легендарною постаттю. Утім для мене він був просто дідусем — батьком моєї матері й старійшиною церкви, хоча він був, перш за все, Божим слугою, якому випало жити в жахливому місці в один із найтемніших періодів історії.

Дідусь був рівною мірою люблячим і щирим, розумним і добрим. У будь-який час доби навколо нього юрмилися люди, багато з них ходили слідом за ним, куди б він не йшов. Навіть краще, ніж обличчя діда, пригадуються мені вирази облич людей, коли вони віталися з ним. Коли в дитинстві я бачив, з якою

повагою до мого дідуся ставилися навіть ті, хто обіймав владні посади, мене переповнювала гордість. Однак сам він ніколи не був гордим, завжди зупинявся, щоб допомогти нужденним, утішити, підбадьорити й закликати людей до віри в Бога.

Моя сім'я згадує це як швидкоплинний сон, іноді навіть на мить сумніваючись, чи справді був час, коли її членів так поважали й шанували. То були золоті роки! Тоді, як і набагато пізніше, мій дідусь говорив нам, що Бог завжди піклується про нас, яким би похмурим не здавалося все навколо.

Саме під час Другої світової війни, серед гуркоту танків і мінометного вогню, до дідуся уперше пролунав голос Бога. Йому довелося почути його, коли японці просувалися на північний схід Китаю, де на той час жила моя родина. Коли бабуся розповідала мені історію протистояння дідуся з японцями, я завжди дивувався, коли це він спромігся так добре опанувати японську, на додаток до того, що знав ще й корейську та китайську мови. Можливо, японські солдати, які того дня прийшли руйнувати церкву, також ставили собі це ж запитання.

У Китаї японці пригнічували китайців більше, ніж тамтешніх корейців. Вони вважали їх нецивілізованими й брудними, а корейців вони вважали такими меншою мірою. Однак ніщо не могло підготувати їх до зустрічі з моїм дідусем.

Він постився упродовж кількох днів, коли, за словами бабусі, почув, як Бог кличе його на ім'я, та так оглушливо, що всі інші звуки на мить затихли.

«Сунг До! Сунг До! *Сунг До!* — пролунав гучний, потужний голос. — Японці не завдадуть тобі шкоди. Іди до них».

Піти до вбивць, які полювали на християн, удиралися до храмів і вбивали всіх на своєму шляху?! Коли, за словами бабусі, це сталося вперше, дідусь був упевнений, що неправильно зрозумів. Тому він просто залишався там, де молився й продовжував прислухатися. Тоді голос повторив ті ж слова ще три-чотири рази.

Дідусь завершив молитву й піст та дійшов висновку, що він справді чув Божий голос. Він має підкоритися наказу й замість того, щоб тікати разом з усіма, він мусить іти до японців.

Безумство! Напевно, подумали солдати японського батальйону, які прийшли руйнувати церкву. Підозрюю, що пастор церкви думав так само, спостерігаючи за подіями зі своєї схованки. Мій дідусь, однак, спокійно став у дверях церкви й звернувся до солдатів, як до друзів, по-японськи. Він попросив їх не руйнувати церкву.

Японці були приголомшені, побачивши цей живий щит, який до того ж чудово володів їхньою мовою. «Один із обідранців чудово розмовляє японською!» — дивувалися вони, завмерши на місці з сокирами та кувалдами в руках. Тоді дідусь почав пояснювати їм, чому віряни збираються в церкві, хто такий Бог і чому солдатам потрібно покаятися та відгукнутися на Божий заклик прийняти Христа, щоб примиритися з Богом. За словами бабусі, багато японських солдатів того дня стали християнами. А церква залишилася неушкодженою.

На той час деякі християни вже втекли з міста, а інші залишилися, наслідуючи приклад мого діда. Хоча він не був пастором, люди вбачали в ньому зразкового християнина. Діда навіть у похилому віці називали «християнським фанатиком» (так, це було його прізвисько).

Не знаю, чи дідусь взагалі хотів чути голос Бога, оскільки зазвичай цей голос був передвісником наближення біди, що незабаром вимагатиме від нього ризикованих учинків, прямо протилежних тим, які диктує розум розсудливої людини. Отож, невдовзі після інциденту з японцями, коли Бог використав дідуся для порятунку церкви (він був надзвичайно впокороною людиною, хоча я переконаний, що він був щасливий, оскільки під час протистояння з японцями все склалося на краще), цей оглушливий голос знову покликав його, і він, мабуть, здригнувся.

Коли ж голос промовив: «Якщо не хочеш, щоб містяни померли, йди з міста і працюй», це безперечно збентежило дідуся. Іти працювати? Він попросив Бога допомогти йому зрозуміти, що саме треба робити. Однак що більше подробиць він отримував, то більше посилювалась його тривога. Голос наказав дідові обійти будинки городян, християн і невіруючих, та просити їхні заощадження, не згадуючи про Бога. Узяти все, що йому дадуть, і вирушити в путь. Вкласти кошти в бізнес, а потім, через сорок днів, повернутися до міста.

Мабуть, дідусяв принизливо було ходити по хатах і звертатися до жителів міста з таким дивним проханням. Звичайно, не обійшлося без знущань і глузувань з нього, проте, на його превеликий подив, їх було вкрай мало. Адже, незважаючи на те, що і християни, і невіруючі називали його «християнським фанатиком», ніхто не сумнівався в його мужності, витривалості та Божому захисті перед обличчям японських загарбників. І я впевнений, що саме Бог схилив серця багатьох людей віддати дідусяв свої заощадження. Серед городян були й ті, хто того року втратив урожай, проте вони все одно віддали все, що мали.

Майже через сорок днів після того, як дідусяв пішов, на місто напали грабіжники. Це нагадувало нашестя сарани. Вони спустилися з навколишніх гір і забрали все, що могли. Як розповідала бабуся (вона та інші члени нашої родини були очевидцями цієї трагедії), грабіжники вимели все дочиста.

Мешканці міста не могли не помітити, що наступного дня після того, як бандити покинули місто, мав повернутися мій дідусяв. Однак він усе не з'являвся.

Наступного дня один із мешканців міста пішов до бабусі й почав ляяти та звинувачувати її. Потім він схопив її і штовхнув так, що вона вдарилася головою об стіну.

Інші теж поводитися не набагато краще. Тоді всі переживали найгірші часи. Багато хто голодував через неврожаї. До честі бабусі, вона пройшла від дому до дому й поділилася з сусідами

залишками їжі, а також переконувала їх потерпіти, доки повернеться дідусь. Дехто був глибоко зворушений її турботою й погодився зачекати, попри те, що до його повернення вони могли померти. Однак більшість громадян усе ж висловлювали невдоволення.

Нарешті, віддавши все, що мала, і довго не ївши, бабуся сама дуже ослабла й втратила надію. Через сорок три дні після того, як дідусь пішов, бабуся ухвалила, що якщо він не повернеться того дня, вона зведе рахунки з життям. Вирішивши здійснити задумане, вона зібрала дітей і повела їх на причал.

Дідусь завжди носив на шиї білу хустину. На світанку бабуся з дітьми чекали дідуся, спостерігаючи за тим, як сходить сонце. Незабаром вони побачили, що наближається човен, проте не могли розібрати, хто на борту. Нарешті розгледівши постать, бабуся побачила білу нашійну хустку. Чоловік у човні зняв її й почав розмахувати нею. Це був дідусь!

Човен наближався, а бабуся з дітьми танцювали й плакали від радості. Вона хотіла повідомити сусідів про повернення дідуся, та через голод, який послабив її фізичний стан, не змогла побігти до них.

Діда не було сорок три дні. Того дня до причалу почали приходити й інші городяни з думками про самогубство, адже дідусь був їхньою єдиною надією. Бабуся впевнена, що, якби дідусь не повернувся, вони б неодмінно виконали свій намір. Вона розповіла, що на той час, коли човен дідуся нарешті причалив, берег був усіяний людом.

У дідуся не було часу на особисті привітання та розмови. Хтось мав звернутися до голодного натовпу, й бабуся, яка побачила у такому сприятливому повороті подій благословення згори, зголосилася виконати це нелегке завдання.

Бабуся зайшла в човен і звернулася до городян, які останнім часом виявили до неї стільки ненависті. Вона сказала, що не дозволить нікому взяти з човна припаси, оскільки з нею

поводилися так жорстоко. Вона дорікнула тим, що сусіди не довіряли ні їй, ні її чоловікові та що вони відмовлялися вірити в те, що повернутися вчасно йому могли завдати лише важливі обставини. Потім бабуся додала, що човен повний їжі, утім вона не роздаватиме її через жорстокосердість тих, хто завдав їй травм, коли штовхнув її і вона вдарилася головою об стіну. Усі тихо схлипували й благали прощення. Далі бабуся нагадала присутнім, що ніколи не обманювала мешканців міста й завжди жертвувала собою заради них та ділилася з ними особистими запасами їжі.

Після цього дідусь ніжно поплескав бабуся по плечу й промовив: «Зачекай хвилику. Дозволь мені сказати». Він звернувся до гурту і пояснив, що його завдання — приводити людей до Бога. Він запевнив, що затіяв цю справу не щоб заробити грошей, а виконати Божий наказ, оскільки саме Господь сказав йому врятувати жителів міста. Він нагадав присутнім, що він християнин, і знає, що нехристиянам важко буде зрозуміти те, що він збирається сказати. Якби він не поїхав, гроші, які йому довірили городяни, забрали б грабіжники. Це дає йому впевненість у тому, що Бог послав його з міста, аби врятувати його мешканців, і вони мають вірити в Нього. Він говорив, що Бог дозволив йому заробити стільки, що городянам вистачить їжі на найближчі кілька років. Віруючі й навіть невіруючі схвально закивали головами.

Тоді дід попросив тих, хто довіряв йому й віддав свої заощадження, стати вбік. Він пообіцяв, що кожен із них отримає у *стократ більше*, ніж він дав. У стократ!

Присутнім стало соромно. Вони просили бабуся й дідуса врятувати їх від голодної смерті. «Врятуйте нас! Врятуйте нас! Врятуйте нас!» — благали вони. Дідусь відповів, що довірятиме лише тим, хто відгукнувся на його прохання, проте наголосив, що Бог попросив його покинути місто, аби врятувати всіх його мешканців. Тож він запитав містян: «Чи вірите ви тепер у

Бога?» Вони відповіли: «Так! Так! Ми віримо в Бога!» Присутні розмахували руками й вигукували так голосно, що тепер зовсім не були схожі на голодних та знесилених.

Те, що сталося далі, здивувало всіх. Дідусь роздав однакову кількість їжі кожному, незалежно від того, віддав він йому свої заощадження чи ні. Відтоді всі в місті почали відвідувати церкву.

Можна уявити, як після цього діда підхопила хвиля слави. Однак дуже скоро після його повернення, коли той самий знайомий голос знову порушив тишу його щоденної молитви та посту, оглушно покликавши його на ім'я, він, мабуть, хотів заховатися від нього. І коли голос наказав йому *негайно* взяти родину та йти з міста, я добре розумію, чому він не радів цьому наказові. Він здобув бездоганну репутацію серед жителів міста. Захисник церкви! Підприємець від Бога! Євангеліст, якому немає рівних!

Проте голос наполягав на своєму. Він стверджував, що настав час знову рятувати місто, однак цього разу, покинувши його. Дід із родиною пригнічено від'їжджали, а спантеличені городяни розгублено спостерігали за цим незрозумілим і сумним видовищем. *«Який дивакуватий чоловіча, — думали вони. — Домігшись такої поваги й шани, він залишає все ні за що ні про що».*

Вони, мабуть, ще довго пам'ятали цього дивного чоловіка й дивну Божу обітницю врятувати їхнє місто. Невдовзі після від'їзду дідуся спалахнув тиф, який запропастив чимало люду. Одні померли від хвороби, інші залишилися каліками. Однак Божа благодать урятувала нашу родину.

А як щодо Божої обіцянки, що дідусь врятує місто? Історія про це може здатися вам найдивнішою з усіх. покинувши місто, дідусь із рідними переїхав в інше місце, де жили його двоюрідні брати. Однак воно було жалюгідне, населене кількома багатими людьми, розбійниками, злодіями й багатьма запеклими лиходіями. Це були справжні Содом і Гоморра.

Дідусь із ріднею розвантажили майно й стали жити в цьому містечку. Наступний рік вони, за своїм звичаєм, присвятили допомозі бідним. Із часом дідусь і його рідня опинилися у вкрай скрутних обставинах. До їхнього будинку вдерся грабіжник. Бабуся скаржилася на долю, а дідусь продовжував молитися. Він вважав, що Бог випробовує, наскільки сильна їхня віра.

Через рік дідусь знову тричі почув голос Бога, і так само голосно, як і раніше. Послання знову було тим же самим: «Ти врятуєш жителів міста».

Дідусь розповів про це дружині. Вона, природно, була стрижена цією новиною, адже вони робили все, що могли, і важко було уявити, що вони зможуть врятувати навіть себе, не кажучи вже про те, щоб урятувати ціле місто, в якому вони жили. Бабуся вважала, що дідусь має знову вирушити на заробітки, і щось мені підказує, що вона не особливо раділа можливості повторення ситуації, коли розлючені сусіди завдали їй черепно-мозкової травми. Проте дідусь наполягав, що він залишиться, оскільки Бог не сказав йому нікуди їхати. Він закликав бабусю вірити, що у Бога є план. Отож вони вирішили чекати додаткових пояснень від Нього.

У цій гірській місцевості нерідко вешталися банди розбійників. Одні «мали совість» і грабували лише багатих, а інші озлобилися на весь світ і грабували всіх підряд. Якось у місті з'явилася банда «благородних» злодіїв, які нападали на заможних жителів. Уявіть собі їхнє здивування, коли якийсь бідняк, мій дідусь, перервав їхню «справу», щоб направити їх на шлях істини. Він пояснив їм, що грабувати й багатого, й бідного — це гріх. Його промова мало нагадувала релігійну проповідь, спрямовану на те, щоб повернути їх до Бога. Приголомшені промовою дідуся, грабіжники на мить зупинилися, проте лише щоб почути й зрозуміти суть його слів.

Тоді ватажок банди (ймовірно, намагаючись утямити, чому бідняк ризикує життям, аби захистити багатих сусідів, які,

очевидно, не виявляли до його родини особливої прихильності) поцікавився у діда, чи це його рідне місто, на що дід відповів заперечно. Він розмовляв із ватажком, як з поважним гостем, і розповів йому, що народився та жив в іншому місті.

Почувши назву містечка, де народився і жив дідусь, ватажок здивувався і розповів йому (і моїй бабусі, яка з превеликим інтересом спостерігала за їхньою розмовою) таємницю про те, що нещодавно їхня банда пограбувала будинки багатіїв у тому місті. Там вони чули історію про чоловіка, який колись урятував усе його населення від голодної смерті. Це трапилося ще до того, як їх вразила епідемія черевного тифу. Бандит запитав, чи знає дідусь цього чоловіка.

Бабуся не могла більше стримуватися. «Це він! Це він!» — вигукнула вона. Проте її слова ще більше спантеличили ватажка. Навіщо, запитав він, цьому чоловікові було залишати багатство й вплив та переїжджати в місто, де на нього чекали лише злидні та недоля?

Тут дідусь відчув чудову нагоду привести ватажка до Бога, тому розповів свідчення про те, як Бог вивів його з міста, щоб урятувати його жителів від голодної смерті. Бандити глузували, слухаючи розповідь дідуся, не тямлячи, як людина, яка не має ні грошей, ні впливу, могла когось урятувати.

А дідусь продовжував своє сміливе свідчення. Він заявив, що вірить, що Боже Слово — це його життя та що завдяки Богові він врятує і жителів цього міста. Хоча зараз йому нічим їм допомогти, він упевнений, що свого часу Бог підкаже, що робити.

Коли дід це сказав, ватажок банди не стримався й відверто розреготався. Він жестом показав через плече на великий, важкий станок для переробки рису, який тягнули кілька його поплічників. «Ми вже побували у всіх містечках й селах у цьому районі, — пояснив він, — тепер настав час рухатися далі. Цей станок занадто важкий, щоб тягати його за собою. Твій Бог привів тебе до нас у найбільш слухний момент. Тепер ти

можеш урятувати людей цілої округи!» І решта банди зареготіла разом із ним.

Коли дідусь пішов оглянути станок, бандити, які тягли його, сказали, що спочатку дуже раді були заволодіти ним, однак потім він перетворився на тягар. А ще вони подарували дідусеві коня. Таким чином, мій дід миттєво розбагатів, водночас ставши власником станка для переробки рису й красивої, а головне, корисної тварини.

Однак дідуся набагато більше цікавили душі розбійників, аніж його фінансове становище. Він залишив станок і звернувся до ватажка з проханням покаятися та повірити, що Бог — це живий Бог. «Поверніть усе, що награвували!» — закликав він.

Ватажок швидко відмахнувся від думок про Бога й заперечив, що м'ясо та інші продукти, які вони здобули, потрібні його людям. Однак як прощальний подарунок він вирішив віддати жителям міста награвований шовк, щоб компенсувати завдану їм шкоду. Вони розійшлися як друзі, що часто бувало з дідом та його недоброзичливцями, і ватажок висловив надію, що дід справді врятує місто з допомогою свого «дивного» Бога.

За словами бабусі, ватажок пообіцяв повернутися, хоча так і не дотримався слова. Однак, завдяки Божим благодаті та провидінню, мій дід таки врятував місто.

Бабуся і дідусь досягли успіху в обробці рису, який був необхідний їм та іншим жителям міста, і добре заробляли на цьому.

Невдовзі голос знову покликав: «Сунг До, Сунг До! *Сунг До!*» Як і раніше, це сталося, коли дідусь молився. Бог сказав йому: «Час тобі залишити Китай. Поспішай, ти мусиш дістатися до Північної Кореї будь-яким можливим способом і якнайшвидше».

Дідусь передав Божий наказ своїм рідним. На той час головою родини був старший брат моєї мами, який піклувався про бабусю й дідуся. Бабуся зібрала дітей і сказала: «Я не можу змусити вас, але ми вирішили їхати. Вибір за вами». Тож мої

батьки, двоє старших братів мами, її молодші брат і сестра поїхали з бабусею та дідусем. У Китаї залишилося лише двоє родичів: один зі старших братів мами та її старша сестра.

Бог наказав дідусеві їхати, і він підкорився. Коли вони залишили Китай, у країні спалахнула нещадна Культурна революція, що тривала десять років і призвела до усунення від влади всіх освічених людей. Як відомо, Мао Цзедун, незмінний вождь комуністичної революції в Китаї, походив із селянської родини. Його четверта дружина, актриса Цзян Цін, була стурбована чимраз більшою популярністю Лю Шаоці, який змінив Мао на посту глави держави, коли «Великий стрибок» фактично відкинув країну далеко назад. Цзян Цін спонукала Мао до заздрощів, переконуючи, що Лю Шаоці завойовує все більший авторитет і повагу серед студентів завдяки своїм університетським лекціям.

Тому не лише Лю Шаоці було усунено від влади, але й кожен, кого можна було назвати інтелектуалом, зазнав репресій. До Культурної революції мої батьки були вчителями, а один із дядьків — лікарем. Усіх членів родини можна віднести до інтелектуалів, за винятком двох, які вирішили залишитися в Китаї. Тому всі, кого вбили б, якби вони залишилися в країні, уникли цієї долі завдяки голосу Бога, Який наказав дідусеві виїхати до Північної Кореї. Решта родичів, які не злякалися Культурної революції, залишилися на батьківщині.

Тепер, знаючи про десятиліття жорстоких репресій, які ми пережили в Північній Кореї, я можу лише здогадуватися, як Бог у Своїй мудрості переселив декого з нас туди, а декого залишив у Китаї. Кожен залишився на тому місці, де, незважаючи на тяготи життя в обох країнах, завдяки Його благодаті зміг подолати страждання і зберегти віру, успадковану від діда.

Під час Культурної революції соціалізм поширювався швидше, ніж будь-коли в історії Китаю, Радянського Союзу та Північної Кореї, і це прирікало християн на жорстокі переслідування. 15 серпня 1945 року Корею було звільнено від японської окупа-

ції. Радянський Союз зайняв Північну Корею, і почалися гарячі дебати про те, кого слід призначити главою молодії держави. Нарешті обрали Кім Ір Сена, який вів збройну боротьбу проти Японії і був добре відомий у країні. Його проголосили Великим Вождем, що викликало неабияке занепокоєння у християн, чії страхи незабаром підтвердилися.

Тоді співробітники Департаменту державної безпеки засуджували вірян до смертної кари. Їм до шиї прив'язували важкі камені й топили в морі. Північна Корея обожнювала Кім Ір Сена, і в міру того, як зміцнювалася його влада, усі релігії офіційно усувалися.

Оскільки я народився 1958 року, все, що я знаю про перші роки гонінь на християн, засновано на оповідах моїх дідуся і бабусі. Бабуся розповідала тихим, стурбованим голосом про те, як у кожному домі тривали нескінченні обшуки, як спалювали знайдені Біблії, а тих, кого підозрювали у зв'язках із церквою, заарештовували. Вона говорила, що десятки християн ставили на край скелі й запитували: «Ви будете вірні товаришу Кім Ір Сену чи продовжуватимете вірити в Бога?». За словами бабусі, усе це почалося в 1960-х роках.

З того, що я чув від літніх братів і сестер по вірі, які пережили визволення Кореї від японського гніту, той, хто володів Біблією або навіть Книгою пророцтв, у той час перебував у великій небезпеці. Кожну таку книгу вилучали й спалювали на величезних вогнищах. Кім Ір Сена жахала сама ідея, що північнокореєць може поклонитися комусь іншому, оскільки це становило загрозу його вимозі шанувати його як єдиного бога Північної Кореї.

Мало хто знає, що дід Кім Ір Сена по материнській лінії був пастором і всі члени його сім'ї вірили в Бога. Його батько, Кім Хьон Джик, навчався у християнському коледжі в Сунгсілі в Пхеньяні. Він знав Бога з юності, як і сам Кім Ір Сен.

Проте в усьому іншому Кім Ір Сен відрізнявся. Він наказав обнищпорити кожен квадратний сантиметр північнокорейської

землі в пошуках тієї самої книги, яку так шанували його батьки, дід і вся їхня родина. Він розіслав своїх нишпорок у кожен будинок, щоб знайти і спалити кожную Біблію, а також покарати кожного її власника. У Північній Кореї будь-яку релігію публічно називали «забобонами». Я не перестаю дивуватися, як моя сім'я пододала всі ці випробування, не втративши віри. Хоча цьому є пояснення — той голос.

Переїхавши з родиною до Північної Кореї, мій дідусь прожив ще шість років. Мені лише виповнилося три, коли ми приїхали, і одинадцять, коли він помер. Тоді я бачив його часто. Він вирощував кукурудзу, а я особливо любив навідуватися, коли вона дозрівала. Я відвідував його щонеділі, а він розповідав мені історії.

Упродовж останніх шести років життя дідусь проводив більшу частину часу в пості й молитві. У нього було багато важливих справ, проте найбільше він переймався майбутнім своєї родини, а саме збереженням віри і Євангелія, яке було йому довірено. Бабуся розповідала, що на схилі літ дід часто чув голос Бога вечорами.

Одним із таких вечорів дідусь квапливо прибіг до неї. «Я знову чув Його! — прошепотів він. — У нас украй мало часу. Збери всі книги! Часу майже не залишилося!»

Наш будинок був розташований приблизно за чотири кілометри від дідусевого. Мене послали в шаленому поспіху забрати мамину Біблію. Я повернувся, задихаючись від швидкого бігу, і з благоговінням передав книгу бабусі. Вона поклала її разом із двома іншими Бібліями, які були в нашій сім'ї, — великою старою Біблією дідуся і Біблією мого дядька.

Із виразом болю й рішучості на обличчі бабуся почала виривати сторінки кожної з трьох Біблій і спалювала їх по одній цілу ніч, доки до ранку від них нічого не залишилося. Увесь цей час дідусь стояв на варті біля дверей.

Наступного дня на світанку приїхав слідчий із управління держбезпеки. За його словами, вони отримали інформа-

цію від одного з наших сусідів про те, що в будинку захована зброя. Цікаво, однак, що зброю шукали на книжкових полицях, проте нічого знайшли. Потім слідчий зник так само швидко, як і з'явився.

Я знову й знову просив дідуса переповісти мені цю історію. Моїй матері тоді було тридцять один чи тридцять два роки, а я ще зовсім був дитиною, зачарованою цим тихим і скромним чоловіком, якого так усі поважали. Більш за все мене захоплювали його розповіді.

— Що сталося тієї ночі? — запитав я уже в сотий раз. І він імітував той голос.

— Сунг До! Сунг До! *Сунг До!*

— Так?! — відповів дідусь.

Голос тричі кликав його на ім'я, і щоразу він відповідав: «Так?!»

Тоді Бог промовив:

— Зараз не час вірити відкрито, а час робити це таємно. Біблію, яку ти маєш, потрібно спалити. У тебе вкрай мало часу. Зроби це якнайшвидше!

Ішов 1967 рік.

Отже, дідусь спалив усі Біблії, як і наказав йому Бог, обдуривши таким чином владу Північної Кореї.

А Євангеліє продовжувало поширюватися країною.

Розділ 2

Син — крадій картоплі

Пан Бе

Мої найперші спогади сягають у п'ятирічний вік. Я пам'ятаю, як дідусь і бабуся молилися із заплученими очима та схиленими головами, бурмочучи щось собі під ніс. Тоді мене це дуже непокоїло.

Мене лякала не їхня молитва, а те, що одного разу сказала бабуся, коли розплющила очі й побачила, як уважно я за ними спостерігаю. Тихо, проте вимогливо вона прошепотіла: «Нікому не кажи про те, що бачиш! Про це не можна говорити. Якщо ти комусь розкажеш, прийдуть погані люди й заберуть тебе». Звісно ж, я нікому нічого не говорив. Однак відтоді, коли поруч були люди, яких я не знав, я сидів немов на голках.

Уперше я почув Десять заповідей від дідуся. Він ніколи не називав їх Десятьома заповідями, як і не згадував, звідки вони походять і Хто їхній автор. Для мене вони були всього лише десятком порад, які дід знову й знову давав моїм батькам, дядькові та іншим членам родини, коли щонеділі вранці, ще до світанку, ми збиралися у нього вдома. Не кради. Не жадай. Не свідчи неправдиво. Шануй батька і матір. Незалежно від ситуації, одна з цих десяти порад завжди була відповіддю на чергову проблему.

Північнокорейці працюють навіть по неділях, однак щотижня нам доводилося проходити пішки чотири кілометри від нашої міської квартири на другому поверсі до будинку бабусі та дідуся на околиці міста. Поки бабуся готувала сніданок, дід розмовляв із дорослими. Вони обговорювали, що доброго чи поганого було

в учинках кожного з них того тижня, і дідусь радив, як їм треба мислити й діяти впродовж наступного. Не кради. Не жадай. Не свідчи неправдиво. Шануй батька і матір.

Потім бабуся приносила їжу, і всі схиляли голови й заплющували очі, а дідусь щось бурмотів перед тим, як ми починали їсти. Його слова було ледь чути, і вимовляв він їх приглушено й пошепки. Іноді нам доводилося повторювати за ним, зокрема й мені. У дитинстві я завжди піднімав голову й розплющував очі. Мені було цікаво дізнатися: про що бурмотіли присутні?! У такі миті я відчував, як мамина рука м'яко нахилила мою голову звідкись позаду мене.

За таких обставин діти рідко ставлять запитання, особливо якщо відчувають, що дорослі бояться, що їх хтось почує. У такі миті вони згадують про поганих людей, які забирають надто допитливу малечу. Однак коли мені виповнилося років дев'ять-десять, цікавість на мить переборола страх, і я запитав маму, чому я маю бубоніти ті слова. «Небо завжди стежить за нами, — відповіла вона, — навіть якщо ти вкрадеш олівець. Отож, учинивши провину, необхідно сповідати її перед небом. Якщо ти цього не зробиш, то понесеш покарання. А коли у нас є їжа, то ми дякуємо».

Так я навчився молитися. Насправді я погано уявляв собі, що все це означає, оскільки був ще дитиною, проте чудово розумів, що це важливо. Я знав, що це небезпечно, і відчував, що якимось незбагненим для мене чином це пов'язує нас із небом.

Дім дідуса й бабусі був не єдиним місцем, де наша сім'я збиралася на молитву. Неподалік від нашого будинку була красива бухта з піщаним пляжем і соснами. Дід ходив на риболовлю, а батько, мама й інші члени сім'ї збиралися навколо нього на особливу зустріч, яку ми називали «часом запитань і відповідей». Саме під час однієї з таких зустрічей я уперше почув промовлене вголос Боже ім'я: «Хананім», що в перекладі з корейської означає «Єдиний Бог». Це слово південнокорейські християни

використовують на позначення Бога, але майже ніхто в Північній Кореї його не знає. Коли північнокорейці говорять про природу й божественні сили, вони називають Бога «Ханильнім», що означає «Володар небес», і є більш узагальненим терміном на позначення божества. Навіть коли наша сім'я щотижня збиралася в дідусевому домі, ми вживали слово Ханильнім. Та одного разу на березі, як стріла, що розсікає повітря, з дідусевих уст злетіло: «Хананім!»

Щоразу, коли дідусь хворів, щотижневе недільне зібрання проводила замість нього бабуся. Він пішов у вічність на пів року раніше, ніж вона. Жоден із них не помер від хвороб і не страждав на старече слабоумство. Обоє померли вві сні. Їхнє дивовижне життя закінчилося дуже тихо, а ми продовжували таємно практикувати свою віру.

«Їхнє життя більш загадкове, ніж життя привидів», — казали про дідуся і бабуся мої батьки. І це було цілком зрозуміло, адже ми знали стільки містичних історій із їхнього минулого! Окрім того, мій дід регулярно спілкувався з Богом навіть в останні дні життя.

Однак для мене дідусь і бабуся були чимось більшим, аніж просто загадковими постатями. Я завжди пам'ятатиму їх як добрих, ввічливих і шанованих людей. Ще в дитинстві я захоплювався їхніми характерами.

Коли вони померли, мені ледь виповнилося одинадцять років. Невдовзі прийшли погані люди, і ми самі стали жити, як привиди.

Північна Корея завжди пишалася своєю етнічною та расовою чистотою. Тому навіть корейські іммігранти з таких країн, як Китай (на кшталт моєї сім'ї), які залишили Корею через японську окупацію, не могли претендувати там на хороше життя. Ще до масового голоду іммігрантів публічно ганьбили як «поганих людей», а, будши ізгоями, ми майже не отримували допомоги від держави. Уряд Північної Кореї не надавав нам навіть достатньо роботи та землі й уважно стежив за кожним нашим

кроком. У школі мене завжди називали «обідранцем». До нас ставилися набагато гірше, ніж до тих, хто жив на батьківщині. Ми перебували в постійному страху за своє життя, і саме така ситуація влаштувала владу країни.

Уперше я відчув жах, коли навчався в четвертому класі початкової школи, невдовзі після того, як померли дідусь і бабуся. Одного разу, о першій чи другій годині ночі, у двері нашої квартири несподівано постукала жінка, яка навчалася в Китаї в одному класі з моєю мамою. Ще дивнішим було те, що на ній була лише спідня білизна. Вона розповіла, що її пограбували й забрали все, зокрема одяг і гроші. Мати зглянулася над нею, прийняла, нагодувала й дозволила переночувати в нашому домі.

Однак у Північній Кореї навіть щирий акт гостинності загрожує надзвичайно серйозними наслідками, якщо ви виявите її до людини, яка небажана державі.

Рано-вранці наступного дня, десь о п'ятій-шостій годині, нас розбудив гавкіт собак. «Як дивно, — подумав я, усе ще напівсонний, — ми живемо в місті. Звідки тут узятися такої кількості собак?» Незабаром залунав звук ударів, а потім гуркіт падіння вибитих дверей. До нашої квартири увірвалися співробітники Управління державної безпеки. Гавкіт собак, стукіт важких чобіт і зброя, приведена у повну бойову готовність, назавжди позбавили мене навіть мізерної ілюзії безпеки, яку я тоді плевав через свою наївність та дурість. У мене й досі мурашки по шкірі, коли я згадую про це.

Мати з батьком схопилися із ліжка у вітальні нашої двокімнатної квартири, а діти прокинулися в спальні. Загадкова жінка, яка ночувала у нас, сховалася в підпіллі, зробленому біля внутрішньої стіни спальні, де ми зберігали ковдри.

Агентам держбезпеки не знадобилося багато часу, щоб повернути нашу квартиру з ніг на голову. За лічені секунди вони знайшли й затримали нашу гостю. Нам не поставили жодного запитання, лише наказали батькові з'явитися у відділок поліції.

І, голосно стукаючи важкими чоботами й брязкаючи зведеною зброєю, силовики вийшли з дому, повівши з собою затриману жінку й своїх гаркітливих собак.

Коли батько невдовзі після цього поїхав до відділку поліції, його вилаяли, нагадали, що обов'язком кожного громадянина є зареєструвати гостей в органах влади, перш ніж пускати їх до своєї домівки, адже на карту поставлено безпеку міста й усєї країни! Від батька зажадали пояснень, чому у своєму домі він переховував злочинницю. Він, звичайно ж, відповів, що нікого не ховав, а лише дозволив дружині допомогти пограбованій мандрівниці. Його запитали, чи жінка подарувала нашій сім'ї годинник.

У ті часи годинники цінувалися на вагу золота. «Скільки годинників вона вам подарувала? — домагалися поліцейські. — А скільки опіуму?» Батькові навіть не дали часу відповісти на запитання. Та й що він міг сказати?! Він нічого не знав про ту жінку, окрім того, що колись вона була однокласницею, з якою мама випадково зустрілася на базарі за три місяці до того, і вони впізнали одна одну. Жінки обмінялися новинами, і мама пояснила однокласниці, де вона живе, на випадок, якщо та захоче її відвідати. І ось серед ночі жінка неочікувано з'явилася на нашому порозі в спідній білизні, не в змозі навіть зв'язно пояснити, що сталося, не кажучи вже про те, щоб запропонувати нам годинник або опіум.

«Де документ про її реєстрацію за місцем проживання?» — кричали поліцейські. У Північній Кореї, щоб прийняти жителя іншого міста чи села, кожна сторона має отримати дозвіл на візит. Якщо належні документи не буде оформлено та подано до відповідних органів заздалегідь, обох покарають за порушення закону.

Через цю таємничу гостю в нижній білизні щодня протягом наступних п'яти днів батькам доводилося з'являтися в Управління державної безпеки на черговий допит, під час якого їм

знову й знову ставили одні й ті ж запитання. Чинovníки управління стверджували, що батьки брешуть. Із часом ми зрозуміли, що ця жінка була причетна до торгівлі наркотиками та нелегального продажу годинників; будь-яка з цих дій вважалася тяжким злочином у нашій країні, а разом вони стали повною катастрофою не лише для неї, а й для нас. Саме через неї до нашої квартири увірвалися офіцери служби держбезпеки: жінка втекла з в'язниці й викинула тюремну робу, намагаючись відірватися від переслідувачів. Вона привела їх прямо до дому моїх батьків. Я підозрюю, що навіть якби батьки не пустили її, ми все одно опинилися б у біді. Адже ми були імігрантами, «поганими людьми», які не мали права на жодні поблажки. Через десять днів до нас знову навідалися співробітники Управління державної безпеки, загрюкали ногами у двері й наказали негайно вантажити найнеобхідніші речі у вантажівку, щоб назавжди покинути нашу домівку.

Тож нас відправили на заслання у віддалене село, до якого можна було дістатися, лише подолавши двогодинний шлях у гори ґрунтовою дорогою. На жаль, до цього ніхто з нас не обробляв землі ні на рівнинах, ні в гірських районах, адже в Китаї ми завжди жили в місті. Нам було байдуже, що село лежало на вершині скелі. Навіть досвідчені агрономи навряд чи змогли б обробити такий неродючий кам'янистий ґрунт.

Близько п'яти відсотків населення, яке мешкало в цьому районі, були вигнані зі своїх домівок сім'ї, як і ми, які жили далеко одна від одної, і їх було дуже мало. Ізоляція і дискримінація, яких ми зазнавали раніше, значно посилилася. На чолі поселення стояли голова, бригадир і наглядач. Вони ставилися до моїх батьків гірше, ніж будь-хто досі: для них ми були не лише злочинцями, а злочинцями-імігрантами, найнижчим соціальним класом. За кожним полем було закріплено близько п'ятдесяти осіб із п'яти сімей. Це була найважча робота, яку лише можна собі уявити.

Саме там, пригнічений нестачею їжі, я вперше став свідком сварки між батьками. Уявіть собі розмову. Батько сердито нарікав: «Навіщо було допомагати жінці, про яку ти так мало знала? Невже ти нічого не запідозрила, коли вона з'явилася вночі в нижній білизні?» На що мати рішуче відповіла: «Бідолаха потребувала допомоги. Як відвернутися від нужденної?! *“Бо Я голодував був — і ви нагодували Мене, прагнув — і ви напоїли Мене, мандрівником Я був — і Мене прийняли ви. Був нагий — і Мене зодягли ви, слабував — і Мене ви відвідали, у в'язниці Я був — і прийшли ви до Мене”*». Віра в ці слова коштувала мамі й кожному члену нашої сім'ї усього. Голод і біль переслідували нас із миті нашого приїзду, ще більше ускладнюючи й без того важку ситуацію та негативно впливаючи на сімейні стосунки, де спалахи гніву й ремствування ставали все частішими.

Ой уже цей біль! Від першого дня, коли нас висадили з вантажівки на цій забутій заставі, мене змусили працювати на благо села. Потреба в робочій силі була такою кричущою, що навіть руки виснаженого хлопчика, який не звик до сільськогосподарської праці, відразу ж залучили до роботи. Від мене вимагали працювати в полі, в селі, допомагати по господарству й виконувати всіляку іншу працю, яку, на думку сільських керівників, має виконувати дитина мого віку. Я щосили намагався бути добрим і тихим, завжди пам'ятаючи, що погані люди можуть забрати мене, якщо я скажу щось про нашу незвичайну сім'ю.

Однак мене ніхто ні про що не запитував, мене просто грубо перекидали з одного виду виснажливих робіт на інший, і так тривало довгі години, які переростали в болісні дні. Щоб переконатися, що я абсолютно не пристосований до важкої фізичної праці, не знадобилося багато часу. Я намагався зрозуміти, чому всі, зокрема й найменші діти, блукали селом сутулі й з насупленими обличчями, та за кілька днів я вже і сам ходив так, як

вони. Двадцять чотири години на добу різкий біль пронизував спину. Він поширювався по всьому тілу до стертих закривавлених пальців рук і ніг, укритих мозолями. Незважаючи на всі мої зусилля, навколишні завжди помічали, що від моєї роботи мало користі.

Коли мені виповнилося дванадцять, у свій день народження я рубав дрова й носив їх у село по вузькому виступі скелі, що небезпечно нависав над кам'янистою твердю. Саме через те, що стежка була такою вузькою, керівництво села вирішило, що ця робота пасує дванадцятирічному хлопчикові, не при звичаєному до такої праці. Я навіть чув, що не так давно на цьому виступі спіткнувся чоловік: він упав вниз і розбився на смерть. Тепер переді мною стояло завдання долати його щодня та ще й із в'язкою дров на спині, тому мені постійно загрожувала смертельна небезпека впасти з підступної скелі.

Я дуже швидко подорослішав і одного разу запитав батьків: «Чому ми мусимо страждати й жити, наче раби?» Мама відповіла: «Це важкі випробування, однак ми все одно маємо жити у вірі, а Бог полегшить наші страждання». Її слова торкнулися самої глибини мого юного серця. Як нам було знати, що по Своїй безмежній милості Бог готував нас до того, з чим кожен із нас зіткнеться через багато років за набагато більший злочин, у якому винні всі, хто називається Його ім'ям?

Мама ніколи не переставала нас навчати, навіть у ті важкі часи. Саме там, у тому вітряному, холодному, суворому гірському селі, я дізнався, що десять порад мого дідуся насправді були Десятьма заповідями, даними Хананімом, єдиним Богом. Мати будила нас уночі, щоб вивчати з нами ці заповіді й молитися.

Однак ми були вкрай обмежені в можливості жити відповідно до своєї віри. Тепер ми не могли навіть молитися перед їжею. І коли із наївністю дванадцятирічної дитини я поцікавився чому, вона прошепотіла, що вірність Богові слід виявляти таємно, а не так, як раніше, через суворий контроль влади.

Наприкінці літа нас вислали в гори. Коли ми приїхали, місцева влада дала нам мізерну кількість рису, якого мало вистачити до наступного врожаю. Їхня формула завжди полягала в тому, щоб підрахувати, скільки, на їхню думку, потрібно сім'ї, щоб вижити, а потім видати половину. Роблячи це, вони водночас дисциплінували й карали нас, нагадуючи, що ті, хто недостойні жити, мусять виживати.

Під час жнив сім'ї повинні були віддавати державі все, що зібрали. Потім уряд підраховував кількість днів, які сім'я відпрацювала, і відповідно видавав нам нашу частку. Наша сім'я пробула там чотири місяці, а кількість їжі, яку ми отримали, свідчила про те, що ми не зможемо пережити зиму. Незважаючи на надзвичайну заощадливість матері, наші запаси швидко вичерпалися. Коли настав голод, у нас не залишалося іншого вибору, окрім як ходити від дверей до дверей, благаючи про допомогу сусідів, яких уряд не вважав злочинцями. Проте все, що ми від них отримували, — була неприхована огида. Нам ніхто не надав жодної допомоги, бо в нас вбачали лише нікчемних іммігрантів.

Одного разу вночі я прокинувся від того, що мама поплескувала мене по спині. Зі сльозами на очах вона попросила піти красти трохи картоплі. Я був приголомшений. «Мамо, — здивовано заперечив я, — ти ж учила нас не красти, а тепер просиш мене порушити заповідь!» Вона задумливо поглянула мені у вічі й прошепотіла: «Тому що самогубство — це ще більший гріх».

Не поспішайте засуджувати мене, коли я скажу, що впродовж багатьох днів після цього я ходив на картопляне поле в ранкові години, коли вітер дув найсильніше і на полі не було ні душі. До 1990-х років більшість жителів Північної Кореї не страждали від голоду. А наша сім'я ледь не померла голодною смертю ще 1970 року.

Я навчився натесерце рубати й носити дрова. У мене в шлунку за день не було нічого, крім кількох шматків краденої картоплі. Але Бог зміцнив мої силу волі й духу.

Ми, безперечно, померли б, якби Господь не наділив нашого батька гострим розумом. Як і дід, він вільно володів китайською, японською та корейською мовами. І його сила волі та духу допомогли витягнути нас із ситуації, в якій ми опинилися. Так чи інакше, у перервах між нескінченними щоденними домашніми справами батько розпочав самоосвіту. Він узяв у бібліотеці книги про те, як працюють електричні трансформатори, як діють двигуни та водяні насоси.

Наша ферма розташовувалася в повіті Лі, а найближчий до нас повіт, за дванадцять кілометрів, називався Кун. Щоразу, коли дата закінчувалася одиницею, нам давали вихідний, який ми могли використати, щоб піти на ринок у Куні, єдине місце, де все ще можна було придбати їжу. Однак у нас не було ні грошей, ні транспорту, щоб дістатися до ринку й придбати продукти, тому кожен перший, одинадцятий і двадцять перший день місяця були для нашої сім'ї черговим нагадуванням про скруту й безвихідь нашого становища. Одного базарного дня, прочитавши всі книжки, наявні в місцевій бібліотеці, батько вирушив у дванадцятикілометрову подорож до Куна. Він знав, що це наш єдиний шанс, і продумував кожну дрібницю.

У Куні батько назвався механіком із управління фермерським господарством і сказав, що знає, як лагодити електродвигуни та водяні насоси, що було критично важливим для місцевого підприємства. У ті часи механіки були рідкістю, і оскільки вони майже ніколи не забрідали в такі віддалені місця, як Кун, коли вони все ж з'являлися там, їх надзвичайно цінували й ставилися до них із неабиякою повагою.

Через відсутність механіка підприємство опинилася в безвихідному становищі й було готове ризикнути, тому керівництво попросило батька полагодити зламанний двигун. І, з ласки Божої, він зміг це зробити. Було важко повірити, що в Лі є людина з такими навичками. Він просто зобов'язаний жити тут! Тож ми переїхали з Лі до Куна приблизно в той час, коли я перейшов

до середньої школи. Це було дивом, адже, щоб змінити місце проживання в Північній Кореї, потрібно отримати дозвіл на всіх рівнях влади, що практично неможливо для іммігрантів, особливо тих, у чиїх справах були записи про правопорушення.

Районна адміністрація курувала всі роботи, пов'язані з сільгосптехнікою, тому батька насправді взяли на роботу. Як ви розумієте, спочатку він дуже нервував, оскільки був усього лише самоучкою. Однак, усунувши кілька серйозних проблем, він став головним механіком у районі. Як я вже зазначав, батько був дуже розумним.

У міру того, як наші можливості почали зростати, а комора повільно заповнювалася продуктами, батько почав робити щось ще більш дивовижне, аніж ремонт двигунів. Можна подумати, що людина, яка нещодавно вийшла з долини смертної тіні, захоче якнайшвидше позбутися в сім'ї забороненої віри, не кажучи вже про те, щоб розповідати про неї навколишнім. Проте, коли батькові друзі приїжджали до нас на свята, він завжди розповідав їм про Бога.

Що ж до влади (яка, звісно, нічого не знала про батькову євангелізаційну діяльність), вона вважала, що вигнання змінило й перевиховало його, попри непрості помилки минулого. Подорослішавши, я почав усвідомлювати, як важко батькові було працювати на такій низькій посаді. У Китаї він був заступником декана університету! Чому ж його не підвищували в посаді? Було видно, що він у стократ розумніший і освіченіший, ніж його керівництво, а механіки на той час вважалися найнижчим класом серед тих, хто не мав правопорушень.

Коли мені було років п'ятнадцять-шістнадцять, я запитав батька, чому він не працює учителем або десь в адміністрації. Він відповів: «Тому що я не можу стати комуністом. Як би добре ти не працював, якщо ти не комуніст, тебе вважають утраченим для суспільства. Нам, іммігрантам, тим, хто приїжджає з Японії чи Китаю, майже неможливо вступити до лав

комуністичної партії. Навіть той, хто в іншій країні очолював університет, приїхавши до Північної Кореї може в кращому випадку розраховувати на роботу фермера чи механіка. Особливо це стосується тих, у кого в Китаї є родичі. Цих людей завжди підозрюють у шпигунстві». І, ніби підбадьорюючи мене, батько висловив надію, що, можливо, моє покоління матиме більше шансів дослужитися до начальства.

Однак для кожного північнокорейця шлях угору кар'єрними сходами — власне, як і шлях у будь-яке інше місце, окрім в'язниці та могили — лежить через Корейську народну армію. У більшості з нас не було іншого вибору, як після закінчення обов'язкової освіти у віці сімнадцяти-вісімнадцяти років вступити до лав армії. Потім, коли нас демобілізують, ми повернемося додому й отримаємо атестат про закінчення навчання. Більшість чоловіків служать в армії по десять років. Я відслужив десять років і п'ять місяців через украй незвичайні обставини, які посприяли тому, що я став комуністом.

Зарплату за військову службу ніхто не отримує. Але після десяти років виконання свого обов'язку перед батьківщиною у людини є невеликий шанс, виявляючи достатню старанність і маючи необхідні зв'язки, отримати рекомендацію на вступ до лав комуністичної партії. У той час, коли я був у армії, до солдатів ставилися добре. Я служив з середини 1970-х до середини 1980-х років. З огляду на труднощі, з якими я зіткнувся раніше у своєму житті, моя служба була порівняно приємною. Навіть після того, як батько забрав нашу сім'ю з ферми, йому довелося багато працювати, щоб прогодувати шістьох дітей. Незважаючи на те, що я був другою дитиною в сім'ї, до мене ставилися як до найстаршого, оскільки мій старший брат зірок із неба не хапав. Йому також довелося піти в армію. Проте всі надії сім'я поклала саме на мене.

Потрапивши в армію, я шукав будь-якої можливості досягти успіху, зробити трохи більше, ніж інші, відзначитися, приверну-

ти увагу командування. У ті нечисленні хвилини вільного часу, які нам давали, солдати займалися спортом, а я, наслідуючи приклад батька, використовував кожную секунду для самоосвіти, сподіваючись отримати підвищення у званні.

Незважаючи на те, що в школі я завжди був невисоким, я відзначався спортивними здібностями. Тому, ставши військовим, пізніми вечорами я почав грати у волейбол. Знаючи, що якщо я досягну успіху у волейболі, то зможу просуватися від взводу до роти, від роти до батальйону, від батальйону до полку, як це зробив мій батько від фермера до головного механіка. Наслідуючи його цілеспрямованість, на спортивних змаганнях я завоював кілька срібних і золотих медалей. Окрім волейболу, я займався спринтом на сто метрів і боротьбою у ваговій категорії шістдесят вісім кілограмів. Я навіть став чемпіоном зі стрибків у висоту.

Коли мені виповнилося дев'ятнадцять, на другому курсі військової служби, я побачив оголошення про навчання гри на акордеоні, яке мало здійснюватися на інструментах, наданих великим лідером Кім Ір Сеном. Мені здавалося, що я вразив усіх своїм розумом і бажанням навчатися, однак під час прослуховування це приємне враження миттєво випарувалося, коли я взяв акордеон догори ногами й спробував на ньому зіграти. Через три місяці мене визнали найуспішнішим із п'ятдесяти учнів і призначили вчителем гри на акордеоні. На час закінчення мною військової служби я навчив грати близько трьохсот людей.

У ті часи особливо цінувалися солдати, які вміли грати на музичних інструментах, а також ті, хто брав участь у змаганнях з легкої атлетики. Оскільки я займався і тим, й іншим, це відчиняло двері для додаткових можливостей, таких як спортивні змагання та музичні конкурси. Мій політрук належав до партійного органу, а командир полку — до адміністративного. Одному подобалися мої спортивні здібності, а іншому — моя музика. Щороку на день народження Кім Ір Сена проводився

пісенний конкурс на виконання пісень відданості вождю. Їхні тексти були приблизно такими:

*Коли вступаєш до лав армії, у тебе
немає нагород.*

*Але коли повертаєшся, то стаєш героєм
і опиняєшся у чийхось обіймах!*

*Мама відвезла мене у військову частину з
міста, де я народився, виріс і мав друзів.*

*Я віддав своє тіло Великому Вождю
і ЦК КП!*

Виграй пісенний конкурс — і тебе обов'язково помітять. А якщо виграєш конкурс і ще отримаєш медаль за спортивні досягнення? Тоді ти станеш легендою!

Однак, враховуючи походження моєї сім'ї, для того щоб вступити до лав партії, мені потрібно було стати більше, ніж легендою. Тому я не лише досяг успіху в пісенних конкурсах і спортивних змаганнях, а ще й організував групу здорового способу життя, яка пропагувала відмову від куріння та алкоголю, щоб продемонструвати, що я займався ще й громадською діяльністю.

Мною захоплювалися і командир полку, й політрук. Однак питання полягало ось у чому: тих, хто служив в армії, чий батьки були комуністами, теж приймали в партію, а дітям безпартійних депортованих іммігрантів було б простіше отримати квиток на Місяць, аніж членський партбилет. Я мусив тішитися тим, що якщо після десяти років строкової служби не зможу вступити до партії, то принаймні хоч вестиму гідне життя, як мій батько. Це все одно було краще, ніж красти картоплю.

Одного разу я набрався сміливості й розпочав розмову з комісаром, якому подобалася моя гра на акордеоні. Зазвичай

рядовий не міг просто зайти до начальника й завести розмову про своє особисте життя. Зустрітися з людиною такого рівня украй складно, для цього потрібна вагома причина, адже нас розділяла ціла прірва. Однак комісар знав мене через певні доручення, які я виконував для нього. Тож одного разу дивом я опинився в його присутності. «Чи правильно я все роблю?» — запитав я, ледь у змозі приховати хвилювання.

Комісар пирхнув: «Звідки я знаю?! Потрібно перевірити, наскільки добре ти виконуєш завдання». Йому було достатньо відмахнутися від мене, проте він поставився до мене дуже добре й зазирнув у мою особову справу. Гортаючи її, він зауважив, що ніхто не виконує доручення краще за мене. Тож я скористався моментом і вирішив спробувати щастя, вийшовши за межі військового статусу рядового із заплямованим сімейним минулим. «Тих, хто вже відслужив, як я, звільняють, — завів я розмову, намагаючись прибрати якомога наївнішого вигляду. — Мені двадцять вісім років, і скоро мене відправлять у запас. Коли це станеться, не буде кому грати на акордеоні. Може, мені навчити когось собі на заміну?»

Мої слова стривожили комісара, і він вигукнув: «Обов'язково вибери когось!»

«Гм, — задумливо промовив я, — для цього знадобиться від шести до дванадцяти місяців. Проте я не маю права на продовження строку служби, оскільки я не комуніст». Це був натяк на послугу за послугу, наскільки його можливо було зробити, не потрапивши під трибунал.

Комісар щиро здивувався: «Я думаю, що ти комуніст! А виявляється, що ще ні, тож знайдемо спосіб прийняти тебе в партію».

Відтоді щодня, закінчуючи роботу близько десятої години вечора, я знесилено падав на ліжку. А вже через п'ятнадцять хвилин схоплювався і біг на «добровільні» роботи, щоб довести свою відданість уряду. Щовечора, упродовж години, я допомагав на будівництві житла. Начальство спостерігало за мною та

іншими військовослужбовцями, які змагалися за їхню увагу. Всі ці люди теж присвячували час свого сну добровільній праці на благо країни, і в кожного з нас на це були свої причини. Така діяльність здійснювалася пізно ввечері, після виконання всіх повсякденних обов'язків. Цілі взводи й батальйони працювали з шаленим завзяттям. Я ж вирішив бути найактивнішим і найпрацьовитішим із усіх.

Що стосується моїх повсякденних обов'язків, то мене призначили у найслабший підрозділ, а це означало, що я мав можливість здобути пошану, перетворивши його з відсталого на передовий. Тому я ганяв солдатів, прив'язуючи їм до ніг мішки з піском. Через шість місяців інтенсивної підготовки вся частина пройшла чергову атестацію. Результати мого підрозділу в усіх дисциплінах були приголомшливими, зокрема й у бігу та підтягуванні. Відразу чутки про це поширилися по всій частині, й підрозділу присвоїли звання зразкового, що означало, що тепер усі інші підрозділи мають намагатися досягнути наших показників.

Одного разу я побачив розбиту клумбу й попросив викладачів трудового виховання полагодити її — залити цементом та облагородити зовнішній вигляд. Коли з оглядом приїхав комісар частини, він був надзвичайно здивований чистотою й охайністю приміщень та прилеглої території. Навіть клумби мали бездоганний вигляд! Начальство дивувалося, хто ж відповідальний за все це озеленення, однак я наказав усім мовчати, щоб створити інтригу. Потім, через пів року, спеціально надісланий мною інформатор повідомив, хто був ініціатором цієї роботи. Безпартійні діти з сімей іммігрантів і вигнанців потребували стільки похвали й уваги, скільки вони лише могли заслужити, щоб мати хоч якийсь шанс вступити до лав комуністичної партії.

Через кілька місяців комісар повідомив мені, що хоче зустрітися з моїм батьком. Я зв'язався з ним і попросив приїхати. Батько надзвичайно здивувався й поставився до запрошення

вкрай насторожено, проте я попросив його не хвилюватися. Він привіз із собою домашній алкоголь, який у ті часи був головним подарунком при таких зустрічах. Коли батько увійшов до кабінету комісара, його обличчя було біле, як у привида. А коли через деякий час двері відчинилися, він вийшов, широко всміхаючись. «Я чую, що у тебе все дуже добре!» — випалив він із неприхованою гордістю й почуттям глибокого полегшення.

Батько знав, що саме він був причиною того, що я не міг вступити до комуністичної партії. В очах уряду він був засланим у вигнання іммігрантом, який прибув до Північної Кореї з Китаю, іншими словами, людиною сумнівної лояльності. І що ще гірше, під час моєї перевірки, проведеної перед тим, як вирішити, чи гідний я стати кандидатом у члени партії, Департамент державної безпеки виявив, що мій батько знову їздив до Китаю. А ще впливла на поверхню історія про заборонені радіопередачі: поруч із ремонтною майстернею, куди у той час призначили мого батька, розташовувалася майстерня з ремонту радіоприймачів. Одного разу майстер помилково налаштувався на неправильну частоту й почув радіопередачу з Південної Кореї. У цю мить батько випадково опинився поруч. У Північній Кореї навіть найнезначніші інциденти ніколи не залишаються непоміченими й завжди впливають, коли це найменше потрібно.

Комісар вважав за необхідне довести факти до відома мого батька, і цей милостивий крок дав йому можливість усе пояснити, щоб розчистити синові шлях вершити великі справи. Батько розповів, що оскільки його родичі живуть у Китаї, він, звичайно, відвідав їх, щоб спробувати привезти їх до нашої країни, яка є раєм для трудящих. Що ж стосується радіо, то південнокорейську передачу батькові довелося почути лише через недбалість радіомеханіка. Проте він усе одно нічого не зрозумів, додав він квапливо, і в будь-якому випадку його це не цікавило.

Розмахуючи в повітрі стосом паперів, комісар, здавалося, відмахувався від батькових слів. «Щойно я ухвалю рішення, то повідомлю, — завершив він розмову. — Я можу дозволити вашому синові вступити до лав комуністичної партії у будь-який час, коли захочу». Батько, без сумніву, був радий, що мені не доведеться пережити всі ті труднощі, які довелося пройти йому.

Невдовзі після цієї розмови мені зателефонував командир роти й повідомив: «Тебе підвищують у званні. Ти будеш старшим сержантом». Коли у солдата немає нашивок на плечах, це означає, що він рядовий. Єфрейтор має одну смужку, молодший сержант — дві, сержант — три, старший сержант — товсту смугу, а старшина — товсту й тонку. Прапорщик — це найвище військове звання, яке можна отримати до того, як стати офіцером.

Я відмахнувся від компліменту. «Мені все одно не дозволено вступити в комуністичну партію», — сказав я удавано байдуже.

«Думаю, це не проблема», — запевнив він мене.

Це не проблема?! Так мене підвищили до звання старшого сержанта. Я був несказанно щасливий, що, нарешті, неможливе сталося, і так розчулився, що навіть заплакав.

Мені повідомили, що керівництво дало згоду на мій вступ до лав партії. Однак для цього потрібні були поручителі. Якщо полковий комісар і ротний старшина побажають виступити в їх ролі, то це найвища честь. Мою кандидатуру підтримав сам комісар! Коли членство отримували інші, завжди знаходилися ті, хто виступав проти. У моєму ж випадку жодна людина не виступила проти мого вступу в комуністичну партію.

Я служив у званні старшого сержанта й мав у підпорядкуванні сто двадцять солдатів. Ще пів року я провів в армії, підготував акордеоніста собі на заміну, а потім отримав офіційне направлення на вступ до університету.

Ну, майже. Вонсанський економічний університет був найкращим навчальним закладом для еліти, і командування збира-

лося відправити мене саме туди. Проте згодом знову сплигло на поверхню минуле моєї родини, і замість цього мене відправили в інженерний інститут. У Північній Кореї у людини завжди знайдеться щось, що переслідуватиме її вічно.

І все ж, що може бути краще, ніж із честю виконати свій військовий обов'язок, вступити в компартію, жити вдома з люблячими батьками, а потім ще й вступити до інституту? Утім попереду на мене чекала ще одна надзвичайно приємна несподіванка.

Коли я вступив до інституту, мені було за тридцять, і навчався я з молоденькими дівчатами. Більшості з них було по вісімнадцять-дев'ятнадцять років, оскільки дуже мало дівчат хотіли служити в армії. Тому я не цікавився своїми одногрупницями. А от більшість викладачок мали двадцять і більше років, і їх надзвичайно цікавили чоловіки, які відслужили в армії. Інститут також був місцем підготовки викладачів. Так я познайомився зі своєю майбутньою дружиною, пані Бе.

Вона приїхала в наш інститут, щоб взяти участь у черговому заході з підготовки викладачів. Звичайно, жінка ніколи не заговорить із чоловіком першою. Отож, перші три рази, зустрічаючись у холі, ми просто дивилися одне на одного. В інституті у неї були свої справи, а в мене заняття.

Однак пізніше, стикаючись із нею, я почав ставити запитання: звідки ви? скільки вам років? Я хотів дізнатися про неї якомога більше, до того ж мені потрібен був привід, щоб почати будувати стосунки. На щастя, підготовка до випускних іспитів надала мені чудову можливість. Щоб захистити диплом у вищі, необхідно було вести активну науково-дослідну діяльність, а також написати статтю про військову стратегію Кім Ір Сена та інші великі за обсягом статті про кожну з його вісімдесяти цитат, у яких потрібно було описати, що вони означають особисто для вас і як ви дотримуватиметеся їх до кінця свого життя. Потім треба було написати статті за сотнями цитат Кім Чен

Іра. І, на додачу до всього, скласти комплексний іспит з історії сім'ї Кім. Лише після цього можна було приступати до захисту дипломної роботи.

Тож у мене з'явилася нагода познайомитися з жінкою, яка мене так цікавила. Я не знав, чи вміє вона добре писати, та був упевнений, що мені все одно знадобиться допомога. Я висловив їй своє прохання, і вона погодилася. Коли незаміжня північнокореянка зустрічає неодруженого північнокорейця, її спершу цікавлять два питання: чи є він членом партії і чи служив він в армії. Той, хто не проходив військову службу, ймовірно, має проблеми зі здоров'ям. А той, хто є членом комуністичної партії — людина з бездоганним сімейним минулим. Це також свідчить про те, що у нього немає проблем із законом та з жінками. А як стосовно людини, яка пройшла військову службу, вступила в комуністичну партію та ще й навчається в інституті? Лише в рідкісних випадках демобілізованого військового направляли до вищого навчального закладу, більшість же відправляли працювати на шахти або фабрики, навіть якщо вони були членами комуністичної партії. Тому такому студенту інституту, який нарозхват у жінок, — не можна не відповісти «так», навіть якщо він просить допомоги лише з написанням дипломної роботи.

Ця жінка була не першою, з ким я знайомився. Раніше я вже відмовив п'ятдесяти семи потенційним дружинам, яких мені рекомендували впродовж трьох років. Більшість чоловіків, закінчуючи військову службу, одружуються упродовж року, але не я! Я стільки всього зробив, щоб змінити долю нашої сім'ї, і не збирався ризикувати у виборі супутниці життя. Окрім того, ця жінка була насправді особливою.

Вона погодилася допомогти мені зі статтями для дипломної роботи, на опрацювання яких я дав їй місяць. Проте вже через два тижні вона надіслала мені електронного листа, в якому повідомила, що всі роботи готові. Ми домовилися, що я приїду

забрати їх до неї додому. Ми пообідали з її батьками, а потім я побіжно оглянув папери й був вражений. Вона писала красиво, і все мало бездоганний вигляд.

Моєю спеціальністю була інженерія. Щоб здобути вищу освіту в цій галузі, мені необхідно було, окрім усього іншого, виконати технічне завдання. Я міг робити розрахунки, складати плани й креслення, але не вмів гарно писати. До того ж мені дуже вже хотілося зблизитися з цією жінкою й побудувати стосунки. Я попросив її допомогти з цим додатковим завданням, і вона охоче погодилася. Окрім того, я сподобався її батькам. Вона сказала, що знайомилася із багатьма чоловіками, та жоден із них так не припав їй до душі, як я.

Щоб виконати останнє завдання, я знову відвідав двокімнатну квартиру її батьків. Вони сиділи в одній кімнаті, а ми працювали в іншій. У нас був на це час лише вечорами, після роботи й навчання. Ми працювали разом три дні, до першої-другої години ночі. Це також дало нам можливість краще пізнати одне одного. Дівчина розповіла, скільки хлопців, які цікавилися нею, намагалися взяти її за руку, але вона помітила, що я цього не роблю. Я був зосереджений лише на своїй кваліфікаційній роботі. Вона сказала, що це переконало її, що в мене чудове виховання й добра вдача.

Третього дня, коли виконання роботи наблизилося до кінця і вже не залишалось приводу для зустрічей, я поцікавився, чи є претенденти на її руку. Це було вперше, коли я відкрито порушив цю тему, і вона відповіла «ні». Потім я запитав, чи зустрічався хтось із потенційних залицяльників з її батьками, і вона сказала, що жоден із них не сподобався їй настільки. Потім вона поставила мені ті самі запитання. І я теж відповів на них заперечно.

Тоді я одразу запропонував:

«Я дуже хочу одружитися з тобою!»

«Я не заперечую», — погодилася вона.

Кожен із нас поговорив зі своїми батьками, і справу було владнано. Ми познайомилися в лютому, у місяць закінчення навчального року, а в травні, через три місяці, ми вже одружилися.

У той час всіх студентів, які закінчили виш, відразу направляли на найважливіші об'єкти країни, такі як атомні електростанції, заводи з виробництва добрив або різноманітні фабрики. Газети й телебачення сурмили про успіх кожного проекту, проте ті, хто там працював, знали гірку правду про справжній стан справ. Мене призначили на заводський проект, який тривав вісім років. Труднощі, з якими я там зіткнувся, відображали проблеми країни в цілому. Великий Вождь помер. Радянський Союз розпався. Здавалося, що воля країни, не кажучи вже про електрику, запаси та останні залишки людського співчуття, повністю витекла за її межі.

Коли в середині 1990-х проект було завершено, я знайшов роботу в рідному місті. Саме в той час уряд припинив видачу пайків. Це означало, що навіть тим, хто працював, не платили за їхню працю. Темна тінь голоду огорнула міста, поселення й села. Я багато разів проходив повз квартиру, де ми раніше жили сім'єю, поки нас не відправили в заслання. Тепер голод знову повернув нас сюди. Пам'ятаю, як у моєї сусідки померла дитина. Наступного вечора літня жінка, чий будинок знаходився за нашим, знепритомніла від безсилля, викликаного голодом, і пішла з життя. Звичайно, мертві люди — невимовно темне й сумне видовище. Я ніколи раніше не відчував нічого подібного, навіть коли служив в армії. Тепер трупи були скрізь, абсолютно скрізь: і на вулицях, і в будинках, і в квартирах. Вони навіть валялися на вокзалі. Якимось я пішов на вокзал, щоб сісти на потяг. Там довелося чекати близько години. Вісімдесят сиріт тулилися одне до одного, намагаючись зігрітися. Семеро з них загинули. Таких дітей ми називаємо *кочєбі* — нікчемні ластівки. Це діти, чії батьки померли, і їм нікуди було йти, ніхто не міг їм допомогти. Усі перебували у величезній нужді й не могли

прогодувати навіть себе, не кажучи вже про те, щоб поділитися з іншими. Спостерігаючи, як черговий по станції розганяє дітей, щоб винести трупи, я не міг не згадати своє голодне дитинство.

Тоді я ухвалив рішення: я не працюватиму на виробництві чи будівництві. Усі, хто працював на виробництві й будівництві, були приречені на голодну смерть. У той час працівники цих сфер не отримували грошей, а безгрошів'я означало брак їжі, що неминуче призводило до голодної смерті. На щастя, моя освіта та членство в партії давали мені більше можливостей, ніж іншим.

З 1980 року почалася кампанія з залучення в країну іноземної валюти. Звичайно, люди робили це постійно, але нелегально, на «чорному» ринку. Однак тепер уряд почав доручати високопосадовцям офіційно заробляти для країни іноземну валюту. А в ті голодні часи це були єдині гроші, які можна було отримати. Так я потрапив у світ міжнародної торгівлі.

Звичайно, у Північній Кореї під «міжнародною торгівлею» в основному мається на увазі ведення бізнесу з Китаєм у сфері збуту північнокорейської сільськогосподарської продукції та мінеральної руди. Територія Північної Кореї переважно гірська, що робить її землі практично непридатними для обробки. Я пересвідчився у цьому на власному досвіді ще в дитинстві. Однак північнокорейська земля багата на мінеральні ресурси. Руду видобувають колишні солдати, яких після звільнення в запас відправляють на шахти. Потім ті, кому, як і мені, пощастило вивчитися в інституті, працюють над збутом цієї сирої руди. У Китай і Росію її продають, грубо кажучи, прямо з землі, тому що в країні відчувається гостра нестача електроенергії, а також брак технологій щодо її переробки на більш високоякісну сировину. І це надзвичайно сумно.

На той час із нашою сім'єю, яка тоді вже виросла, оскільки у нас народилося двоє дітей, сталася ще одна сумна історія. Завдяки моєму членству в партії, вищій освіті та роботі у сфері

міжнародної торгівлі нам вдалося уникнути голодної смерті. Однак, незважаючи на всі позитивні зміни в моєму житті, у мене було те, що я успадкував від бабусі, дідуся і батьків, те, що я ніколи не міг залишити або забути: особлива «сира руда» нашої сім'ї, яку навіть тоді я не мав можливості «переробити».

Я мало знав про таємничу віру мого діда, а ще менше — про таємничого Бога, Який кликав його на ім'я в часи особливої небезпеки. Але коли мій найкращий друг, у шлюбі якого були труднощі, запитав нас із дружиною, як нам вдалося знайти щастя в подружньому житті, я не міг не розповісти йому правду. «Існує Десять заповідей, — прошепотів я. — Небо завжди спостерігає за тобою. Коли ти порушуєш заповіді, необхідно попросити пробачення. І щоразу, коли їси, потрібно дякувати».

Мабуть, такої поради виявилось недостатньо, щоб урятувати його шлюб. Загалом шлюботорозлучний процес у Північній Кореї надзвичайно складний. Той із подружжя, хто ініціював розлучення, має надати докази, що інший не є гідним громадянином країни. А якщо він ще й відомий своїми антикомуністичними поглядами, то, як ви розумієте, суспільні інтереси вищі за особисті.

Так я опинився у в'язниці за свої слова про Бога. Як не дивно, усе це сталося зовсім поруч із тим місцем, де багато років тому в наш будинок увірвалася Національна розвідувальна служба. Весь процес розслідування мало чим відрізнявся від того, що я пам'ятав із дитинства — тільки цього разу після чергового допиту мені не дозволили повернутися додому. Від початку було зрозуміло, що я більше ніколи не повернуся.

До розслідування залучили багато близьких мені людей. Деякі з них дали неправдиві свідчення й розповіли працівникам Управління державної безпеки те, що вони хотіли почути. Я їх у цьому не звинувачую. Кому потрібні неприємності з владою?

Мій злочин був набагато гіршим, ніж незаконна торгівля наручними годинниками чи навіть опіумом. Як з'ясувалося,

я «намагався ввести друга в оману релігійними забобонами», а це, виявляється, найгірший із політичних злочинів. Я був чиновником зі сфери міжнародної торгівлі, й тому викликав особливі підозри — виявляється, я не лише привласнював гроші, що належали державі, а ще й підважував її підвалини своєю критикою.

Свангелізація, розкрадання й державна зрада — три статті, кожна з яких передбачала смертну кару. Однак після допитів сталося те, що не мало аналогів в історії судової системи Північної Кореї. (Це відомо мені від людей, які оточували мене в той час, і від біженців з Північної Кореї, з якими я розмовляв пізніше.)

Поки велося розслідування моєї справи, я провів більше року в найсуворіших тюремних умовах, а офіційне звинувачення проти мене так і не було висунуто.

У в'язниці до мене ставилися, як до комахи. Кожен день цих тринадцяти місяців нічим не відрізнявся ні від попереднього, ні від наступного. Підйом о п'ятій годині ранку. Миття підлоги. Прибирання. Похід у туалет. Випорожнення вмісту відра. Потім нам доводилося сімнадцять годин сидіти, схрестивши ноги й склавши руки на колінах. Нам не дозволяли повертати шиї або сутулити спину. А в туалет дозволяли ходити лише раз на дві години. Рухатися можна було тільки під час їжі, на яку відводилася рівно одна хвилина. О десятій годині вечора ми лягали спати на дерев'яну підлогу, а не на ліжка, завжди обличчям до стіни.

Сидіти нам доводилося в одній позі, рухатися заборонялося, навіть якщо кусалися комарі. Будь-який рух, навіть коли людина здригалася, суворо карався охоронцями, і покарання ці завжди були надзвичайно болісними та принизливими. Одне з них полягало в тому, щоб упродовж тридцяти хвилин стояти на напівзігнутих ногах, із піднятими руками, тримаючи в руках миску, наповнену по вінця водою. Якщо ув'язнений проливав

хоча б краплю води, його били різкою до втрати свідомості. Ще одним покаранням було, коли ув'язненого примушували простягати руки через тюремні ґрати, а охоронець, який стояв з іншого боку, перетворював їх палицею з металевими шипами на криваве місиво зі шматків шкіри та плоті. Тюремники також змушували ув'язнених висіти на штанзі протягом пів години або повзати рачки.

Проте найчастіше упродовж того року я просто нерухомо сидів по сімнадцять годин на день на підлозі. За цей час я доркорінно змінив свою думку про життя й про все, що я пережив до цього. Я згадав про те, як під час служби у війську закопав Божу любов у глибині свого серця, щоб замінити її любов'ю до начальства; про те, як понад усе в житті прагнув вступити до лав комуністичної партії; як, досягнувши свого, із гордістю повернувся додому з армії; як хотів вступити до інституту, здобути вищу освіту й знайти роботу, яка б приносила забезпечення навіть в умовах сильного голоду; як вважав, що завдяки власним розуму й працьовитості мені вдалося зберегти сім'ю, тоді як багато інших сімей вимерли від голоду. Я пам'ятав, що мені говорили батьки, коли я повернувся додому, і як я не зважав на їхні слова. Я розмірковував над тим, що забув Бога й не довіряв Йому, повністю покладаючись на власні здібності.

Озираючись у минуле, я згадував недільні сімейні зустрічі в домі дідуса і час запитань та відповідей у тіні сосон на пляжі. *Хананім!*..

Я розкаювся у своїй зневірі, у тому, що не зміг прийняти, не кажучи вже про те, щоб повністю передати далі, усе те, що дідусь, бабуся й батьки цінували понад членство в компартії, призи на пісенних конкурсах, спортивні медалі й навіть понад саме життя.

Отож, спливала година за годиною, день за днем, за місяцем місяць, один рік змінював інший, а я все більше і більше розкаювався. У мені зростало почуття вдячності. Я почав дякувати

Господу за місяці, проведені у в'язниці, тому що Він указав мені на мою гордість і дав час на роздуми. Зазвичай я бурмотів молитви, та так тихо, щоб не можна було розібрати слова. Я відчайдушно намагався пригадати кожен гімн, який ми співали, кожен урок, якого навчав дідусь. Саме тоді я почав цілковито довіряти Святому Духу.

«Бо кожен, хто просить, одержує; і той, хто шукає, знаходить; і тому, хто стукає, відчинять» — я постійно розмірковував над цим уривком зі Святого Письма, який мати шепотіла мені вночі у вітряному, холодному, суворому гірському поселенні під час нашого заслання, коли голод сковував нас до болю і надія була такою ж виснаженою, як і земля, яку ми обробляли. *Хананім!*.. Я подумки кликав Його ім'я тисячі разів.

І Бог не залишив мене. Понад те, Він урятував мене. Зазвичай на винесення вердикту йшло близько місяця. Але якщо злочин був особливо серйозним, попереднє розслідування могло тривати три місяці, перш ніж людину відправляли в концтабір або публічно страчували, набивши рот камінням. Якщо після завершення розслідування звинуваченого викликали й говорили, що його відправляють додому, це звіщало смерть. Ось що означало «йти додому». Майже ніхто не виходив із в'язниць живим; дев'яносто дев'ять відсотків ув'язнених засуджували до смертної кари й покарання виконували.

Однак через рік мене випустили, при цьому взагалі не висунавши жодних звинувачень. Слідчі вивчили мій послужний список, а також допитали колег. І врешті-решт жодна зброя, яку було зроблено проти мене, не мала успіху. В історії Департаменту державної безпеки такого прецеденту ще не було. Усі навколо були вражені. Таким чином я став свідком справжньої дії Бога; того, що людина не спроможна ні зрозуміти, ні тим більше зробити.

Після звільнення з в'язниці мені навіть дозволили повернутися до роботи в сфері міжнародної торгівлі. Під час довгих роздумів в ув'язненні в мене було багато запитань до мами про

віру нашої родини. Я почав розпитувати про Біблію, про те, як молитися перед їжею, як це робив дідусь, і як збиратися в неділю та святкувати цей день. У мами була брошура для новонавернених. Вона пішла на великий ризик, коли привезла її з Китаю, де отримала її, коли відвідувала церкву. Так я почав жити по вірі.

Тому, якщо ви запитаете мене, чи можна бути християнином і одночасно поклонятися статуям Кім Ір Сена і Кім Чен Іра, я відповім: «Не можна, якщо ваша віра щира». Я уважно вивчив, одну за одною, Десять заповідей і зрозумів, скільки часу я змарнував, коли, будучи солдатом, схилив в ідолопоклонстві коліна перед зображеннями вождів, довіряючи їм своє життя й молячись перед їхніми портретами. Не можна бути істинно віруючою людиною й одночасно поклонятися ідолам.

У нашій сім'ї ніхто не прочитав усю Біблію, однак ми знали достатньо, щоб перестати відвідувати ідолопоклонницькі заходи, на кшталт тих, що відбувалися на день народження Кім Ір Сена, коли громадяни країни приходили до його статуй і поклонялися їм. Натомість ми дотримувалися Десяти заповідей і ділилися їжею з сусідами, які переживали важкі часи, і з тими, хто помирав від голоду на вулицях. Ми шанували своїх батьків. Ми не брехали. І дотримувалися дня Господнього.

Звісно, в умовах життя в Північній Кореї усе це легше сказати, ніж зробити. Однак вважаю, що саме так має чинити кожен християнин, незалежно від того, в якій країні він живе, чи не так? Не кради. Не жадай. Не свідчи неправдиво. Шануй матір і батька. І чи є на планеті Земля місто, квартира або віддалений фермерський будинок, де ті, хто вірно дотримується цих заповідей, не почуватимуться як удома?

У Північній Кореї громадянам надається особливий вибір: чинити ідолопоклонство щомиті свого життя або вчиняти тяжкий злочин відмови від нього. Чому б ви не надали перевагу: носити значок Кім Ір Сена, що зобов'язаний робити кожен громадянин країни, чи форму в'язня концтабору? Віддати своїх дітей до

школи, щоб вони вчилися поклонятися Великому Вождю, чи до концтабору? Відправити сина в армію, щоб він пожертвував своїм тілом і життям заради поклоніння Вождю, чи дозволити набити йому камінням рот перед розстрілом? Це нагадує, як моїй мамі довелося обирати між крадіжкою та самогубством. Мене вже ув'язнювали за брак віри, однак Бог звільнив мене. Що ж було мені робити тепер, коли я здобув істинну віру?

Іноді доводиться покинути свою домівку і своїх людей, щоб урятувати їх; так колись Бог сказав моему дідушеві. І ніхто не зрозуміє, коли ви залишите все, що маєте й що дороге для вас, аби слухатися голосу таємничого Бога, повільно, проте рішуче покидаючи рідне місто.

РОЗДІЛ 3

Мама — дарувальниця хліба життя

Пан Бе

Коли одного дня колега-вчителька повідомила моїй мамі, що під час уроку в учительську приходив якийсь чоловік і запитував про неї, її серце почало калатати.

На щастя, це був дружній візит, який обійшовся без поліції, гавкоту собак і вибитих дверей. Так мама познайомилася з моїм татом.

Обоє моїх батьків походили з побожних християнських сімей, які жили в Китаї. Незважаючи на те, що мої дідусь і бабуся по материнській лінії, як і дідусь й бабуся по батьківській лінії, ходили до різних церков, вони вирішили, що їхні діти мають одружитися із християнами з сімей, які вони знали. Бабуся по материнській лінії була добре знайома з віруючим із іншої церкви. Це був чоловік, чий син, який згодом стане моїм батьком, працював учителем у школі, де також викладала її онука, моя майбутня мама. Незважаючи на те, що обоє працювали в одній школі, вони не були знайомі, доки їхні сім'ї не почали обговорювати можливість майбутнього шлюбу. Батько не знав, яка на вигляд була мама і який предмет вона викладала. Він навіть не бачив її фотографії. Однак, на його радість, вона виявилася досить миловидною дівчиною.

На першу зустріч із батьком мама взяла з собою двох подруг. Батько був дуже високий, понад метр вісімдесят, а мама мала

зріст лише близько метра п'ятдесяти. Однак її приваблювали його розум і мужність. Після зустрічі вони обоє позитивно відгукнулися одне про одного батькам і незабаром одружилися.

«Культурна революція» витіснила моїх маму й батька, як і більшу частину нашої родини, з Китаю до Північної Кореї. Батькам довелося змінити шкільне викладання в Китаї на роботу на фабриці у Північній Кореї, де виготовляли закуски й цукерки. Вони були іммігрантами, а іммігрантам не можна було довірити таку важливу роботу, як викладання. Оскільки мама була досить привабливою жінкою, на роботі за нею упало чимало чоловіків. Проте вона не звертала на них жодної уваги, а завжди залишалася вірною батькові.

Лише набагато пізніше, коли батьки переїхали до дідуся і бабусі, вони почали жити з Богом, практикувати обов'язкову молитву перед їжею й дотримуватися суботи.

Я багато часу проводив з мамою, ходив із нею майже скрізь. Одного разу вона запросила дідуся на прогулянку. Мама не хотіла говорити вдома, боячись, що їх можуть підслухати. У той час, у 1970-х роках, уряд проводив кампанію з винищення християн, тому віруючі були надзвичайно обережними й вживали всіляких запобіжних заходів, намагаючись захистити себе від прослуховування.

Мама запитала дідуся: «Батьку, ви справді чули голос Бога?» І, отримавши позитивну відповідь, попросила його розказати їй усе до найменших подробиць. Він розповів, що особливо чітко чув Його голос, коли постився, молився або спав. Мама теж, як і дідусь, хотіла почути Бога. Їй було сумно, що вона не чула Його, і це змушувало її задумуватися, наскільки глибокою була віра батька, ніж її власна.

На той час мамі було за тридцять, і вона щиро цікавилася питаннями віри. Вона постійно розпитувала дідуся про Ноїв ковчег, Содом і Гоморру, а також про те, як Бог створив людей. Оскільки тоді у Північній Кореї не було Слова Божого, батько

став для доньки живою Біблією. А ще мама була старанною ученицею. Після смерті дідуся вона передала мені біблійні історії, які пам'ятала з його оповідей. Я також вивчив Десять заповідей і кілька гімнів.

Після того, як дідусь помер і нас заслали обробляти безплідне високогір'я, ми перестали молитися перед їжею. «Це надто небезпечно», — зітхала мама. Проте вона все одно будила дітей уночі, щоб навчати нас так само, як дідусь щотижня навчав її та інших своїх дітей жити за Десятьма заповідями й пам'ятати, що сталося з Содомом і Гоморрою. Вона розповіла нам історію про Мойсея, про те, як мати поклала його в кошик і залишила в очереті на березі Нілу. Ми з цікавістю слухали ці давні історії, однак мета мами полягала не в тому, щоб розважити нас. Суть усіх історій була однаковою, особливо в найважчі часи: Бог завжди спостерігає за нами, де б ми не були, Він бачить усе, що ми робимо. Вона хотіла, щоб ми пам'ятали про це й жили праведно.

Під час заслання наше існування було надзвичайно важким. Багато разів я чув, як батько звинувачував у наших бідах маму, тому що саме вона впустила у дім злочинницю. Та мама завжди відповідала: «Як ми можемо відвернутися від бідних і нужденних, які приїжджають сюди з Китаю? Як ми, християни, можемо це робити? Можливо, це випробування від Бога. Ми маємо щомиті жити по вірі й ніколи не допускати, щоб вона похитнулася». І хоча батько погоджувався з її словами, він усе одно був незадоволений нашою тодішньою ситуацією.

Однак мама завжди практикувала свою віру. Вона співчувала бідним і нужденним та ділилася з ними усім, що мала. Вона завжди була уважною й щедрою до людей. У ті найважчі часи мама була опорою й підтримкою для всіх нас — для батька, для мене, для моїх братів і сестер.

Незважаючи на те, що у той період під впливом стресу батько легко дратувався й сварився, поведінка мами не змінилася ні на йоту. Усі труднощі вона долала з усмішкою. Хоча мама

була невисока на зріст, вона нічого не боялася. «Чого мені боятися? — часто повторювала вона. — Бог на моєму боці, і Він прокладе нам шлях навіть у найважчі часи, розв'яже всі наші проблеми. Навіщо зациклюватися на труднощах?» Коли вона перебралася до Північної Кореї з Китаю (здійснивши незаконний перетин кордону), вона зовсім не боялася. Вона щиро вірила, що Бог захистить її.

Окрім того, мама була ще й надзвичайно мудрою жінкою. Її навіть можна назвати піонером у сфері приватного бізнесу в Північній Кореї. Вона ніде цього не вчилася. Найкращим учителем для неї стала нужда. Сам Бог наставляв її. Я розповім про це докладніше.

Коли нас вислали у віддалене поселення на сільськогосподарські роботи, мама виховувала дітей, а батько працював на фабриці й на сільгоспугіддях. За цей час мама народила ще трьох малюків, і коли ми виїхали з ферми, у нашій сім'ї уже було шестеро дітей. Оскільки батько виконував фізичну працю, ми отримували продовольчі пайки від уряду, але через своє іммігрантське минуле, ми ніколи не отримували стільки, на скільки мали право. Звичайною нормою було сімсот грамів на добу, а ми отримували лише п'ятсот п'ятдесят грамів, що менше, ніж необхідно для підтримки нормальної життєдіяльності. Решту привласнював уряд, який вимагав від кожної сім'ї «пожертвувати» частину свого рисового пайка в урядовий «військовий фонд».

Тому мама зробила те, чого, наскільки нам відомо, ніхто ніколи раніше не робив у комуністичній Північній Кореї. Вона стала приватним підприємцем і розпочала продаж хліба. Мама нічого не знала ні про пекарське ремесло, ні про ведення бізнесу. Усе, що вона знала, це те, що її діти мають рости здоровими і що Бог направлятиме та захищатиме її в досягненні цієї благородної мети.

Звісно ж, приватна торгівля в комуністичній країні була протизаконною, однак мама знайшла спосіб провадити її за повного сприяння уряду. У Північній Кореї завідувач промислово-про-

довольчої бази керує кількома державними ресторанами. Мама уклала з одним із таких завідувачів договір, згідно з яким вона повинна була звітувати про всі продажі хлібобулочних виробів і віддавати половину зароблених грошей ресторану, залишаючи решту собі. Таким чином вигравали всі — і влада, і завідувач, і діти матері, які не померли з голоду. Насправді, з огляду на обставини, ми вирости цілком здоровими.

Мама досягла неабиякого успіху в справі випічки. Замісивши тісто з кукурудзяного борошна, вона додавала в нього п'ять відсотків пшеничного, і паляниця виходила неймовірно смачною. Вона ніколи не вчилася пекти хліб, тому винаходила власні рецепти і технологію приготування: випікала його на чавунній сковороді. Деякі відвідувачі ресторану замовляли по десять паляниць маминого хліба!

Двадцять років по тому цей ранній прояв комерційної жилки у матері виявився рятівним. До початку 1990-х років державні пайки майже зникли, а прагнення уряду заарештовувати приватних торговців зростало. Громадянам дозволялося продавати лише те, що вони виготовили, виростили або зібрали для себе, наприклад, конюшину, палиці або совки. Якщо продавця ловили на продажі одягу, взуття або хліба, його негайно заарештовували за підозрою в розкраданні державного майна.

Тож мамі знову довелося вдатися до свого розуму. Або, точніше кажучи, до Божої мудрості, яку вона отримувала через молитву. Хоча, дивлячись на неї, ніхто б не здогадався, що вона молиться, адже північнокорейські християни не мають можливості молитися так, як це робите ви зі схиленою головою і заплющеними очима. Якщо вони молитимуться так, як це зазвичай роблять віруючі в інших країнах, то відразу опиняться у в'язницях або концтаборах. Отож, молитва, яку я бачив, коли прокидався посеред ночі, мала такий вигляд: мама довго сиділа мовчки й нерухомо, прислухаючись до голосу Того, Хто багато разів говорив з її батьком.

Так у неї виникла ідея купувати імпортні товари з Китаю й продавати їх сусідам. Ця нова діяльність не була протизаконною: адже ми самі були з Китаю, і в нас там було багато рідні. Окрім того, не існувало закону, який забороняв продавати те, що вам прислали родичі.

Хоча багато інших людей продавали китайські товари, сусіди купували у нас. Мама також залучала нових клієнтів, встановлюючи нижчі ціни, адже ми отримували товар без посередників.

Тоді в Північній Кореї було запроваджено нову політику, ініційовану самим Кім Чен Іром. Вельмишановний керівник оголосив, що уряд більше не надаватиме громадянам пайки. Натомість відтепер вони мають забезпечувати себе самі. Так чи інакше, людям доведеться самотійно задовольняти свої потреби в їжі, заробляти гроші на транспорт і паливо.

На щастя, мої батьки виявилися добре підготовані до такого повороту подій. Той факт, що ми були іммігрантами (і це було головним джерелом наших бід протягом усього життя в Північній Кореї), зрештою пішов нам на користь, тому що мої батьки володіли особливим навиком: вони чудово розмовляли китайською в країні, де цю мову мало хто знав. В Китаї у мами була давня подруга, син якої керував торговою компанією, тому її сім'я звернулася до нас із надією, що батько погодиться працювати у них перекладачем. Батьки вразили китайців, розмішивши їх жартом їхньою мовою. А що ще важливіше, китайські друзі пояснили, що в роботі, яку вони пропонували моїм батькам, немає нічого протизаконного. На початку 1990-х років із батьком підписали трудовий договір, і вони з мамою переїхали у місто, розташоване на кордоні з Китаєм. Мушу зазначити, що це було дуже вчасно, щоб врятувати нашу сім'ю, а також інших людей від голоду, що насувався. Історія мого дідуся продовжувалася, проте тепер її головними дійовими особами стали ми!

Робота перекладачем у торговій компанії надала батькові чудову можливість виїжджати з Північної Кореї, щоб проводити

тренінги для партнерів компанії. І поступово про нього стали позитивно відгукуватися у високих колах. Весь цей час мати була його незмінною порадицею. Саме вона радила йому відправляти значну частину зароблених грошей нам, дітям.

Однак мета матері полягала не в тому, щоб наша сім'я розбагатіла. Як завжди, вона піклувалася про допомогу нужденним. Вона допомагала північнокорейцям, які намагалися вижити в умовах голоду й страждань. Це було до початку так званого «Важкого маршу» — безпрецедентного голоду й страждань, що розпочався 1995 року. Оскільки мама завжди була відома своєю готовністю допомагати іншим, до неї часто зверталися сироти, які просили грошей. Вона допомагала їм, чим могла. Незабаром у будинок батьків хлинули потоки людей, які потребували допомоги і їжі. Мама ніколи не скаржилася, хоча дехто з нас побоювався, що в неї можуть виникнути проблеми з законом через те, що вона переховувала порушників спокою. Проте вона докоряла нам: «Як ви думаєте, хто дає нам весь цей добробут? Ми всім зобов'язані Богові. Усе, що ми маємо, дав нам Він».

Повторюючи це в такий важкий для сім'ї час, мама завжди спрямовувала наш погляд до Бога. І нікому це не було потрібно більше, ніж моєму молодшому братові. Батьків стільки разів обманювали ті, хто звертався по допомогу, що він був незадоволений і навіть погрожував мамі. Вона ставилася до мене по-іншому, тому що я поведився не так, як він.

З часом мама вирішила, що нужденним недостатньо, щоб вони з батьком годували їх удома, і стала направляти їх до китайських церков для отримання подальшої допомоги. Вона радила дітям-сиротам вирушати в Китай і шукати будівлі з хрестом на даху. «Скажіть, що ви з Північної Кореї, і попросіть пожити в церкві», — радила мама, знаючи, що християни приймуть нужденних. У той час як весь світ навколо неї помирав з голоду, навіть коли самій їй було непереливки, вона щодня наражала себе на небезпеку, направляючи північнокорейців до

китайських церков. Особливо мама переймалася долею красивих дівчат. Нестача жінок у Китаї та повний відчай від сильного голоду майже напевно прирікали їх стати жертвами сексуальної експлуатації. Тому мама завжди радила: їдьте в Китай, знайдіть будівлю з хрестом на даху, вийдіть заміж і продовжуйте регулярно відвідувати церкву.

Навіть у похилому віці у мами не було проблем зі здоров'ям. Її гострі зір і слух не погіршувалися навіть із роками. І один голос не переставав промовляти до неї, той, що чув її батько, і який так прагнула почути вона. Я не знаю, чи говорив Бог із нею так, як Він говорив із дідусем, однак я точно знаю: вона робила те, чого ніколи не робив мій дідусь, — проповідувала Добру новину багатьом північнокорейцям.

Євангеліє, яке мама проповідувала, сягало не лише її сім'ї та друзів. Відчуваючи, що наближається кінець, вона стала докласти ще більше зусиль, аби привести кожного північнокорейця, якого зустрічала, до віри в Христа. Окрім того, вона їздила до Китаю, де збирала християнські матеріали для новонавернених і контрабандою привозила їх до Північної Кореї. Зазвичай це були тонкі книжечки розміром з долоню, які можна було легко заховати, проте контрабанда таких матеріалів завжди була вкрай ризикованою справою. Мати загортала їх у поліетиленові пакети й ховала в різних місцях, щоб у разі обшуку їх було важче знайти.

Тепер, читаючи все, що я написав, я не перестаю дивуватися. Я хочу донести до вас, наскільки неможливо було зробити те, що абсолютно безстрашно і безкорисно робила моя мама. Вона проповідувала Євангеліє навіть своїм сусідам — для Північної Кореї це просто немислимо! Ніхто не наважиться проповідувати ближнім — занадто велика небезпека доносу. Адже північнокорейці зобов'язані повідомляти владі про все, що відбувається навколо. Люди спостерігають одне за одним, намагаючись з'ясувати, чи немає серед них донощиків. Ісус

сказав, що там, де двоє чи троє зібрані в Його ім'я, там Він посеред них. Однак у Північній Кореї, де б не зібралися двоє-троє людей, вони завжди будуть підозріло ставитися одне до одного, сумніватися в намірах інших і гадати, хто з них інформує владу. Як же можна євангелізувати за таких умов?

Однак мама завжди це робила. Якщо мені не зраджує пам'ять, у різний час до неї приходило приблизно семеро людей. Мати проводила їх у кімнату, замикала двері й вивчала з ними християнські матеріали для новонавернених. Вони виходили з кімнати спасеними та йшли з дому вже братами і сестрами по вірі. І це було просто неймовірно! По-перше, випікання та продаж хліба. Далі — торгівля імпортованими товарами. Тепер благовістя. Уявляєте, якою відважною першопрохідницею була моя мама в умовах життя в Північній Кореї?!

Мама завжди радила нам переїхати до Китаю. У Північній Кореї мої молодші брат і сестра працювали вчителями. Вам не передати, як важко в цій країні бути вчителем. Їм нічого не залишається, як щодня їсти лише кашу й при цьому все одно бути голодними. Мало того, чи можете ви уявити собі підпільного християнина, який працює в освітній системі, повністю побудованій на прославленні Кім Ір Сена та Кім Чен Іра та поклонінні їм?

Однак мої молодші сестра й невістка були паралізовані страхом. Вони боялися зробити щось не так. На їхню думку, щоб розв'язати всі проблеми нашої сім'ї, потрібно було переконати маму здатися владі. Якщо її спіймають на християнській праці, за її «злочини» нас усіх відправлять до концтабору. Тому сестра й невістка хотіли, щоб мати сама пішла в поліцію із зізнанням і тим самим звільнила інших членів сім'ї від відповідальності. Проте маму це не зупиняло. Вона лише повторювала: «Скоро настане кінець світу. А доти мені потрібно встигнути привести до Бога якомога більше людей. Тому навіть не просіть мене здатися».

Коли мама вкотре порадила нам переїхати в Китай, я серйозно задумався над її словами. Минав час, і я зміцнювався у вірі. Мене дедалі більше непокоїло ідолопоклонство північно-корейського суспільства. Як ми можемо за таких умов поклонятися Богові й дотримуватися Його Десяти заповідей? Тим часом ухвалювалося більше законів, спрямованих на боротьбу з «інакомисленням». Жінкам дозволялося носити лише спідниці. Підбори взуття не мали перевищувати п'яти сантиметрів. Довге волосся вважалося кримінальним злочином. Держава більше не забезпечувала нас електроенергією, продовольчими пайками, транспортним сполученням.

І це була не просто певна незручність. Нашу доньку допитували всю ніч, коли одного разу її затримали на вулиці за те, що вона була одягнена в штани. Спочатку ми навіть не знали, де вона, тому нічим не могли їй допомогти. Враховуючи, що ми вже перебували під пильною увагою влади через моє минуле, кожен новий закон давав уряду додатковий привід перевіряти й затримувати членів нашої сім'ї. Кільце навколо нас неблаганно швидко замикалося. Скільки ще днів, тижнів чи місяців мине, перш ніж мою матір спіймають і кинуть до одного з концтаборів Північної Кореї разом із усією нашою сім'єю?

Однак не це було головною причиною, чому я вирішив залишити країну, а мої спогади... Я згадав той час, коли в дитинстві прогулювався з мамою та дідусем, і вона запитала його: «Батьку, ви справді чули голос Бога?» І тепер, абсолютно безстрашна, вона ходить по лезу, проголошуючи Боже Слово. Це нагадало мені дідуся, який стояв у дверях церкви, перегороджуючи дорогу японським солдатам. Тепер вона була так схожа на нього!

А я? Стоячи на порозі найважливішого рішення у своєму житті, я згадав наказ Бога дідусеві залишити все і покинути своє село, щоб урятувати його. І я знав, що також став таким, як вони, завдяки їхньому вченню, їхньому прикладу й Божій благодаті. Я міг залишити все й піти за Богом, щоб урятувати

те, що було для мене дорогим, і те, що я не міг врятувати самотужки. Тому я вирішив покинути Північну Корею й вирушити не тільки в Китай, а ще далі — у Південну Корею. Із Божої ласки я був готовий прокласти шлях для всієї моєї сім'ї в надії, що одного дня ми зможемо врятувати і весь свій народ.

У мить, коли я обернувся, стоячи на березі річки перед тим, як перепливати її на бік Китаю, мама вигукнула мені лише одну настанову.

«Збережи віру!»

РОЗДІЛ 4

Дружина — десантниця

Пані Бе

Мій батько працював державним інспектором, перевіряв підприємства, мама також була держслужбовцем. Відверто кажучи, у дитинстві я нічого не знала про політику. Однак мені було відомо, що наша сім'я дотримується міцних традицій чесності та порядності. Озираючись у минуле, ми з чоловіком бачимо, що мої батьки були обізнаними в політиці, хоча й намагалися триматися подалі від неприємностей, зберігаючи одночасно добру репутацію в державних органах.

Мої батьки дотримувалися закону, але робили це не через страх. Працюючи у сфері економіки, вони ніколи нічого не крали й не продавали на «чорному» ринку, як це чинили багато інших їхніх колег. Навпаки, кожної вільної хвилини батьки працювали понаднормово. Батько виходив на роботу в поле о третій годині ночі перед основною працею. А мама з бабусею у вільний час ткали й шили. Тому, хоча наша сім'я й складалася з дванадцяти осіб, у нас ніколи не бракувало їжі, й усі сусіди заздрили нашому добробуту. Ми добре харчувалися, добре одягалися, жили в комфортних умовах. Коли 1969 року я пішла до школи, освіта була безкоштовною для всіх.

У дитинстві ми з братами і сестрами отримали гарне виховання не в початковій школі, а вдома. Спостерігаючи за батьками, ми вчилися на їхньому прикладі. Шкільна програма етичного виховання полягала в тому, щоб дитина дотримувалася правил хорошої поведінки, віталася з іншими при зустрічі й

прощалася при розставанні, не крала. Однак батьки виховували нас по-іншому: вчили не ображати, не говорити погано про людину в неї за спиною.

Стандарти морального виховання батьків були набагато вищими, ніж у школі. Вони казали: «Ви не зможете поділитися їжею з іншими, якщо з'їсте все самі». Батьки вчили нас, що, коли ми ділимося чимось, потрібно давати достатньо. Зазвичай, коли люди діляться їжею з сусідами, вони дають небагато — рівно стільки, щоб додати до переліку своїх чеснот ще й щедрість. Мої батьки були іншими. Готуючи *соньон* (рисові коржі у формі півмісяця), вони робили їх не лише неймовірно смачними, але завжди в кількості, що перевищувала потрібну для нашої сім'ї. Таким чином, кожен із нас отримував свою частку, а рештою випічки ми пригощали ближніх. Мама з батьком хотіли, щоб вони насолодилися рисовими хлібцями повною мірою. Так вони вчили й нас.

Ми жили поблизу океану. Іноді батьки приносили додому після роботи рибу та морепродукти. Вони завжди вчили нас віддавати частину продуктів сусідам, а мама дбала про те, щоб для них ми вибирали велику рибу та морепродукти найкращої якості. Іноді вона говорила: «Тобі має бути соромно таке давати! Вибирай найкращу рибу». Саме такий приклад подавали нам батьки. Вони навчили мене більше, ніж учителі в школі.

І оскільки я брала з них приклад і керувалася їхньою мудрістю, у школі мене часто хвалили. Одного разу, в другому класі, однокласники проголосували за те, щоб присвоїти мені високе звання командира загону й престижний значок із трьома гудзиками та двома смужками. У нашому класі було п'ятдесят шість учнів. Клас поділявся на ланки по шість-сім учнів у кожній. На чолі кожної ланки стояв ланковий. А командир загону відповідав за весь клас, за всіх п'ятдесят шість учнів, і носив особливий галстук.

Я навчилася писати раніше, ніж інші. Бувши інспектором, батько часто бував у відрядженнях. Одного разу, повернувшись додому, він сів і спостерігав за тим, як я виконую домашнє

завдання. Я писала переказ прочитаної книжки на кілька сторінок. Батько сказав: «Ти розумниця. Як ти змогла написати стільки речень, прочитавши текст лише раз?» Гадаю, у мене була непогана пам'ять. Я могла один раз прочитати сторінку тексту й записати його з пам'яті. Нічого дивного, адже мої батьки теж були розумними.

Мене не вчили ні красномовно висловлюватися, ні швидко й каліграфічно писати, цього всього я навчилася самостійно. У Північній Кореї часто відбуваються змагання з ораторського мистецтва. Я брала в них участь і здобула багато призових місць. Мої виступи називалися «Покарання американців», «Розправа над Америкою», «Америка — запеклий ворог Північної Кореї» та «Жорстокість американців щодо Північної Кореї під час Корейської війни».

Ще з початкової школи нам розповідали про великого главу держави Кім Ір Сена. Освіта в Північній Кореї заснована на вихованні вірності Великому Вождю. Перше, чого нас навчили в школі, це говорити: «Дякую великому лідеру Кім Ір Сенові!» Незалежно від того, що ми вивчали, будь то корейський алфавіт чи арифметика, мета шкільної освіти полягала в тому, щоб виховати учнів солдатами революції, які назавжди залишаться вірними вождю. Нас учили, що Кім Ір Сен — бог, і без нього ми помremo з голоду, в нашу країну вторгнеться ворог, і ми станемо рабами Америки або Японії. Для того щоб захистити наш народ і великого Кім Ір Сена, нам потрібно добре навчатися в школі й невтомно працювати після її закінчення. Це і було головною метою нашої освіти. Ми, солдати революції, мали здобувати корисні й практичні знання.

Я, безумовно, була однією із найвідданіших і найстаранніших школярок. У початковій школі мене тричі нагороджували почесними грамотами: від військових, а також від піонерської та комсомольської організацій. Мене вважали найкращою серед восьмисот учнів школи.

Я виросла, не сповідуючи християнських цінностей, хоча це не означає, що я ніколи не чула про християнство. Ось історія про американського місіонера, яку я прочитала в одному зі своїх шкільних підручників.

Це сталося до Вітчизняної визвольної війни, відомої у світі як Корейська війна. Історія свідчить, що в американського місіонера була домашня працівниця. Її сина звали Бок-Нам. Якось Бок-Нам пішов у дім місіонера, щоб побачитися з матір'ю. Будинок було обнесено парканом, через який із дерева, що росло на подвір'ї, упало яблуко. Бок-Нам підняв соковитий плід, і це побачив син місіонера. Він побіг і пожалівся батькові: «Тату, тату! Бок-Нам украв у нас яблуко!»

Місіонер затягнув Бок-Нама в будинок і випалив кислотою на лобі слово «зłodій».

«Саме місіонер був справжнім злочинцем», — виносив вердикт підручник. Адже під маскою невинної вівці ховався лицемір, який проник до Північної Кореї. Отож, підсумовував підручник, він сам був нечестивий зсередини.

Уряд навмисно пропагував ненависть до місіонерів, щоб відвернути нас від віри в Ісуса. Я розуміла, що Північна Корея використовувала «визвольну» війну, аби змусити своїх громадян ненавидіти США, а історію про місіонера навмисне розмістили в шкільному підручнику, щоб відвернути нас від Бога.

У тому ж підручнику йшлося й про те, що місіонер намагався навчити північнокорейців «безглуздій» культурі. Як безглуздо, писали в ньому, що, якщо хтось ударить тебе по щоці, ти мусиш підставити йому ще й іншу. Народ, який дотримуватиметься таких правил, загине, що, за їхніми словами, й було планом місіонера.

Так із дитинства кожного північнокорейського школяра вчили поклонятися Кім Ір Сену й лише йому одному. Таким чином нас змушували вірити, що іншого бога не існує.

Початкова школа Північної Кореї має чотири класи. З неї діти переходять до середньої. У середній школі шість класів.

Дошкільна освіта доступна за рік до початку початкової школи, проте не є обов'язковою.

Досягши дев'ятирічного віку, школярі можуть стати піонерами — членами Корейського дитячого союзу. Ознакою піонера є піонерський галстук. Щоб вступити до лав піонерської організації, необхідно скласти присягу. Після її складання учні, які мають хорошу успішність, отримують галстук. Я була першою ученицею в класі, яка вступила в піонери — неабияке досягнення для дівчинки!

Закінчивши початкову школу, я перейшла до середньої. Оскільки я так багато навчалася, то у старших класах досягла значних успіхів. Мені не подобалося пасти задніх. Озираючись у минуле, гадаю, що Сам Бог давав мені мудрість і розуміння, які дозволили прокладати собі шлях та досягати успіху.

Я дуже добре опанувала письмо: мала акуратний почерк і чудово писала твори. Пам'ятаю, як мій твір під назвою «День походу» здобув перший приз на конкурсі. На той час мій старший брат уже навчався у випускному класі. Якимось він сказав: «Твій учитель стверджує, що ти найкраща. З'ясуймо, чи це так». Він зібрав друзів і попросив мене написати твір, щоб прочитати його вголос. І я виконала його прохання.

— Оце так! Ти насправді дуже добре пишеш! — визнали вони.

Ми вивчали фізику, хімію та біологію. Учні готували детальні лабораторні роботи та проводили досліди, а вчителі оцінювали їхню працю. За результатами оцінювання до складання іспиту допускалися лише ті, хто відповідав найвищим вимогам; решта залишалася на узбіччі. Всі учні сприймали це як надзвичайно важливе змагання. Я старанно навчалася й наполегливо працювала, щоб отримати допуск до іспиту. Я докладала якнайбільше зусиль, щоб моя робота завжди мала якнайкращий вигляд. Учням доводилося писати та оформляти їх самостійно, оскільки батьки завжди були надто зайняті, щоб допомагати дітям у навчанні. На щастя, з дитинства я прочитала чимало книжок

і знала, як правильно оформити твір, як зробити красивий титульний лист. Мої найкращі спогади про шкільні роки — це читання книжок і написання робіт з різних предметів.

Результати кожного конкурсу оголошувалися публічно в школі. Щоразу, коли я посідала друге місце, була пригнічена й довго не могла спати ночами. А коли мені діставалося перше, я спокійно спала сном задоволеної школярки-революціонерки.

Упродовж перших трьох років старших класів я також була командиром загону. Хлопці почувалися некомфортно поруч зі мною, тому що я мало розмовляла, мала хороші навички та вміння, лідерські якості, часто брала участь у таких заходах, як конкурси ораторського мистецтва. Насправді, якщо пригадати, незатишно поруч зі мною почувалися і хлопці, й дівчата.

Однак, завдяки вихованню батьків, у мене була добра вдача. Серед нас було багато учнів, які взагалі не вчилися, а були й такі, які погано вчилися через труднощі в сім'ї. Їхнім сім'ям доводилося поклатися на продовольчі пайки, а якщо батьки були безробітними або хворими, життя взагалі ставало вкрай важким. Як командир загону, я робила все можливе, щоб допомогти їм. Розділивши учнів на групи, я організовувала шефство учнів із хорошою успішністю над тими, хто відставав. Іноді я збирала дрова для нужденних учнів свого класу. Також я заохочувала тих, хто мав трохи більше, підтримувати наших товаришів із малозабезпечених сімей, наприклад, ділитися кишеньковими грошима. Якщо був учень, який не мав взуття, зошитів чи олівців, я віддавала свої або просила про допомогу інших. Під час обіду я заохочувала клас ділитися їжею з тими, у кого її не було.

У той час у Північній Кореї було дуже важко ділитися з іншими. Насправді тих, хто робив добрі справи, було не так уже й багато; але я це робила, тому що так мене виховали батьки. Батько навчив мене бути добросердою й прощати іншим. Він вчив першою вітатися з кожним, хто зустрівся на моєму

шляху, навіть якщо то був фермер, який вів бика. Я бачила, як тепло він сам вітає селян: «Брате, звідки ти?» У нашому місті проживали люди з різними фізичними вадами, які зазнавали дискримінації та соціальної ізоляції. Однак у домі моїх батьків такого не було — вони чудово куховарили, і хоча в нашій сім'ї було багато дітей, за столом завжди знаходилося місце для таких особливих гостей.

Поки що я розповідала лише про те, що в мене виходило добре. Однак була дисципліна, в якій я пасла задніх: стрільба з пістолета. На четвертому році середньої школи я вступила до «Червоної гвардії». Я мала боязкий характер. Разом зі мною членство в організації мали учні, які щоразу, натискаючи на курок, влучали в «яблучко», а я не могла втрапити навіть у саму мішень. Усі кулі, які я випускала, пролітали повз неї.

Проте найбільше я ненавиділа те, що називалося «бойовим підкріпленням сільського господарства». З першого по третій рік середньої школи після уроків нас возили працювати на поля. У четвертому класі в межах системи розподілу їжі всім видавали продовольчі картки. Діти йшли на роботу до батьків, щоб отримати картки на п'ятнадцять днів або на місяць, а потім вирушали на ферму, щоб забрати свій продовольчий пайок. Дорослі зазвичай виходили в поле о п'ятій ранку, перед основною роботою, щоб встигнути попрацювати там і отримати свій пайок, але діти не могли виходити так рано, тому що на вулиці лютувала страшенна холоднеча. Навіть у травні в Північній Кореї все ще дуже холодно. Коли йшов дощ або була погана погода, діти мерзли й не могли працювати.

На сільськогосподарських угіддях за кожною сім'єю закріплювалася земельна ділянка площею понад три км². Із дня на день ми викопували сходи рису, проте за денну норму отримували лише пів бала. Щоб отримати хоч щось поїсти, потрібно було набрати хоча б один бал. Отож, уявіть, щоб заробити на один продовольчий пайок, доводилося викопати саджанці рису

на площі понад шість км². Це виснажлива робота. Крім того, потрібно було добре вчитися й бути активним членом молодіжної організації. На щастя, мені не доводилося працювати так багато, як іншим, тому що я була наймолодшою в сім'ї.

Навесні нам доводилося полоти свою частину сільгоспугідь протягом тридцяти-сорока п'яти днів, а восени — п'ятнадцять днів збирати рис і кукурудзу. Після того, як рис проросте, паростки потрібно викопати вручну й пересадити на рисові поля. Я страшенно ненавиділа цю роботу!

У старших класах вірність державі була абсолютно визначальною. Окрім того, кожен студент повинен був посадити квасолю і щорічно здавати державі не менше одного кілограма.

Одним із найскладніших завдань для учнів була здача кролячих шкурок. Кожному з нас потрібно було виростити вдома кролика, з'їсти його й здати шкуру. Маленькі шкурки в школі не приймали. Однак проблема полягала в тому, що мені доводилося вирощувати його самостійно. Якось я поскаржилася на це батькам, але брати й сестри не могли мені допомогти, оскільки їм теж потрібно було виконати свою квоту. Мені дуже не подобалося виконувати ці завдання.

Усе, що ми збирали, школа відправляла в армію або на будівництво. Північнокорейських школярів завжди вчать, що навчання важливе, проте настільки ж важлива й підтримка сільського господарства, вирощування бобів, збір брухту та зняття шкури з кроликів. Тож життя північнокорейського школяра — це постійна праця, як розумова, так і фізична.

На відміну від кроликів, мені вдалося вижити. Я навіть отримала рекомендацію вступити до університету й таким чином стала однією з чотирьох учнів школи, яких направили на навчання у виші. Після того, як університети відбирають абітурієнтів, які зможуть у них навчатися, серед тих, хто залишився, військові відбирають тих, хто зможе служити в армії. А ті, кого не беруть ні в університети, ні до війська, потрапляють на шахти або на

сільськогосподарські роботи. За моїх часів діти зазвичай йшли стопами батьків: якщо батьки працювали в полі, то й діти йшли за ними. Якщо батьки працювали в шахті, то й діти йшли в шахту.

Я отримала рекомендацію від навчального закладу на вступ до університету, водночас мені рекомендували вступити до лав армії. Тож я пройшла медкомісію, щоб піти в армію, і паралельно склала вступні іспити в університет. Я отримала лист про зарахування і в армію, і в університет. Коли я побачила, що багато моїх друзів іде в армію, мені захотілося піти з ними. Однак батьки запротестували: «Твій брат і сестра в армії. Навіщо й тобі йти туди?!» Вони хотіли, щоб я стала вчителькою, тому що вчителям не потрібно працювати на вулиці під дощем і снігом й у них завжди чисте взуття.

Однак я наполягала на своєму. Перед тим, як батько вирушав у відрядження, вони з мамою зазвичай обідали разом. Тож одного разу, під час їхнього обіду, я наважилася відчинити двері й заявити: «У цьому помешканні живуть одні реакціонери. Я йду в армію і стану десантницею! — у мене було чимало амбіцій. — А потім мене з честю відправлять у запас командиром батальйону. Я вам це доведу! Я хочу якнайшвидше йти в армію!»

На якусь мить батьки розгублено завмерли. А коли батько отямився, він відрізав: «Ти не підеш в армію!». Вони наполягали на тому, що кар'єра вчителя для мене найкраща. І через їхній спротив мені не залишалось нічого, як вступити до університету.

Багато завідувачів кафедр хотіли, щоб я навчалася у них. Мене вмовляли: «Ти маєш навчатися саме у нас на кафедрі!» Мені пропонували стати вчителем початкової школи, середньої школи або ж керівником піонерської організації. Один із завідувачів навіть зателефонував моїм батькам і запитав: «Ким би ви хотіли бачити свою дочку?»

Що ж до мене, то я взагалі не хотіла бути вчителькою і сперечалася з батьками: «Як я буду працювати з маленькими дітьми?!» Та вони лише повторювали, що бути вчителем — це

чиста, благородна й почесна професія. Так розпочалася моя викладацька кар'єра.

Одна з причин, чому я не хотіла бути вчителькою, полягала в тому, що невід'ємною частиною викладання в Північній Кореї є політична освіта — щоденні присяги на вірність державі й тому подібне, що з часом набридає. Із першого року навчання в середній школі учні були зобов'язані читати клятву нашому шановному батькові Кім Ір Сену, й лише після цього починалися заняття. Коли я була командиром класного загону, мені доводилося постійно носити з собою папку з червоною обкладинкою. На першій сторінці був текст присяги на вірність Кім Ір Сену, а на наступній — ще одна клятва, в якій йшлося: «Клянуся старанно вчитися й бути зразковим піонером». Цю присягу виголошували щодня. Тому я не хотіла, щоб мені довелося робити це ж саме й в університеті.

Навчання у виші передбачало активну громадську діяльність. Різноманітні збори та численні зустрічі протягом дня були необхідні, щоб викладачі могли переконатися, що у всіх сферах життя ми є воїнами революції. Групи по сорок п'ять студентів брали участь у різних заходах. Кожну групу очолювали представник студентського об'єднання та викладач. Спочатку ці групові заняття передбачали два дні на тиждень. Потім їх зробили щоденними. Крім того, існували заходи, які доводилося проводити щомісяця, щокварталу та щорічно. Мені доводилося складати щоденні звіти, доповіді, плани та порядок денний зустрічей. Я просто не витримувала такого темпу й пообіцяла собі, що ніколи не стану головою студентського об'єднання.

Проте, як ви вже могли здогадатися, головою спілки студентів нашого університету я усе ж стала. Мені це дуже не подобалося. Щоранку мені доводилося виконувати завдання, пов'язані з організацією програми соціальної активності. Моїм обов'язком було щодня перевіряти соціальні журнали студентів, і це не залишало часу на навчання. Коли інші студенти

навчалися, мені доводилося писати звіти про соціальне життя, виставляти оцінки, розробляти плани. Усі ці документи потрібно було подавати на перевірку в Комітет спілки університетів. У той час як інші поверталися додому о шостій годині вечора, я поверталася за годину до півночі. Як наслідок, я більше часу витрачала на роботу в спілці студентів, аніж на здобуття освіти.

Ніхто й уявити не міг, наскільки все це абсурдно, та бути солдатами революції належало й студентам. І це було принципово, адже саме на нас лежала відповідальність за те, щоб розвивати її історію. Більшу частину дня ми проводили за вивченням великої політики комунізму й соціалізму, тому часу на вивчення чогось іншого майже не залишалося. Ми всі хотіли бути вчителями і членами комуністичної партії. А щоб вступити до лав партії, потрібно було набагато більше, ніж виростити кроликів і зняти з них шкуру.

Наприкінці навчання в університеті я мала намір добитися членства в компартії. Університет я закінчувала з відзнакою, тому могла претендувати на престижну викладацьку посаду в найкращій школі країни.

Однак у Північній Кореї все завжди зводиться до потреб партії, держави та революції. Оскільки я родом із села, що неподалік кордону між Північною та Південною Кореєю, це означало, що я, як і решта його мешканців, мала особливий обов'язок перед батьківщиною: пройти військову підготовку. Тому мені доручили охороняти гору, яка вважалася особливо вразливою для нападу з півдня. На щастя, у мене був чудовий послужний список, відтак невдовзі мені дозволили повернутися до університету, щоб завершити навчання і нарешті здобути диплом.

Після випуску мене направили працювати в школу, також неподалік кордону. Зі шкільного подвір'я було видно колючий дріт демілітаризованої зони, ділянки землі, яка служить буфером між Північною та Південною Кореєю. Весь цей час нас годували обіцянками процвітання і благополуччя.

Однак життя вчителів у Північній Кореї (особливо неодружених, молодих і талановитих) не передбачає постійності та стабільності. Невдовзі мене перевели на вісім місяців в іншу школу, а потім і взагалі перекинули в інше місто. Проте не все було так уже й погано.

Більшість людей мають теплі спогади про студентські роки. Можливо, тому, що їм не доводилося щодня до одинадцятої години вечора готувати звіти про різні засідання і подавати їх до Комітету спілки університетів. Отож, одні з найщасливіших спогадів моєї юності належать до того часу, коли моя викладацька кар'єра лише починалася. У мене була енергія і багато прогресивних ідей, тому я досягла успіхів на викладацькій ниві, а результати моєї праці були доволі високими. Не маючи власного автомобіля, мені доводилося долати тридцять п'ять кілометрів, щоб дістатися до школи з центру міста. Та я раділа, що принаймні мені більше не доводиться знімати шкури з кроликів.

Коли школа, яка знаходилася у прикордонній зоні, брала участь у спортивних заходах, наша команда жодного разу не виграла матчі через малу кількість учнів. Але я кричала до хрипоті, вболіваючи за своїх підопічних під час змагань із волейболу, баскетболу та гандболу.

У той час існувало також багато інших конкурсів, де не вимагалось групової участі, наприклад, гра на музичних інструментах або спів. Я навчала учнів співати, грати на баяні та акордеоні, але перш за все я вчила їх перемагати. Я не хотіла, щоб на нашу школу дивилися зверхньо через те, що вона була невеличкою за розміром, і завжди казала учням: «Здобудьте перемогу або помріть! Налаштовуйтеся лише на перше місце. Друге — не для нас!» Це був незабутній час.

Завдяки хорошим результатам та досягненням моїх учнів стала відомою і я. Тоді, як і зараз, існувало багато премій та нагород як для студентів, так і для викладачів. Школа отримала десять листів подяки на мою адресу. Це сприяло тому, що мене

призначили на престижну посаду в надзвичайно перспективний навчальний заклад, де мені було доручено добитися того, щоб йому присвоїли рідкісне й таке бажане звання «зразкового». Однак ніхто не навчив мене, як досягти цієї мети, й мені довелося розбиратися у всьому самотійно, а також самотужки виробляти всю необхідну документацію. Цей процес виявився надзвичайно складним. Існувало чимало критеріїв, яким потрібно було відповідати: наприклад, скільки підручників мають вивчити учні, які предмети мають викладати в школі, яким має бути шкільний план тощо.

Про заявки, подані школами на присвоєння звання «зразкової», завжди повідомляли військових. І якщо вони схвалювали кандидатуру того чи іншого навчального закладу, інформацію передавали в державний апарат відповідної провінції, де її розглядали місцеві чиновники. Після схвалення місцевими органами влади заявки надсилалися до центрального уряду. А після цього їх розглянув ЦК Компартії у складі всіх трьохсот членів. Таким чином, коли школі присвоювали звання «зразкової», це означало, що в ній навчалися кращі учні країни, які досягли успіхів у фізичних і навчальних дисциплінах, а також відмінної підготовки в питаннях моралі. Зрештою, цей статус приносив користь як учням, так і вчительському колективу, та найбільше вигравав директор.

А от молоденька вчителька, яка виконала всю «брудну» роботу, що дозволяла школі домогтися звання «зразкової», а її директору — особистої користі, не мала права на жодну винагороду. Хоча це не зовсім так. Я привернула активну (хоча й зовсім небажану) увагу сорокадворічного директора, який постійно натякав мені, що щойно розлучився з дружиною і хоче жити зі мною. Він пообіцяв, що, якщо я проведу з ним ніч, він здійснить мою заповітну мрію: посприє вступу в партію.

Мені тоді було двадцять п'ять. Я жадала стати членом партії, щоб, нарешті, отримали належну повагу. Однак адміністрація

школи чинила цьому перешкоди, вважаючи, що щойно я досягну успіху, то вийду заміж і на цьому моя викладацька кар'єра завершиться. Так вони зволікали з моєю справою, доки директор не зробив мені таку непристойну пропозицію.

Я, звісно ж, відкидала його залицяння, але перебувала в розпачі. Соціальні норми Північної Кореї не дозволяли мені розповісти батькові й матері про домагання мого керівника. Тому я відмовилася від мрії взагалі коли-небудь стати членом партії. Я заявила батькам, що хочу якнайшвидше вийти заміж. Батьків моя заява приголомшила більше, ніж коли я оголосила, що збираюся стати десантницею. «Що з тобою сталося? — дивувалися вони. — Раніше ти дратувалася при одній лише згадці про шлюб!»

Отож, я вийшла заміж за пана Бе. Ми вирушили в подорож на медовий місяць, а згодом у мене народилося двоє дітей. Я була така ж щаслива, як і тоді, коли жила у батьківському домі. Однак, незважаючи на те, що досі я була дуже успішною, розумною та енергійною, усе, що у мене залишилося після народження дітей, — це постійні хвороби. Мама, батько, брати і сестри жаліли мене. Вони дивувалися, чому я хворію, і гадали, що це могло бути через якийсь невідомий нам гріх, скоєний батьками або навіть нашими предками. Усе моє тіло нило від болю, але хвороба не мала конкретної назви.

Чоловік говорив: «Коли тобі важко, молися, склавши руки». Він навіть не згадував слів «Господь» чи «Бог» і не пояснив, як саме молитися. Він лише радив мені визнати те, що я зробила неправильно. Відверто кажучи, спочатку я вважала його поради безглуздими й думала, що він говорить нісенітницю. Я постійно хворіла, а він усе закликав мене молитися, склавши руки. Коли я нарешті вирішила послухатися його поради, то отримала зцілення. Однак воно прийшло не назавжди. З часом я знову захворіла (і часто хворію й досі), проте відтоді я більше ніколи не ставилася до молитви легковажно.

Іноді, після того першого зцілення, я виходила на вулицю місячної ночі й молилася, склавши руки. «Чому я хворію? — запитувала я, звертаючись до незнайомої мені Особи. — Я щосили намагаюся бути хорошою людиною. Чому я знову хворію? Чи можеш Ти зцілити мене?» Іноді після такої молитви мені ставало легше.

Одного дня чоловік сказав: «Не гріши». Однак я навіть не знала, що таке «гріх». Він пояснив мені, що брехня — це гріх, зневага до людей — гріх, крадіжка і перелюб — теж гріх. Але я не знала навіть, що таке перелюб. Він говорив, що ересь — це теж гріх. Та й це поняття було мені незнайоме. Я запитала його, що все це означає, а він відповів, що це як шпигунство. Тоді я багато чого не знала.

Ще до того, як я вперше помолилася, я жила чесно. Я знала, що небеса стежать за мною, тому не тримала ні на кого зла й нікого не проклинала. Мені було цікаво, якщо я сердитимусь на людей і проклинатиму їх, чи вважатиметься це гріхом?

Були моменти, коли я щось купувала і мені давали більше решти, ніж потрібно. Я завжди повертала надлишок. Серед північнокорейців це вважалося рідкісною дурістю. Але я не могла змусити себе вчинити інакше. Чоловік завжди вчив мене не чинити негідно, але я не змогла б цього робити, навіть якби хотіла.

Вам може здатися дивним, що подружжя може спати разом, народжувати і виховувати дітей, молитися, але при цьому не вести серйозних розмов, під час яких дружина могла б запитати: «Що ти маєш на увазі? Я не розумію й половини того, що ти сказав». Але важливо розуміти, що Північна Корея відрізняється від решти світу також і в сфері сімейного життя. Чоловік і дружина мають бути вкрай обережними, навіть коли розмовляють одне з одним. Минуло багато років, перш ніж ми почали довіряти одне одному настільки, щоб говорити на такі глибокі теми, як віра.

Мене часто запитували, як я могла допомагати чоловікові й поважати його, зважаючи на всі дивацтва, які він мені гово-

рив. Та я була добре вихована. Я ніколи не чіплялася до нього, навіть через його друзів. Іноді ми пили воду з однієї кружки і їли рис із однієї тарілки, щоб гостям залишилося більше. Мені завжди подобалося пригощати гостей і давати їм щось з собою, коли вони йдуть додому. Тому друзі мого чоловіка ставилися до мене дуже добре.

Однак у Північній Кореї слід поводитися надзвичайно обережно, навіть із друзями, яких ви давно знаєте. Немає кращої ілюстрації цього, ніж історія про те, як мого чоловіка заарештували й кинули до в'язниці лише за фразу, яку він сказав другові, котрий потребував поради. Цей чоловік запитав, як нам вдається жити так щасливо. Його стосунки з дружиною були надзвичайно напруженими. Замолоду в нього був позашлюбний роман, а тепер, коли він помудрішав, дружина все ще ставилася до нього погано, і він хотів знати, як жити без конфліктів. Мій чоловік відповів: «Ми не конфліктуємо, тому що з нами Бог», і пояснив йому суть Десяти заповідей. У Північній Кореї цього достатньо, щоб приректи себе на те, аби упродовж року сидіти на холодній кам'яній підлозі в'язниці без офіційного звинувачення.

Гадаю, що Бог дозволив заарештувати мого чоловіка, тому що Він хотів навчити мене молитися. Чоловік перебував в ув'язненні більше року, але ніхто з його сім'ї не поїхав до нього в Департамент політичної безпеки. Як з'ясувалося, я була єдиною, хто намагався хоч чимось допомогти йому.

Не розуміючи причини байдужості інших членів родини, я зателефонувала свекрусі. Проте вона лише зітхнула: «Ніхто не може врятувати його. Людина тут безсила». Сестра чоловіка відповіла так само. Їхні слова змусили мене вперше замислитися про молитву. Я сказала чоловіковій сестрі: «Тоді ми маємо молитися!»

Було дивовижно, що я взагалі могла молитися. Я не знала ні порядку, ані правил молитви, я не була віруючою з досвідом. Тепер я розумію, що суть молитви не в тому, щоб просити

Бога про щось. Я вважаю, що молитва подібна до пристрасного бажання, яке йде прямо з серця, щоб Бог вивів вас із жалюгідного стану. Пам'ятаю, як я не могла спати ночами, боячись, що чоловіка вб'ють у в'язниці. Я тільки те й робила, що розмірковувала, як же його врятувати. Я не знала, як молитися, а просто повторювала: «Якщо Ти існуєш, Боже, будь ласка, допоможи нам. Будь ласка, захисти його. Будь ласка, допоможи йому повернутися додому».

Чоловіка протримали в ув'язненні більше року, однак звинувачення проти нього так і не висунули. Хоча навіть і відсутність звинувачення не завадила б засудити його до смертної кари. Однак урешті-решт його відпустили!

Після звільнення чоловіка до нас приїхала його мати. Тепер, коли він носив тавро колишнього в'язня, стало набагато важче отримати дозвіл влади на її відвідини, які могли навіть викликати підозру. Тому я була несказанно рада, що вона все ж змогла приїхати. Мені вдалося поговорити з нею багато про що, отримати відповіді на безліч запитань, які бентежили мене.

Я розповіла свекрусі про те, як після арешту чоловіка безперестанку молилася. І що, на мою думку, його звільнили завдяки моїй молитві. Чоловік і його мати сміялися з моїх слів, оскільки на той час я мало розумілася на питаннях віри. Але я все одно вірю, що мій чоловік живий і перебуває на волі, тому що я так багато молилася за нього. Бог почув мої молитви і зглянувся наді мною. Сестра чоловіка повірила моїм словам, а поступово і сам чоловік. І тоді ми вирішили почати благовістити.

Свекруха хотіла, щоб я дізналася якомога більше про християнство, тому приїхала до нас у гості, хоча ми жили далеко одне від одного. «На початку Бог створив небо і землю...» Незважаючи на те, що я весь час нездужала і була стомлена, я все одно пам'ятаю все, чого навчилася від неї. Я так прагнула духовного знання, що зовсім не відчувала сонливості, хоча ми лягали спати не раніше третьої години ночі.

Від'їжджаючи, мати чоловіка дала мені тридцять тисяч вон. Це невеликі гроші, втім вона не могла піти, не залишивши мені нічого. А потім вона подарувала мені щось набагато цінніше. Вона сказала: «Я вірю в тебе і скоро повернуся». Її слова багато значили для мене, особливо в контексті життя в Північній Кореї.

Свекруха не могла ввозити християнські книжки в Північну Корею, а також перевозити їх усередині країни, тому їй доводилося вивчати напам'ять гімни і євангельські пісні, які вона чула, коли відвідувала корейсько-китайську церкву на північному сході Китаю. Однак вона принесла мені маленьку брошуру під назвою «Посібник для новонавернених». На обкладинці було намальовано дерево гінго. Під ним на камені сидів Ісус, а біля Нього дванадцять учнів. Мама чоловіка сховала брошуру в спідню білизну й таємно перевезла до Північної Кореї, щоб передати мені.

Свекруха навчила мене співати гімни і євангельські пісні. Вона розповіла й про те, як каятися та молитися. Були моменти, коли після цього вона їздила в Китай, а після повернення обов'язково відвідувала нас. Іноді у неї не було можливості приїхати одразу. Проте щоразу, коли вона вивчала кілька нових гімнів або пісень, вона все одно приїжджала, щоб навчити мене. Вона була дивовижною жінкою!

Коли свекруха вперше почала пояснювати мені Євангеліє, не думаю, що моя віра була щирою. Проте я відчувала, що перебуваю під чийось захистом. Моє життя було нелегким, але я завжди підсвідомо сподівалася, що є Хтось, на Кого можу покластися. Коли мого чоловіка заарештували, я втратила опору. Все життя я вважала, що багато чого досягла завдяки своїм розуму, таланту та лідерським здібностям. Однак я думала так, тому що не знала Бога. Адже освіта, яку я здобула, базувалася на ідеях і принципах чучхе. Лише почувши Євангеліє, я зрозуміла, що все, чого я добилася й мала в житті, дав мені Бог. Без Нього у мене б нічого не було, і все, чого я досягла, досягла завдяки Йому.

Так само і з чоловіком. Навіть вийшовши з в'язниці, він упродовж року нічого не міг робити. Там він постійно сидів на підлозі й майже не ходив. У нього виникли проблеми з ногами.

Якось мені довелося робити операцію. Прийшовши в операційну, я була впевнена, що не помру. Я не можу пояснити чому, але я мала таке тверде переконання. Чоловік сказав, що в той час палко молився за мене. Я відповіла: «Я також багато молилася за успіх операції. Я молилася, що, якщо Бог існує, Він не дасть мені померти». На що чоловік засміявся. Гадаю, це були мої перші кроки до віри.

Якось я відвідала брата свекрухи. Його син працював викладачем в інституті. Я побачила у нього книжку. Це була товстезна книга, схожа на енциклопедію. Вона містила багато інформації про Бога. Різниця між написаним у ній, і тим, що я дізналася від свекрухи, була мізерною. У книзі розповідалося про Адама і Хаву, так звали Єву корейською. Однак там використовувалася інша версія її імені — Єва. Там була також і різноманітна інформація про світову політику, Північну і Південну Корею, загальні знання, наприклад, яка річка найдовша або найкоротша на землі, яка гора найвища, щомісячна кількість опадів, імена президентів і їх біографії. Вона також навчала про Божественне створення неба й землі та про Десять заповідей.

Завдяки наставництву свекрухи й книжкам, як ця, я почала набагато чіткіше розумітися в питаннях віри. Бувши новонаверненою, я читала книжки й використовувала всі свої здібності, аби засвоїти якомога більше інформації й займатися самоосвітою. Поступово я набула компетентності в питаннях віри. Я багато читала, і чоловік боявся, що я можу збожеволіти.

Хоча свекруха не могла часто відвідувати нас, щоби навчати мене, я почала усвідомлювати, що все моральне виховання в Північній Кореї насправді ґрунтується на Біблії. Уряд просто переписував і спотворював те, чого навчало Боже Слово.

Відтоді моя сім'я збудувала стіну між собою і світом. Ми не брали участі в обов'язкових заходах із нагоди дня народження Кім Ір Сена, коли всі північнокорейці покладають квіти до підніжжя його пам'ятника. Ми співали християнські гімни замість світських. Звісно ж, ми не могли допустити, щоб хтось почув наш спів, тому співали тихо, у широкому полі, якщо поруч не було ні душі. Щовечора ми замикали двері й промовляли напам'ять молитву «Отче наш» і Апостольський символ віри. У всіх сферах нашого сімейного життя ми дотримувалися не вчення Кім Ір Сена, а Десяти Божих заповідей. Ми не знали, як виглядає церква і як у ній проходять богослужіння. Проте щонеділі ми збиралися й вивчали напам'ять вірші з Біблії, співали гімни, разом молилися молитвою «Отче наш» і каюлися у своїх гріхах згідно з Десятьма заповідями. Якщо я натрапляла на щось у посібнику для новонавернених, чого не розуміла, я запитувала чоловіка. Він не знав усіх відповідей, але завжди намагався згадати те, що в дитинстві чув від бабусі та дідуся. Він сам був свідком багатьох подій, тому намагався розповісти мені історії зі свого християнського життя так, щоб це мене захоплювало.

Ми завжди розкаювалися, коли робили щось не так. Свекруха навчила мене молитися: молитвою покаєння, молитвою подяки, а також перед їжею. «Посібник для новонавернених» також містив просту, зрозумілу й детальну інформацію про те, як молитися. Згодом усі ці знання стали нашим способом життя. Щонеділі ми практикували те, про що дізнавалися. Не знаючи, як закінчити богослужіння, ми просто разом молилися молитвою «Отче наш» і співали кілька гімнів. Один із нас вів прославлення, а решта сім'ї слідувала за ним.

Коли приїжджала мати чоловіка, ми молилися перед їжею: «Боже, дякую Тобі, що дав нам хліб насущний. Господи, будь ласка, навчи нас не грішити». Ми також учили молитися дітей. Окрім того, я наставляла їх приносити перед Богом усе, що

було в їхніх думках і серцях. Ми з чоловіком і самі молилися так, іноді проводячи в молитві всю ніч. Я не впевнена, чи це було результатом наших палких молитов, чи ні, однак наше життя протікало стабільно порівняно з життям інших людей.

Окрім того, хочу розповісти, як ми платили десятину. У Північній Кореї немає церков. Також немає пастора, якому ми могли б давати десятину й пожертвування. А моя свекруха завжди наголошувала на важливості цього. Тож, хоча ми й не знали, як сплачувати десятину, та все ж знайшли спосіб віддати її на допомогу нужденним.

Коли хтось із бідних не міг дозволити собі заплатити за ліки чи лікування, ми давали їм кошти, навіть якщо нам самим не вистачало на прожиття. Ми купували рис для голодних і дозволяли їм розрахуватися з нами пізніше. Ми ділилися одягом із тими, хто його вкрай потребував. А купуючи продукти, залишали решту, якщо продавці були похилого віку або жінки з дітьми. Коли вони зважували овочі, ми не перевіряли, а довіряли їм.

Усе це ми вважали своєю десятиною. Ми називали це «євангелізацією», хоча навіть не могли промовити це слово вголос. Коли ми відвідували родичів, вони раділи, якщо ми приносили з собою подарунки. Ми не були багатими, але завжди намагалися привезти щось для рідних, скажімо, ліки чи ласощі.

Будь-які форми ідолопоклонства були заборонені у нашій сім'ї. Мати чоловіка не схвалювала, щоб християни відвідували шаманів і поклонялися померлим. Вона говорила, що ми не повинні цього робити, і ми дотримувалися її вказівок.

Коли ми тільки починали благовістити своїм братам і сестрам, вони думали, що ми збожеволіли. Одні повірили майже відразу, а інші відмовлялися вірити, стверджуючи, що це все брехня. Однак, порівнюючи своє життя з нашим, вони поступово усвідомлювали, що ми мали рацію. Вони розуміли, що причина такої бідності Північної Кореї, як би Кім Чен Ір не намагався зробити її квітучою, полягала в невір'ї. До останнього дня перебування

у країні ми невтомно твердили їм, що Бог існує, що Він вищий за Кім Чен Іра; говорили, що ми не маємо поклонятися людям, а в часи лиха слід покладатися на Бога; що ми не повинні грішити, але маємо дякувати Йому за їжу та одяг, піклуватися про наших ближніх тощо. Ми не могли проповідувати Євангеліє всім навколишнім людям, а лише близьким родичам.

Вони часто приєднувалися до нас у молитві подяки за їжу і навіть не донесли на нас владі. Ми не дозволяли нікому почати їсти, не помолившись. У нас не було можливості відкрито свідчити про свою віру стороннім, а от наші родичі розуміли, що поклоніння Кім Ір Сену і Кім Чен Іру було ідолопоклонством. Ми пояснювали: «Інших богів немає. Ми поклоняємося лише одному Богові. Існує лише один Бог — Святий Бог. Не слухайте інших». Таким чином ми проповідували їм Євангеліє, хоча й добре не знали, як це робити.

Зрештою через мого чоловіка наша сім'я вирішила тікати з Північної Кореї. Він перебував під пильним оком Департаменту державної безпеки. Нас було б легко заарештувати, тому що ми завжди були під наглядом. Релігійних злочинців, як правило, ловили й відправляли в концтабір. Ми також переживали за своїх дітей. Оскільки вдома ми навчали їх християнській вірі, то хвилювалися, що вони можуть зробити або сказати щось стороннім, що викаже їх як послідовників Христа, хоча насправді вони не були злочинцями. Тому заради майбутнього наших дітей ми вирішили тікати з Північної Кореї.

Думка про втечу була нелегкою. Північна Корея — це земля наших братів і сестер, матерів, батьків, бабусь і дідусів. А що стосується вірності сім'ї та країні, то Господь дав мені те, чого ніколи не змогли б мені дати мої земні батьки. Вони віддали мені всю силу і любов, на яку були здатні, й ніколи нічого не шкодували для своїх дітей. Але тепер я жила з серцем, сповненим вдячності Господу, Який завжди був із нами, завжди наглядав за нами і завжди вів нас.

Покоління віри

Я поглянула на зловісні гори, які мало хто наважувався перейти, куди скоро ступлять мої ноги і ноги моїх дітей. Ми збиралися піти шляхом, яким пройшов мій чоловік за кілька місяців до того, коли назавжди покинув країну, де ми народилися. І в ту мить я звернулася до уривка зі Святого Письма, який дбайливо зберігала у своєму серці, до вірша з Книги пророка Ісаї 41:10: *«...не бійся, з тобою бо Я, і не озирайсь, бо Я Бог твій! Зміцню Я тебе, і тобі поможу, і правицею правди Своєї тебе Я підтримаю»*.

Жоден батько на землі не може ні дати, ні виконати таку неймовірну обітницю.

РОЗДІЛ 5

Сім'я — Еммануїл

Пані Бе

Наприкінці листопада 2009 року ми з донькою і сином покинули наш дім у Північній Кореї, щоб більше ніколи туди не повернутися. Ми попрямували прямо в гори, а точніше, через гори. У нас не було необхідних дозволів на поїздки, які б проклали нам шлях через міста Північної Кореї чи зробили можливим легальний виїзд до Китаю. Кожен, хто бажає переїхати з однієї точки країни в іншу, зобов'язаний мати при собі проїзний документ — своєрідний внутрішній паспорт із офіційним штампом. На його отримання може піти кілька місяців, а також сто доларів на людину або навіть більше. Майже напевно такий документ ніколи б не видали дружині й дітям чоловіка, який нещодавно втік із країни. Тому нам залишався лише один шлях, і це був шлях через гори. Саме туди ми й вирушили.

Для того щоб знайти оптимальний маршрут і підготувати нас до нього, чоловік пройшов цей шлях за кілька місяців до нас. Під час утечі, в тих небагатьох місцях, де був хороший сигнал і безпечне середовище, він керував нашим походом, як міг, за допомогою коротких дзвінків по мобільному телефону. Звичайно, складно було пробиратися через незнайомі гори, перетинати міста та проходити блокпости, покладаючись лише на інструкції, нашвидкуруч передані по телефону. Однак нашим провідником був Сам Бог.

Цілий день ми йшли не зупиняючись, і так щодня. В одному з міст, де правоохоронні органи працювали не так вправно,

нам вдалося домовитися з водієм автівки, щоб він завіз нас на кілька годин шляху, і нам не довелося показувати дозволи на пересування країною. У селі біля підніжжя гірського хребта ми підійшли до будинку й сказали, що їдемо в містечко неподалік кордону, щоб відвідати мою свекруху, і загубили свої дозволи. Селяни люб'язно направили нас на залізничний вокзал. Як це прийнято в Північній Кореї, нам довелося чекати на поїзд десять днів, але навіть ним не вдалося подолати значну відстань.

Однак це були приємні винятки. Більшу частину часу ми просто брели пішки, точніше, дряпалися вгору, оскільки сімдесят відсотків території Північної Кореї покрито горами, які стоять, немов вартові, на сторожі кількох районів, залишених без нагляду північнокорейськими прикордонниками, поліцією та працівниками служби безпеки.

Озираючись у минуле, я вважаю неймовірним, що ми вижили. Я й досі дивуюся, як нам це вдалося?! Ліси в горах, через які ми пробиралися, були настільки густими, що часто ми навіть не бачили неба над головою. Стільки разів ми повільно й знесилено волоклися холодними кучугурами, потопаячи в снігу по самі груди. Та нам нічого не залишалося, як подолати цей шлях.

Оскільки з нами не було чоловіка, нам ні до кого було звернутися по допомогу, коли було важко, крім Бога. Я вірю, що Він ішов поруч зі мною в ті нескінченні дні так само, як поруч зі мною йшли мої діти. У Біблії пророк Ісаїя вигукнув: «Еммануїл» — із нами Бог! І Бог був із нами, Він ішов поруч, непізнаваний нами, як тоді, коли Христос зустрів учнів дорогою до Еммауса.

Тільки наш пункт призначення був набагато далі, ніж Еммаус, і нам належало докласти більше зусиль, щоб дістатися туди. Коли сонце заходило, ми йшли в найближче село й за певну плату ночували в будинку, який здавався нам найбезпечнішим. Я просила допомоги у господарів кожного будинку й пояснювала, що моя свекруха живе на кордоні й що ми заблукали дорогою до її дому, що, зрештою, і було правдою. У кожному з

цих сіл Бог посилав людину або сім'ю, які дозволяли нам переночувати приблизно за долар — звичайне диво гостинності, що траплялося щодня, враховуючи, наскільки небезпечно в Північній Кореї приймати незнайомців у свій дім.

Жодна сім'я не могла похвалитися достатком, а долара вистачало на кілограм рису, що було достатньо, аби цілий день прогостувати. Господарі пригощали і нас, іноді давали навіть більше, ніж ми могли з'їсти. Усупереч тому, що ми, північнокорейці, жили на межі голодної смерті, більшість із нас усе ще чіплялися за те людське, що залишалося в нас, намагаючись піклуватися про подорожніх, бути гостинними, дотримуватися звичаїв і традицій, яких нас навчали з юності.

Як добре, що ті сім'ї були такими гостинними, адже ми гостро потребували їжі. Моя донька була вагітна. І, як це часто буває з біженцями, їй довелося залишити чоловіка, інакше йому довелося б вести за собою всю свою сім'ю. Окрім того, у мене завжди були проблеми зі здоров'ям. А сини в Північній Кореї нічим не відрізняються від синів деінде — вони голодні завжди.

Кожен світанок приносив прощання з господарями, дім яких став для нас прихистком, а попереду чекав ще один виснажливий день, який ми проводили, долаючи великі відстані, пробираючись горами й ховаючись від людей. На восьмий день ми минули тринадцять постів правоохоронців, і в міру наближення до кордону їхня кількість збільшувалася, а пильність зростала. Ми несли з собою кілька змін одягу та найнеобхідніші речі, через які мали надзвичайно підозрілий вигляд. Коли нас запитували, куди ми прямуємо, ми говорили, що йдемо в гості до батьків чоловіка, які живуть неподалік кордону. Незважаючи на кількість блокпостів, які ми проминули, нас не помітили й не перевірили наші документи. *Еммануїл!*

Упродовж дня ми часто зупинялися, щоб запитати дорогу, і якимось чином Бог завжди влаштовував так, щоб ми зустрічалися саме з тими, хто прямував у той же бік. Проте найбільшою

проблемою було те, що чим ближче ми підходили до кордону, тим менше у нас залишалося сил, і ми швидше стомлювалися. Щоразу, коли в поле зору потрапляв пост, ми повинні були поводитися так, ніби ми люди, які йдуть у приємну подорож, щоб відвідати родичів, — як ті, хто у разі потреби з радістю покаже свої дозволи на пересування країною; а не як волоцюги, виснажені й зболені нескінченними підйомами вгору по груди в снігу. Кілометр за кілометром ми все більше вибивалися з сил й усе ретельніше ховалися від правоохоронців. Наші очі були прикуті до кордону, а наші серця — сповнені рішучості втекти з країни.

І Бог завжди посилав когось, щоб підбадьорити нас і змусити відчутти Його турботу, коли ми думали, що все втрачено. Завдяки Його милості під час цієї виснажливої подорожі ми навіть змогли свідчити про Його любов. Одного разу ми зупинилися у жінки середнього віку, яка страждала від сильного болю через хворобу шлунка. У мене з собою були ліки від хронічних захворювань, які відпускалися лише за рецептом, і я поділилася ними з нею. Її стан одразу ж поліпшився. Я запропонувала віддати їй усі свої ліки та суму, еквівалентну приблизно трьом доларам, якщо вона супроводжуватиме нас і допомагатиме в дорозі, на що вона погодилася та провела з нами наступні два дні. Подорожувати з незнайомими людьми і без належного дозволу в Північній Кореї для неї, звісно ж, було досить ризиковано, тому супроводжувати нас було величезною жертвою з її боку, особливо з огляду на стан її здоров'я. Я дала їй номер телефону сестри й попросила зателефонувати, якщо вона знову захворіє. Хоч ми й тікали з країни, однак все одно залишалися християнами.

Наш сон у домі тієї жінки був солодким і глибоким. Озираючись у минуле, я бачу невидиму руку Бога, яка ніжно обіймала кожного з нас. Він знав, що жінці потрібні ліки, тому подбав, щоб ми потрапили до неї, оскільки нам більше ніде було ночувати. Моя вагітна донька потребувала відпочинку та сну, тому

Бог подбав про цю зустріч. І, мабуть, більше, ніж будь-кому іншому, мені потрібен був перепочинок, щоб прояснити свій розум і підготуватися до майбутніх проблем: що ближче ми підходили до кордону, то більше змінювався діалект і то складніше — і ризикованіше — було просити про допомогу. Всюди нас підстерігали інформатори та правоохоронці.

У тому регіоні громадським транспортом були вантажівки, а не автобуси. На жаль, не маючи дозволу, жінка не змогла супроводжувати нас далі. Ми знову залишилися самі, не знаючи місцевості, й у міру того, як віддалялися від дому, наша мова все більше й більше видавала в нас приходьків.

На першому блокпосту до нашої вантажівки підійшов охоронець, щоб оглянути її. Ми всі затамували подих і намагалися не виказувати хвилювання. На наші превеликі подив і полегшення, він махнув рукою, лише побіжно оглянувши кузов, і автівка рушила. Коли ми зупинилися на другому блокпосту, де служили співробітники держбезпеки, вони почали вивантажувати всі речі та ретельно їх оглядати. Наші серця калатали від жаху. Мені було важко стримувати хвилювання, яке, мабуть, було очевидним, оскільки наша літня супутниця намагалася втішити мене, прошепотівши на вухо, що якщо ні в кого немає міді, то все буде гаразд. Мідь високо цінується в Китаї, як і вольфрам. Це одна з причин, чому урядові органи Північної Кореї так ретельно перевіряють вантажівки та пасажирів, аби переконатися, що ніхто не намагається контрабандою вивести з країни ці корисні метали. На щастя, ні в кого з пасажирів вантажівки їх не виявилося, і нас пропустили.

Нарешті ми приїхали в село неподалік кордону, де жила моя свекруха. Саме вона привела мене до Господа й усіляко виявляла турботу, коли приїжджала до нас у гості. Вона багато чого навчила нас довгими ночами за кухонним столом. Ви можете подумати, що нарешті настав довгоочікуваний момент нашої подорожі, коли двері її будинку відчинилися навстіж і ми змог-

ли насолодитися радістю возз'єднання, сльозами вдячності та молитвою — або принаймні теплим ліжком та ситною вечерею за сімейним столом.

Якщо ви так гадаєте, то, напевно, забули, в якій країні ми жили й що сталося не так давно: мій чоловік утік із Північної Кореї і вважався ворогом народу. Будинок його батьків тепер перебував під цілодобовим наглядом. Земля навколо міста промерзла наскрізь. І навіть сама атмосфера дому була холодною й моторошною. Усі поводитися надзвичайно стримано — ми, хто пролив стільки сліз разом, засвоїв стільки уроків і провів стільки часу в спільній молитві, могли вести лише світську бесіду, знаючи, що хтось, безсумнівно, уважно спостерігає за нами і слухає, про що ми говоримо.

Окрім того, наша зустріч не могла тривати більше години. Мені було боляче прощатися, сумно через те, що ми більше не можемо насолоджуватися спілкуванням на духовні теми, сумно було вирушати в таку небезпечну подорож без її останніх напутніх слів у нашому житті, молитви та підбадьорення. Однак я розуміла, чому ми не можемо більше залишатися й говорити на більш глибокі теми. Тієї миті не було часу для сліз та емоцій, що могли викликати підозру. Іноді досить просто подивитися людині у вічі й усе стає зрозуміло без слів.

Тож, відчайдушно намагаючись знайти місце, щоб зігрітися, ми з дітьми опинилися на вокзалі. Проте якби ми пробули й там більше години, нас запідозрили б і неодмінно перевірили. Тому мені нічого не залишалось, як повести їх назад в обійми холоду. І робити це доводилося з безтурботним виглядом, тоді як у голові роїлися тисячі думок про те, де нам провести наступну ніч.

Та мені не варто було хвилюватися, оскільки з нами був Бог, Який знову неодмінно збирався подбати про нас. Ми познайомилися з жінкою, яка виявила до нас співчуття й порадила, де зупинитися. Це був будинок чоловіка з величезним портретом Кім Ір Сена на стіні. Звісно ж, було трохи незвично втікати з

країни під пильним наглядом Великого Вождя, про якого я так довго навчала своїх учнів.

З'ясувалося, що дружина господаря будинку втекла до Південної Кореї. Він запевняв, що у них не було проблем у шлюбі; вона просто поїхала заробити грошей. Тому він не одружувався вдруге, а чекав на її повернення або хоча б на звістку від неї. Оскільки він жив один і потребував грошей, то дозволяв людям ночувати у своєму домі. Він погодував нас жалюгідним супом, тому що у нього не було рису, що мене не дуже порадувало, оскільки я дала йому достатньо грошей, щоб купити продукти. За вечерю він сказав, що хоче залишатися в Північній Кореї і продовжувати жити «благополучним» життям.

Однак моє уявлення про добробут і хороше життя явно відрізнялося від його і, звичайно, не передбачало культового портрета Кім Ір Сена на стіні. Незважаючи на те, що чоловік запропонував нам залишитися надовше, ми знали, що настав час продовжити шлях, аби не повернути до себе уваги.

На додачу до різкого скорочення можливостей ночівлі, у нас була ще одна проблема: купка грошей у наших кишенях постійно зменшувалася. Хоча ми вже добралися до кордону, в нас не залишалось коштів, щоб переправитися через річку й дістатися до Китаю. У нас не було грошей, необхідних для того, щоб перетнути цю величезну країну, а потім кордон між Китаєм і третьою країною, де ми нарешті могли звернутися в посольство Південної Кореї, готове прийняти нас і переправити туди. (Посольство Південної Кореї в Китаї не приймає північно-корейців, остерігаючись конфлікту з владою країни.)

Ситуацію ускладнило те, що ціни на товари в прикордонних районах були неймовірно високими. Рис, за який удома ми заплатили б дві тисячі північнокорейських вон, тут коштував триста тисяч вон — понад сто доларів США! Ми обміняли ті невеликі гроші, які у нас були, на китайські юані й вшили їх в одяг сина.

Ми з донькою були змушені лікувати хворих за плату й брали трохи менше долара з пацієнта, чого не вистачило б не лише на перетин кордону, але навіть на оплату їжі та даху над головою, щоб вижити. Я зрозуміла, що нам доведеться переправлятися через річку, не маючи змоги заплатити за провідника, який міг би надати хоч будь-яку допомогу та захист. Очевидно, це була одна з тих відчайдушних втеч із Північної Кореї, які часто закінчувалися перехопленням та стратою біженців.

Кілька днів ми гуляли берегом річки в пошуках найбільш підходящого місця для переправи. Проблема полягала в тому, що найкращі місця — місця з найменшою присутністю поліції — були, за визначенням, і найнебезпечнішими, оскільки роль прикордонників виконували природні, часто нездоланні перешкоди.

Урешті-решт ми обрали місце для переправи, хоча цей вибір викликав у мене великі побоювання через вагітність доньки. Щоб переправитися через річку, нам спочатку довелося спуститися зі скелі висотою близько трьох із половиною метрів. Дочка, помітивши мою тривогу за неї, закликала мене довіряти Богові. Мені стало набагато легше прийняти її настанову, коли ми знайшли неподалік мотузку, яку, як я знала, нам послав Бог. Син стрибнув у воду. Я — за ним. Дочка анітрохи не вагалася, без тіні страху вона спустилася вниз по схилу, а щойно досягла підніжжя, із шаленою швидкістю попливла за нами.

Ширина річки на той момент становила близько ста п'ятидесяти метрів, і нам нічого не залишалось, як кинутися в неї і плисти так швидко, як ми тільки могли, незважаючи на пронизливий холод і шкоду, яку він міг заподіяти вагітній жінці. Останніми голосами, які я чула у Північній Кореї, були крики городян: «Тримайте їх! Тримайте їх!» Можливо, Бог не зовсім розділив води річки перед нами, проте Він стримував тих, хто намагалися заподіяти нам шкоду, поки ми безпечно дісталися до протилежного берега. І цього було достатньо. Це був справжній вихід із Єгипту.

Як можна забути той перший погляд на землю за межами Північної Кореї?! Нас зустріло сяйво різдвяних вогнів. Різдво — мало не забула! Народження Еммануїла! З нами Бог! *Воістину, Бог — із нами.*

У нас зовсім не було часу зупинитися, задуматися чи навіть подякувати Йому, оскільки по обидва боки річки стояли прикордонники. А втім, неможливо було не вразитися контрастом між безліччю вогнів на китайській стороні та непроглядною чорнотою північнокорейської ночі. На тому березі річки мешканці й гадки не мали, що нині Різдво, і нічого не знали про Бога, Яким є наш Еммануїл!

Опинившись у Китаї, ми перевели дух і зв'язалися з чоловіком, контакти якого надав мені мій чоловік. Він привів нас у дім, і господар дав нам чистий одяг, наказавши витрусити весь уміст кишень. Причина полягала в тому, що якби нас затримали хоча б із крихітним клаптиком паперу, на якому були б написані слова корейською мовою, то одразу викрили б як біженців, які нелегально перетнули кордон і намагаються втекти через Китай до третьої країни. Ось чому нам також потрібен був новий одяг, аби більше нагадувати китайських корейців, аніж біженців із Північної Кореї. Що стосується нас, то жодних пояснень нам не знадобилося. Ми були просто щасливі опинитися в теплому будинку в Китаї у чистому й сухому одязі. У нас залишалося шістдесят центів, які ми віддали господареві та чоловікові. Однак вони не знали про гроші, які ми вшили в одяг сина.

Перш ніж потрапити в місто, нас повинні були ретельно оглянути провідники, які допомагали нам та іншим північнокорейським біженцям перетнути Китай. Вони мали переконатися, що під час подорожі ми не викличемо підозр і не привернемо уваги поліції.

Проте у нас був інший план: наймана поліцейська автівка! Чоловік домовився, що через п'ять днів вона приїде й забере нас. Він знав, що звичайні автомобілі зупиняють і обшуковують

на кожному кроці, тому що їх використовують для перевезення біженців з Північної Кореї. А поліцейське авто? Ніхто не здогадається, що його також можна використати для якоїсь іншої цілі, окрім як для транспортування затриманих біженців назад до кордону з Північною Кореєю. Завдяки Божій милості наш план спрацював досконало.

Навіть господар будинку, який сам не був віруючим, запевнив нас, що Бог нам допоможе. Коли за нами нарешті приїхала поліцейська машина, господарі порадили прикинутися, що ми спимо, коли підїжджатимемо до блокпоста. Дорогою мене сильно знудило, і я ледь не знепритомніла, тому й прикидатися не довелося. Нас пропустили.

У першому місті, куди заїхали, ми зупинилися в літньої жінки. Щойно зайшовши в її дім, я не могла стриматися й випалила прохання, яке мала на серці відтоді, як почула від своєї свекрухи про великі громади християн, які збираються разом, щоб співати, молитися й поклонятися серед білого дня — не мало не багато, як у спеціально відведених для цього будівлях. Я запитала: «А можна мені теж піти до церкви?»

На північному сході Китаю є кілька дуже великих корейсько-китайських церков, які налічують тисячі членів. Такі місця добре знайомі північнокорейським біженцям, яким кажуть, що якщо вони підуть до будівлі з хрестом, там їм допоможуть. Проблема, як мені пояснила господиня, полягає у тому, що багатьох північнокорейських біженців ловлять прямо в церквах, тому що владі відомо, що саме туди північнокорейці й звертаються по допомогу.

Та для мене справа була варта ризику. Як довго я чекала, щоб побути з Божою сім'єю у Божому домі! Мені важко було уявити, як виглядає «церква», але, як виявилось, я знала більше, ніж навіть могла собі уявити. Я маю на увазі, що те, що відбувалося у церкві, було схоже на те, що діялося в Північній Кореї, коли в місто приїжджали Кім Ір Сен або Кім Чен Ір. Усі

збиралися й підносили їм хвалу та молитви. У Північній Кореї, однак, «бог» — це людина, яка стоїть перед зборами (або зображена на портреті, до якого звертаються учасники обов'язкових щотижневих зборів самокритики).

А от у церкві спереду нікого не було. І на відміну від того, що я погано почувалася, коли відвідувала збори самокритики, тут я відчувала мир, радість, утіху й Божу святість. Проповідь того вечора називалася «Наприкінці світу прийде біль», і це було актуально для мене, оскільки ми перебували в процесі втечі. Церква виявилася дуже великою, у ній зібралася величезна кількість людей. Всюди мерехтіли вогники. Присутні співали гімни. Пісні хвали були гучними й звучали так натхненно! Я зі святим благоговінням спостерігала за тим, що робили присутні. Мені здавалося, що я потрапила на небеса.

Жінка, у домі якої ми зупинилися, була членом цієї церкви. Китайці корейського походження не повинні допомагати північнокорейцям — це надзвичайно серйозний злочин. Китайський уряд пропонує винагороду корейським китайцям, які повідомлять про біженців з Північної Кореї і сприятимуть у їх затриманні. Всюди було розклеєно листівки, що роз'яснювали закон про біженців. Однак ця жінка дозволила нам залишитися набагато довше, ніж на одну ніч. Посередник, найнятий провідник, який допомагає північнокорейським біженцям перетнути Китай на шляху до третьої країни, виконуватиме свою роботу лише тоді, коли вирушити в путь будуть готові принаймні десять північнокорейців. А нас було тільки троє — дочка, син і я. Так тривало дев'ятнадцять днів. Християнка не лише не скаржилася на те, що ми так надовго застрягли в її домі, але й разом зі своєю сім'єю засиджувалася допізна й показувала нам християнські фільми. Одного разу вона навіть повела нас із донькою у церкву, щоб зробити хімічну завивку волосся. Тепер, коли я ділюся з вами цими спогадами, я дуже хочу знову побачити її. Я думаю про неї навіть частіше, ніж про своїх батьків.

Потім, на дев'ятнадцятий день нашого перебування в будинку жінки, за вказівкою мого чоловіка, ми з дітьми попливли човном в інше китайське місто, де зібралася достатня кількість північнокорейців, щоб ми могли найняти провідника й перетнути Китай. Коли ми прибули туди, група вже була готова рушати в путь. Із перекладом нам допомагала жінка з Північної Кореї. Нам повідомили, що нас обшукають. Коли мені наказали вийняти з гаманця всі гроші, я так і зробила. Оскільки сума була невелика, мені дозволили покласти їх назад.

Після цього було проведено ретельний обшук наших тіл. Посередники доторкувалися до нас, стверджуючи, що проводять обшук, а ми просто мовчали й не скаржилися. Нас попередили, що жінкам краще завжди триматися разом, оскільки посередники (нехристияни, або, що ще гірше, християни лише на словах) відомі своєю ганебною поведінкою стосовно жінок-біженок. Це, звичайно, змусило мене переживати за доньку. Однак вони були єдиними, кому ми взагалі могли довіряти, тому все, що нам залишалося, це триматися разом і молитися, щоб нас безпечно перевели через кордон.

Я віддала всі свої речі, які вміщалися в одну валізу, залишивши собі лише спідню білизну. Вони знайшли домашні лікарські засоби, які приготувала донька. Бог дав їй дар зцілення. Коли мій чоловік працював у сфері міжнародної торгівлі, він закуповував для неї натуральні інгредієнти, а вона використовувала їх для виготовлення ліків. Посередники забрали все: роги буйвола, екстракт опіуму, голки та інші інструменти для акупунктури. Для жителів Заходу це альтернативна медицина, а от у Північній Кореї від таких інструментів і засобів може залежати життя людини. Якось під час подорожі, ще до того, як у нас забрали ці ліки, ми познайомилися з сім'єю, в якій був хлопчик. Донька приготувала йому ліки, оскільки він мав проблеми з ногами. Однак шаман сказав матері, що якщо син вилікується, то помре його батько. Тож мати вирішила не давати йому ліки, і хлопчик помер.

Та навіть ці інгредієнти не мали великого значення без медичної книги — нам знадобилося три роки, щоб укласти її, поки ми вивчали традиції, передані нам іншими. Але і цю книжку в нас забрали. На той час, коли ми приїхали до Південної Кореї, єдине, що в мене залишилося від минулого життя, це годинник, подарований чоловіком, і деякий одяг із дому. І хоча він був не такий уже й гарний, усе одно він пахнув рідним містом.

На жаль, поїздка до Китаю ледь не перетворилася для нас на повернення до Північної Кореї ще до того, як ми вирушили в путь. Коли ми сіли в потяг, дівчинка, яка їхала з нами, почала плакати й кричати на північнокорейському діалекті, що вона хоче хліба. Мова була незаперечним доказом нашого походження, свідченням відступництва. Погляди всіх двадцяти семи пасажирів у вагоні поїзда миттєво звернулися на дівчинку. Син попросив мене помолитися за неї. Я негайно виконала його прохання, і дівчинка заснула. У купе знову запанувала тиша. Проте коли вона прокинулася, то знову почала плакати, саме тоді, коли кондуктор перевіряв квитки. Жінка сховала дівчину за спину й сказала кондукторові китайською, що дівчинка ще погано розмовляє. Вона дала йому трохи грошей, щоб компенсувати незручність, й, на щастя, небезпека минула.

У поїзді ми зайняли верхні спальні місця. Через два дні нам нарешті дали трохи поїсти. Можливо, наш провідник пожалів нас, а може, зрозумів, що це буде дешевше, ніж продовжувати підкуповувати кондукторів, якщо ми почнемо скаржитися. Що стосується мене, то навіть коли приносили їжу, я не могла їсти, оскільки, як це завжди трапляється зі мною, у дорозі мене нудить. Тож я разом із чоловіками пересіла з потяга на вантажівку. Опинившись на повітрі, я стала почуватися набагато краще. Після незбагнених зусиль, яких нам довелося докласти, щоб перетнути всю Північну Корею пішки, подолати величезну відстань у Китаї вантажівкою, незважаючи навіть на боротьбу з нудотою, це все одно було досить стерпним випробуванням.

Урешті-решт ми добралися до річки Меконг, де проходить кордон між Китаєм і Лаосом. На березі ми знайшли людський труп, безсловесне свідчення того, що небезпека нікуди не зникла. Ті, хто стали свідками цього видовища, неабияк злякалися, однак, з іншого боку, побачене зблизило нас усіх. Ми почали діяти злагоджено, як команда, і допомагали одне одному, щойно зіткнувшись із наслідками подорожі поодиночі. Це видовище надовго закарбувалося у пам'яті кожного з нас.

Коли причалили човни, які прибули забрати нас, сім'ю розділили, оскільки наша група прибула останньою. Нас із сином посадили в один човен, а доньку — в інший. Ми гаряче молилися, щоб Бог зберіг її і допоміг нам безпечно спуститися по річці до Таїланду, де ми могли б звернутися до посольства Південної Кореї.

Через шість годин подорожі вниз по річці ми зупинилися, щоб перепочити, перекусити і пересісти з китайських човнів на лаоські. Урешті-решт наша група прибула до місця призначення — порту в Таїланді. Мене обрали керувати двадцятьма сімома біженцями й доручили стежити за тим, щоб усі завжди трималися купи. Оскільки ми не знали, де знайти посольство, то вирішили здатися поліції. У Китаї нас би депортували назад до Північної Кореї, проте тут, у Таїланді, нам було відомо, що спершу опинимося у в'язниці, а вже потім нас відправлять до Південної Кореї.

У в'язниці ми познайомилися з першими південнокорейцями, чиновниками, які прийшли на зустріч з нами. На мені була брошка у формі хреста, яку на батьківщині я ховала, і тепер була щаслива, що могла носити її відкрито. Перекладач із Південної Кореї, християнин, помітивши її, радісно привітав мене. Більшість північнокорейців пізнають Христа уже після втечі з батьківщини. Однак моя брошка свідчила про те, що я була християнкою ще до того, як залишила батьківщину. Пізніше ми дізналися, наскільки рідкісними були такі випадки. З часом

багато південнокорейців розкажуть нам, що ми були єдиними, кого вони знали, хто сповідував християнство, живучи в країні, а не дізналися про Бога в Китаї. Зрештою, більшість християн у Північній Кореї, як і мій чоловік, опиняються у концтаборах та в'язницях. Це було ще одним нагадуванням про те, що лише Бог, Який, мабуть, мав мету для нашої втечі, міг зробити нашу подорож успішною.

Ми провели ніч у тайській в'язниці, що є звичайною практикою для північнокорейських біженців. Уряд Південної Кореї мусить виявляти й відсіювати шпигунів північнокорейського уряду, не кажучи вже про корейських китайців, які видають себе за північнокорейців, намагаючись переселитися в Південну Корею. Тому процес розслідування досить інтенсивний і, як я потім зрозуміла, достатньо коштовний. Я думала, що ми проведемо у в'язниці лише одну ніч. Однак коли нас привели в суд, до мене підійшов тайський поліцейський, показав документ і сказав: «Ви перебуваєте в Таїланді нелегально. Сплатіть штраф». Отож, ми підготували близько ста доларів кожен. На жаль, ми не могли зрозуміти, як, коли і кому платити цей «штраф», тому зрештою просиділи у в'язниці ще п'ять днів, що коштувало ще два долари на людину на день. Та ми не скаржилися. У в'язниці були теплі ковдри та підлога, ми навіть могли прийняти душ. Що ж стосується їжі, то нам не дуже подобався її запах, тому ми чекали вечора, щоб додати пасту з червоного перцю в принесену нам їжу й перебити той запах. Від хорошого харчування мій син навіть поправився. У разі потреби північнокорейці з радістю погодилися б жити в таких умовах вічно.

Однак навіть зараз далеко не всі труднощі лишилися позаду. Нас перевели в інший ізолятор, який більше нагадував справжню в'язницю. Судячи з усього, багато північнокорейців померли в його стінах від голоду через брак грошей і допомоги. Небайдужі біженці, хто перебували в цій в'язниці до нас, нашкрябали на стіні послання з корисною інформацією про

те, як вижити — кому й скільки заплатити, куди йти, а куди ні. Утім найбільше ми раділи посланню, яке помітив мій син, нашкрябаному на стіні моїм чоловіком, щоб допомогти тим, хто пройде цим шляхом за ним, а, можливо, навіть і нам. У ньому було написано: «Щоб потрапити до наступної в'язниці, потрібні гроші. Вартість проїзду в автобусі становить шістсот п'ятдесят вон. Якщо не зможеш заплатити — помреш із голоду».

Оскільки у нас були гроші, нам довелося провести тут лише день, перш ніж нас відправили до Бангкока. Якщо все це здається вам серією незапланованих подій і дій, то це тому, що насправді так було і є для кожного північнокорейського біженця. Щойно ми їли в закусочній у Бангкоку, де подавали досить пристойну їжу, а наступної миті нас загнали в «табір» для північнокорейських біженців, де умови життя вкрай нестерпні. Потім нас відправили в ізолятор для людей із різних країн, жебраків, німечин і знедолених, які неспинним потоком спускалися вниз по дельті Меконгу до Бангкока в пошуках кращого життя. Там було людно, і ми не уявляли, як довго пробудемо у його стінах. Скільки годин? Днів?

Коли ви стаєте біженцем, ніхто не зобов'язаний вам нічого розповідати чи пояснювати. Ви просто йдете туди, куди вас змушують, стоїте там, де вам кажуть, знову й знову терпите обшуки й молитесь, щоб Еммануїл був із вами та зберіг вашу сім'ю. А молячись, ви буквально стоїте на одній нозі, тому що камера занадто тісна, щоб стояти на обох. Урешті-решт я здалася й заплатила два долари, щоб отримати доступ до спеціальної зони, де ми нарешті змогли сісти.

Приблизно через три години прийшов чоловік із посольства Південної Кореї й відвіз нас у місце, де були лише наші земляки. Там нас розсадили рядами. Південнокорейський чиновник поводився зверхньо. Він сказав мені написати про себе, що я і зробила. Оскільки моя донька була вагітна, я допомогла їй влаштуватися зручніше, щоб вона могла розслабитися, проте

мені довелося поставитися трохи грубо до інших, щоб зайняти більше місця. Адже мати залишається матір'ю навіть у в'язниці.

Дізнавшись, що там були інші християни, я несказанно зраділа. Вони проводили в камері богослужіння, і ми приєдналися до них. Вони, здається, розуміли, що я не новонавернена, а християнка з певним досвідом, тому попросили мене очолити служіння. Я відмовилася й просто взяла в ньому участь. День за днем час тягнувся одноманітно. Хто міг бути більш вдячний за це, ніж ми? І чий голови були повні думок більше, ніж наші? Ми згадували тих, хто залишився в Північній Кореї, тих, з ким познайомилися в дорозі, й думали про тих, із ким нам ще доведеться зустрітися на новому місці.

Через двадцять днів нас посадили в літак. Це сталося не так скоро: у Таїланді біженці з Північної Кореї швидко дізнаються, як важливо бути серед перших, хто виїжджає. Напевно, нам дали таку можливість, оскільки моя донька була вагітна. Одного разу в нас на очах хтось штовхнув іншу вагітну жінку в живіт, через що вона втратила дитину. Судячи з усього, штовхач теж хотів покинути Таїланд першим.

Нас попередили, щоб ми не давали неправдиву інформацію й не брали з собою мобільні телефони. Ми зробили, як нам наказали, й зайняли місця в літаку. Витягнувши шиї, ми дивилися у вікна, спостерігаючи за тим, як після такої виснажливої подорожі в кілька тисяч кілометрів літак ніс нас у новий світ, дуже близько до того місця, де був наш дім, який ми покинули кілька місяців тому.

Прибувши до Південної Кореї, я була збентежена, хоча й зовсім по-іншому, ніж тоді, коли вперше потрапила до Китаю. Мова тут дуже відрізнялася. Різниця між північнокорейським і південнокорейським діалектами становить близько сорока відсотків, хоча південнокорейська мова все ж більш зрозуміла, ніж китайська. З іншого боку, корейська їжа залишається корейською як на північ, так і на південь від демілітаризованої зони.

Найбільша різниця між Північною та Південною Кореєю — це кількість автомобілів та чистота міст. Я чула, що життя в Південній Кореї набагато краще, ніж у нас, а тепер переконалася у цьому на власні очі. Уперше побачивши потік машин, я подумала, що тут, мабуть, відбувається якась велика конференція, на яку з'їхалося так багато поважних гостей. Та незабаром я виявила, що громадяни Південної Кореї мають приватні автівки та можуть їхати куди завгодно й у будь-який час, що різко контрастує з тим, як нам доводилося пробиратися через гори, оскільки ми не мали виданого владою дозволу на пересування Північною Кореєю.

Коли ми прибули в аеропорт, у нас склалося чудове враження про Південну Корею. Нам не довелося навіть показувати жодних документів чи дозволів. У той час як ті, хто приїхав з Китаю, повинні були отримати посвідчення особи, ми вже були громадянами країни: усі північнокорейці за визначенням є громадянами Південної Кореї, оскільки Корейська війна офіційно так і не завершилася. Тож нам не потрібні були ні дозволи, ні документи. Ми всі одна сім'я — північнокорейці й південнокорейці. Це дуже радувало мене. Я щиро вдячна за таке ставлення. А тієї миті на митниці я почувалася такою ж щасливою, як і тоді, коли вперше побачила різдвяні вогні в Китаї.

Чимало що може здивувати та спантеличити у тому, як північнокорейських біженців знайомлять із життям у Південній Кореї. Наприклад, чоловіків і жінок тримають в окремих приміщеннях. Їм заборонено спілкуватися, навіть подружжю та батькам із дітьми. Такі запобіжні заходи пов'язані зі збільшенням кількості шпигунів, засланих урядом Північної Кореї для проникнення в суспільство Південної, які видають себе за біженців. Як і в Північній Кореї, коли збираються троє людей, один із них, найімовірніше, шпигун. Тому життя північнокорейців, які прибувають до Південної Кореї, мало чим відрізняється — шпигуни є скрізь. Усілякі перевірки та розслідування стають

складовою частиною повсякденної рутини біженців упродовж довгих місяців. Нас обстежували, перевіряли та інструктували про життя в Південній Кореї, спочатку три місяці в одному з урядових закладів Південної Кореї, а потім ще три місяці в іншому. Доньці дозволили виїхати раніше терміну через вагітність.

У *ханавоні*, установі для натуралізації північнокорейців, відбувалися церковні богослужіння. Мені довелося багато чого навчитися і пройти довгий шлях, щоб оговтатися від пережитого. Є північнокорейці, які декілька років живуть у Китаї нелегально, перш ніж вирушити в таку виснажливу подорож до Південної Кореї. Вони часто по кілька разів одружуються, народжують дітей, іноді роблять те, що потім намагаються приховати, і тому привертають увагу слідчих державних органів. На їхньому тлі наш послужний список був надто бідним і нецікавим. Південнокорейський персонал центру добре ставився до нас, тому що ми були в Китаї лише кілька тижнів. Однак я не змогла бачитися з сином і чоловіком, оскільки вони проходили аналогічну перевірку у відповідному чоловічому закладі. Тож я часто уявляла, як це — після стількох місяців розлуки знову побачити свого чоловіка. Проте все сталося майже так само, як і тоді, коли ми вперше зустрілися в інституті в Північній Кореї багато років тому.

Я згадала, як ми проходили одне повз одного, не обізвавшись і словом. Тепер, наприкінці лютого 2010 року, я неочікувано зіткнулася з чоловіком, коли ми всі були на екскурсії і їли в південнокорейському ресторані. Тоді нам навіть не дозволили наблизитися одне до одного, але ми привітали одне одного кивком. Ця зустріч виявилася навіть романтичнішою за першу: коли я піднімалася нагору, він зробив жест руками, схожий на серце, щоб показати, що любить мене. Я зробила те ж саме у відповідь.

Поступово наше перебування в закладі натуралізації добігало кінця, і одного за одним нас випустили. Коли чоловік виїшов, на нього чекала донька з новонародженою дитиною за

спиною. Під час зустрічі батько і дочка не стали обійматися, як це показують у серіалах, а поплескали одне одного по плечу й поїхали автобусом додому. Такі поплескування та спільні поїздки автобусом іноді бувають більш глибокими та значущими, ніж обійми на екрані.

Коли ми з сином вийшли з ханавону, то поїхали до доньки. Дорога була для мене болісною, тому що мене знову знудило. Але коли ми приїхали, я досі пам'ятаю ту сцену: чоловік, донька та онука дивляться на нас у вікно. *Покоління віри...*

У повному захваті чоловік збіг униз, щоб привітати нас. Ви можете уявляти, які теплі та романтичні слова він сказав мені тієї миті, однак замість них він пояснив нам із сином, як користуватися ліфтом. Зрештою, ми ще не зовсім завершили свою подорож — ми всі стояли в коридорі, переповнені емоціями — і він мав намір піклуватися про нас на кожному її кроці, як робив це з самого початку, навіть у вітальні нашої дочки.

Я не можу передати, наскільки щасливою я була тієї миті. Незважаючи на те, що я вже бачилася з дочкою та онукою, коли вони відвідували мене в центрі натуралізації, побачивши їх знову, я не могла стримати сліз. Напевно, цілком нормально плакати, коли тебе переповнюють почуття радості й щастя під час довгоочікуваної зустрічі з близькими.

Ми весь час поплескували одне одного по плечу й проговорили всю ніч, оскільки відтоді, як ми всі були разом востаннє, минув цілий рік. Наш син став на рік старшим, вищим і товстішим! А донька народила дитину. Ми дізналися, як мій чоловік потрапив до Південної Кореї і що він зробив, щоб прокласти шлях сюди нам. Слухаючи все це, я не могла стримати вдячності. Ми продовжували розмовляти до п'ятої ранку, та навіть удосвіта не могли заснути. Ми наповнили холодильник м'ясом, рибою і фруктами. Чоловік був такий щасливий! Він постійно повторював: «Телевізор працює добре, і вода теж є! Митися можна постійно!»

Я могла б написати цілу книжку про наше перебування у Південній Кореї — про всі відкриття, зустрічі й чудові моменти, які ми пережили в церкві, у продуктових магазинах і в розмовах із людьми по всій країні та навіть по всьому світу, де ми розповідали про своє життя в Північній Кореї. Утім це не та книжка, яку Господь наказав нам написати.

Книжка, яку Господь хоче, щоб ми написали, почалася з того, як дідусь розпростер руки, щоб закрити собою будівлю церкви в Китаї майже століття тому. А тепер настав час завершити цю книгу так само, як вона почалася, бо вона розповідає історію віри поколінь сім'ї Бе, і свідчення, дане нам, щоб прийняти і передати вам, є історією Еммануїла, Бога нашого виходу. І вашого також.

9 січня 2011 року о першій годині ночі батьків мого чоловіка мали забрати на машині й переправити через кордон до Китаю, а потім супроводити до Південної Кореї. Коли їм виповнилося вісімдесят років, ми хотіли, щоб поїздка була для них максимально комфортною.

О п'ятій годині ранку ми все ще не отримали звістки від посередника, який мав зустріти їх на китайському боці. Ми зв'язалися з ним по телефону. «Новин немає, — повідомив він. — Вони ще не приїхали».

Виявилось, що батьки більше ніколи й не приїдуть. Через кілька днів чоловік зателефонував друзям свекрухи. «Твоїх батьків спіймали. Якщо будеш дзвонити, нас теж заберуть. Більше не дзвони», — пролунав переляканий шепіт на іншому кінці дроту.

У липні 2011 року ми дізналися, що батьків мого чоловіка відправили до концтабору. Євангелізація в Північній Кореї рано чи пізно веде саме туди.

І що більше я дізнаюся про світ поза межами Північної Кореї, то більше розумію, що сміливе життя заради Євангелія тягне за собою переслідування, де б ви не жили. Апостол Павло писав молодому Тимофію в 2 Посланні до Тимофія 3:12: «Та й усі, хто хоче жити побожно у Христі Ісусі, будуть переслідувані».

Концентраційні табори в Північній Кореї — темні й страшні місця. Майже нікому ніколи не вдавалося втекти з концтабору, і, звичайно ж, нікого звідти не випускають. Кожному ув'язненому дають мізерну порцію каші, ретельно розраховану на те, щоб він залишався живим доти, доки його місце знадобиться для іншого.

Батьків мого чоловіка заслали саме в таке місце. Там вони й доживають дні. У свої вісімдесят років вони є безіменними, безликими гвинтиками в найбільшій мережі концентраційних таборів, яка коли-небудь існувала в історії людства. Пережити там день — це жах.

Тож, можливо, ви засмучені або розчаровані тим, що книжка, яку Бог наказав нам написати, добігає кінця. Якщо так, дозвольте мені поділитися з вами тим, що, я сподіваюся, підбадьорить вас: *можливо, на цьому й закінчується книжка, та історія поколінь триватиме до повернення Еммануїла.*

Коли мій чоловік був ще хлопчиком, його мати запитала батька: «Батьку, ви справді чули голос Бога?» І він розказав їй, що Божий голос звучав особливо чітко, коли він постився, молився або спав. Вона відповіла, що хотіла б почути Бога так, як він. Вона сумувала, що не чула Його, і молилася про таку ж глибоку віру, як і в її батька.

У дитинстві мого чоловіка, його сім'ю заслали в безплідну сільську місцевість, тому що його мати допомогла нужденній знайомій, яку держава вважала злочинницею. І коли чоловік нагадав їй, що її доброта привела сім'ю в таке місце, мама відповіла: «Ми маємо щомиті жити по вірі й ніколи не дозволяти їй похитнутися».

У міру того, як ситуація все більше погіршувалася, мати говорила членам своєї сім'ї: «Чого мені боятися? Бог на моєму боці, і Він прокладе нам шлях навіть у найважчі часи, розв'яже всі наші проблеми. Навіщо зациклюватися на труднощах?»

Нині десь у концтаборі в Північній Кореї ув'язнений уперше почує про Ноїв ковчег, Содом і Гоморру, про те, як Бог створив людину. А все тому, що Бог так любить людей, що послав маленьку, згорблену вісімдесятирічну жінку, щоб донести Добру новину їй до них. *«А світло у темряві світить, і темрява не обгорнула його» (Євангеліє від Івана 1:5).*

Покоління віруючих продовжують існувати й завжди житимуть на землі. І найкраще служіння, і найглибша віра моєї свекрухи, а також моя власна та ваша ще попереду.

Післямова автора

Понад століття тому Пхеньян, який нині є столицею Північної Кореї, був місцем настільки масштабного відродження, що місто стало відоме як «Єрусалим Сходу»¹⁹. Відродження відбулося в січні 1907 року під час молитовного зібрання у Першій церкві Пхеньяна, яка на той час була найбільшою громадою в Кореї. Вільям Блер, місіонер, який відвідав те молитовне зібрання, назвав його «корейською П'ятдесятницею» й описав його так: «Молитва звучала для мене, як падіння багатьох вод, як океан, що б'ється об престол Божий»²⁰.

Ця історія Великого Пхеньянського відродження 1907 року добре відома світові. Однак є менш відома історія, яка сталася на другий день відродження. Коли всі в церкві раділи чудесному сходженню Духа, Бог послав могутній знак того, що мало статися.

«Пастора Чу, провідного корейського християнського лідера, який закінчив пресвітеріанський коледж і теологічну семінарію, а пізніше став пастором Першої церкви Пхеньяна, попросили проповідувати на другий день відродження. Він у буквальному значенні слова *«зв'язав себе і не міг звільнитися від своїх кайданив»*, а потім вигукнув: “Ось що робить відродження: воно зриває з вас гріх й робить вас вільними”»²¹.

Прийшло відродження, і люди були в захваті. Однак через пастора Чу Бог хотів дати церкві нове розуміння свободи: не свободи, як її бачить світ, а свободи у Христі, яка в очах світу має вигляд рабства. Під час проповіді пастор Чу не розірвав кайдани, а продовжив щиро проголошувати Слово, перебуваючи в них, як це робить північнокорейська церква впродовж понад ста років свого існування.

Протягом перших двох десятиліть правління Кім Ір Сен керував систематичним винищенням християн. Він досяг у цьому такого успіху, що нині історики мають мало доказів того, що християни взагалі існували в Північній Кореї з кінця 1960-х до початку 1990-х років. Історія сім'ї Бе є історичним підтвердженням того, що ми читаємо в 1 Книзі Царств 19:18: «А в Ізраїлі Я позоставив сім тисяч, усі коліна, що не схилилися перед Ваалом, та всі уста, що не цілували його».

Північна Корея — чи не найперша країна світу, де церква складається з такої величезної кількості мучеників. Сто тисяч віруючих, які зараз перебувають у Північній Кореї, воскресли на крові незліченних вірних свідків, як і багато інших північнокорейців, які увірували в Христа й були страчені за визнання цієї віри.

За різними оцінками, понад тридцять тисяч сучасних північнокорейських християн, включаючи матір і батька пана Бе, нині живуть по вірі в концентраційних таборах. Нашим першим поривом може бути зробити все можливе, щоб звільнити їх. Однак другим має бути згадка про те, що під свободою Бог має на увазі щось інше, ніж те, що розуміємо ми. У цих таборах ув'язнено від ста п'ятдесяти до двохсот тисяч північнокорейців²². Більшість із них там і закінчать свої дні. Чому Бог, Який є Богом безмежної любові, не робить нічого, щоб особисто зустрітися з цими людьми й утішити їх, запевнити, що вони не забуті? Чи, може, Він усе ж використовує людей, яких спеціально навчив і підготував для цієї мети, тих, із ким Він щодня був у безплідній пустелі й у вигнанні, тих, кого назвав Своїми друзями?

«Пам'ятайте про в'язнів, — закликає нас Послання до Євреїв 13:3, — немов із ними були б ви пов'язані». Якщо до цього уривка зі Святого Письма ставитися недостатньо обережно, його можна неправильно витлумачити як заклик до співчуття до християн, таких як батьки пана Бе. Утім, якщо бути уважними, то ми сприймемо це як заклик наслідувати їх. Це не означає,

що ми повинні стукати у ворота концтабору й вимагати, щоб нас теж туди закрили. Навпаки, це означає, що, коли ми опиняємося в темряві, замість того щоб зосереджувати свої думки на втечі, нам слід прагнути випромінювати світло там, де ми перебуваємо. Або, як одного разу сказала мати пана Бе: «Чого мені боятися? Бог на моєму боці, і Він прокладе нам шлях навіть у найважчі часи, розв'яже всі наші проблеми. Навіщо зациклюватися на труднощах?»

Таку саму звістку Ісус передав апостолу Петру, коли вони разом ішли берегом моря. «Коли був ти молодший, то ти сам підперізувався, і ходив, куди ти бажав, — сказав Ісус в Євангелії від Івана 21:18, — а коли постарієш, свої руки простягнеш, і інший тебе підпереже, і поведе, куди не захочеш». І можна справедливо додати, що навіть якщо ви опинилися в такій ситуації, випромінюйте світло!

Господь відповів на молитву матері пана Бе про таку ж глибоку віру, як і у її батька. До того місця веде мало добре освітлених і зручних доріг. Нехай Всемогутній Бог, Бог сім'ї Бе, благословить їх продовжувати вірне служіння впродовж усіх поколінь їхньої сім'ї, доки Він прийде. І ми наслідуймо їхнє життя, бо вони наслідували Господа, навіть у найтемнішому місці найтемнішої країни на землі.

Перелік літератури

- 1 International Institute for Strategic Studies; Hackett, James (ed.) (3 February 2010). *The Military Balance 2010*. London: Routledge, 411-413.
- 2 Defence Forum India, "*New Threat from N.Korea's 'Asymmetrical' Warfare*," April 29, 2010, <http://defenceforumindia.com/showthread.php?t=9887&page=1>.
- 3 "*The Underground Economy*," January 8, 2011, <http://www.offshore-advisors.com/the-underground-economy.html>.
- 4 Bill Powell and Adam Zagorin, "*The Tony Soprano of North Korea*," Time, July 12, 2007, <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,1642898,00.html>.
- 5 "*Discussion of Why Juche Is Classified as a Major World Religion*," April 23, 2005, <http://www.adherents.com/largecom/Juche.html>.
- 6 Andrei Lankov, *North of the DMZ: Essays on Daily Life in North Korea* (Jefferson, NC: McFarland & Company, 2007), 33-37. See also Kondgan Oh, "*North Korea: The Nadir of Freedom*," Foreign Policy Research Institute, May 2007, <http://www.fpri.org/footnotes/1216.200705.oh.northkorea.html>.
- 7 World Center for North Korea Missions, "*A Look at Christianity in North Korea*," April 15, 2002, <http://www.crosswalk.com/1135128/>.
- 8 The Voice of the Martyrs, "*This Is Our Victory*," October 2008, http://www.persecution.com/uploads/media/downloads/117_ThisIsOurVictory-October2008.pdf.
- 9 SatBytes, "*Did North Korea Launch a Satellite?*," 2006, <http://www.spacetoday.org/Satellites/SatBytes/NoKoreaSat.html>.
- 10 "*North Korea Religion*," 2009, <http://www.northkoreanchristians.com/religion-north-korea.html>.
- 11 "*North Korea Religion*," 2009, <http://www.northkoreanchristians.com/religion-north-korea.html>.
- 12 Michael Bristow, "*North Korea: Life in Cultural Isolation*," BBC News Magazine, December 20, 2011, <http://www.bbc.co.uk/news/magazine-16243995>. See also Sunny Lee, "*God Forbid, Religion in North Korea?*" Asia Times Online, May 12, 2007, <http://www.atimes.com/atimes/Korea/IE12Dg01.html>.
- 13 Anne Penketh, "*God Is Dead. Long Live Kim Il Sung*," The Independent (UK), September 17, 2004, <http://www.rickross.com/reference/nkorea/nkorea27.html>.
- 14 Information from here through the end of the chapter comes from Seoul USA, "*The History of the North Korean Underground Church*," 2012, <http://www.seoulusa.org/mediafiles/2012-03-susa-knewsletter.pdf>.
- 15 Park Hyun Min, "*Believers at Pyongyang Bongsu Church are Members of Chosun Workers Party*," Daily NK, June 8, 2007, <http://www.dailynk.com/english/read.php?cataId=nk01600&num=2194>.
- 16 Chosunilbo, "*More N.Korean Workers to Earn Valuta for Kim Jongun*," english.chosun.com, April 27, 2012, http://english.chosun.com/site/data/html_dir/2012/04/27/2012042701255.html.

- 17 Paula Hancocks, "North Korean defector stands for South Korean election," CNN U.S., April 10, 2012, http://articles.cnn.com/2012-04-10/asia/world_asia_north-korea-defector_1_cho-north-koreadefectors?s=PM:ASIA.
- 18 Див. 1 Царів 19:18.
- 19 George Thomas, "The Pyongyang Revival 100 Years Later," CBN. com, June 29, 2007, <http://www.cbn.com/CBNnews/188123.aspx>.
- 20 C. Hope Flinchbaugh, "A Century After North Korean Revival, Dreams of an Encore," Christianity Today, January 31, 2007, <http://www.christianitytoday.com/ct/2007/januaryweb-only/105-32.0.html>.
- 21 Flinchbaugh, "A Century After North Korean Revival."
- 22 Blaine Harden, *Escape from Camp 14: One Man's Remarkable Odyssey from North Korea to Freedom in the West* (New York: Viking, 2012), 4.

ЗМІСТ

Про «Голос мучеників»	3
Передмова	5
Розділ 1. Дід — християнський фанатик.	13
Розділ 2. Син — крадій картоплі	28
Розділ 3. Мама — дарувальниця хліба життя	57
Розділ 4. Дружина — десантниця	68
Розділ 5. Сім'я — Еммануїл.	91
Післямова автора	114
Перелік літератури	117

ПОКОЛІННЯ ВІРИ

1907 року з початком Великого Пхеньянського відродження у Північній Кореї відбувся сплеск християнства. Місіонер Вільям Блер свідчив про те, що «молитва звучала... як падіння багатьох вод, океан, що б'ється об престол Божий». Через п'ятдесят років вогонь переслідувань висушив цей океан, проте від нього залишилися кілька струмочків. Історія північнокорейської сім'ї, що розповідає про те, як її члени трепетно передавали Євангеліє із покоління в покоління, роблячи це всупереч реальним загрозам — арештам і допитам, ув'язненням у тюрмах та концентраційних таборах, смерті та найбільшому серед усіх перерахованих вище випробувань, яким є саме виживання в цій країні, одній із найзатятіших гонительок християн.

«Жахлива правда про повномасштабні намагання уряду Північної Кореї ізолювати свій народ від Доброї новини, правда, на тлі якої Бог чудовим чином використав покоління сім'ї Бе, щоб зберегти мерехтіння світла Євангелія в Північній Кореї».

Джим Дао, експрезидент організації «Голос мучеників — США»

«Винятковий шлях віри різних поколінь однієї сім'ї, про який має прочитати кожен, хто всерйоз вивчає історію християнства та переслідуваної церкви».

Гері Лейн, старший міжнародний кореспондент CBN News

«Книжка обов'язкова для прочитання у класах недільних шкіл, на молодіжних і молитовних групах та у зібраннях».

Хюн С. Сон, член ради директорів організації «Біженці з Північної Кореї у США»